

Pauliina Hartikainen

Satupassi ja ohjattuja kirjastokäyntejä

Kirjastopalveluja 3–6-vuotiaille päiväkotilapsille Jokioisilla

Opinnäytetyö

Kevät 2014

Liiketoiminnan ja kulttuurin yksikkö

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminnan ja kulttuurin yksikkö

Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Pauliina Hartikainen

Työn nimi: Satupassi ja ohjattuja kirjastokäyntejä: kirjastopalveluja 3–6-vuotiaille päiväkotilapsille Jokioisilla

Ohjaaja: Sari Mäkinen–Laitila

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 76

Liitteiden lukumäärä: 7

Opinnäytetyössä suunniteltiin ja toteutettiin 3–6-vuotiaille päiväkotilapsille suunnattuja kirjastopalveluja, joiden tavoitteena on edistää lasten lukuharrastusta ja tutustuttaa lapsia kirjastoon. Opinnäytetyön tuotoksena tehtiin päiväkodin käyttöön sopiva satupassi sekä toteutettiin päiväkotiryhmien ohjattuja kirjastokäyntejä.

Teoriaosuudessa selvitetään sekä yleisten kirjastojen toiminnalle asetettuja linjauksia, varhaiskasvatuksen toimintaa ja tavoitteita, lastenkirjallisuuden monipuolisuutta että lapselle lukemisen tärkeyttä lukutaidon kehittymisen ja satujen merkityksen kannalta.

Opinnäytetyössä kuvataan satupassin ja kirjastokäyntien suunnittelua ja toteutusta. Satupassin suunnittelussa pyrittiin yksinkertaiseen ja helposti muunneltavaan toteutukseen. Satupassi jaettiin lapsille kirjastokäynnin aikana, minkä jälkeen työskentely satupassin kanssa jatkui päiväkodissa. Satupassin lisäksi toteutettiin kolme erilaista ohjattua kirjastokäyntiä. Opinnäytetyössä suunniteltuja kirjastopalveluja voidaan hyödyntää myös vastaisuudessa.

Pienille lapsille suunnattujen kirjastopalvelujen suunnittelu ja toteuttaminen noudattaa monia suosituksia ja tavoitteita. Kirjaston tilat, kokoelma ja hyvä asiakaspalvelu ovat tärkeitä, mutta niitä pitää voida hyödyntää monipuolisesti. Lähtökohtana on lapsi itse: hänen mahdollisuutensa tutustua ympäristöön, olla osallinen, saada iloa saduista ja yhdessäolosta sekä kiinnostua lukemisen mahdollisuuksista. Kirjaston ja päivähoidon yhteistyön avulla on mahdollista tehokkaammin edistää lapsen lukuharrastusta ja hyvinvointia.

Avainsanat: kirjastopalvelut, kehittäminen, sadut, lukeminen, lastenkirjastot, päiväkodit, yhteistyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and Information Services

Author: Pauliina Hartikainen

Title of thesis: The Fairy Tale Passport and library activities for 3 to 6-year-old kindergarten children at Jokioinen

Supervisor: Sari Mäkinen–Laitila

Year: 2014

Number of pages: 76

Number of appendices: 7

The purpose of this thesis was to promote children's reading activities and familiarize children with the library. The aim was to develop the library services for 3 to 6-year-old kindergarten children. As a result of the production, a Fairy Tale Passport was implemented for the use of the kindergarten. Children also visited the library and took part in different library visit programmes.

The theory part of the thesis deals with the basics of the national and international guidelines for the public library services, early childhood education, the variety of children's literature, and, finally, the importance of reading to children from the point of view of reading development and the importance of fairy tales for children.

The practical part of the thesis describes the planning processes and the practical experience of the Fairy Tale Passport and three different organized library visit programmes. These new library services are easily taken into use also in future.

The planning and implementation of library services for children follow many recommendations. The premises of the library, the library collection and good customer service are important but they should be utilized in diverse ways. The child should be the focus of the planning: the child's opportunity to become acquainted with the surroundings, to be involved, to experience the enjoyment of fairy tales and to become interested in reading. Co-operation between libraries and day care strengthens the work for children's reading activity and well-being.

Keywords: library services, development, fairy tales, reading, children's libraries, day care centres, co-operation

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
1.1 Kirjastopalveluja päiväkotiryhmille?.....	6
1.2 Tavoitteet ja toimintaympäristö.....	7
1.3 Toiminnallinen opinnäytetyö.....	7
2 KIRJASTOPALVELUJA LAPSILLE	9
2.1 Lastenkirjastotyön linjauksia	9
2.2 Kirjastolaki kirjastotyön missiona.....	10
2.3 Lapset kirjaston asiakasryhmänä	11
2.4 Laatusuositukset ja lastenkirjastotyö.....	12
2.4.1 Hyvinvointi, viihtyvyys ja syrjäytymisen ehkäiseminen.....	13
2.4.2 Riittävä henkilöstömitoitus ja osaamistaso.....	13
2.4.3 Kokoelma.....	14
2.4.4 Kirjastotilat	15
2.4.5 Monipuolinen palvelutarjonta	16
2.5 Tavoitteena kirjastopalvelujen kehittäminen.....	18
3 KIRJASTON JA PÄIVÄHOIDON YHTEISTYÖ	21
3.1 Varhaiskasvatuksen ohjaus	21
3.2 Varhaiskasvatuksen tavoitteiden yhtymäkohtia kirjaston toimintaan	22
3.3 Yhteistyön suunnitelmallisuus	23
3.4 Teerimäen päiväkotijokioisilla.....	25
4 LAPSELLE LUKEMISEN MERKITYS LUKUTAIDON KEHITTÄMISESSÄ.....	27
5 SATUJEN MAAILMAAN.....	29
5.1 Satuperinteemme.....	29
5.2 Satua vai mitä? Lastenkirjallisuuden määrittelyä.....	30
5.3 Suomalaisen sadun monimuotoisuus.....	32
5.4 Satujen merkitys lapselle	33

5.5 Satuhetki lapsen kanssa	35
6 SATUPASSIN JA OHJATTUJEN KIRJASTOKÄYNTIEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS.....	37
6.1 Aiheen valinta.....	37
6.2 Satupassi	38
6.2.1 Yhteinen satupassi.....	39
6.2.2 Satupassin muoto ja kuvitus	39
6.2.3 Satupassin täyttäminen ja ohjeistus.....	40
6.2.4 Kirjojen valinta satupassiin.....	42
6.3 Päiväkotiryhmien kirjastokäynnit	45
6.3.1 Satupassistartti	45
6.3.2 Lelupäivä kirjastossa.....	48
6.3.3 Satujuna.....	52
7 TOIMINNAN ARVIOINTI	56
7.1 Käytännön toteutukset	56
7.1.1 Satupassi	56
7.1.2 Kirjastokäynnit.....	58
7.2 Resurssit ja yhteistyö	59
7.3 Mitä jatkossa?	60
8 POHDINTAA.....	62
LÄHTEET.....	67
LIITTEET.....	76

1 JOHDANTO

1.1 Kirjastopalveluja päiväkotiryhmille?

Sadut, tarinat ja leikki ovat lasten ja päiväkotien arkea. Jokioisilla päiväkodit toimivat lähellä kirjastoa ja päiväkotien henkilökunta käykin kiitettävästi kirjastossa lainaamassa luettavaa lapsille. Päiväkotiryhmät ovat kuitenkin harvemmin vierailleet kirjastossa, eikä kirjaston palvelutarjonnassa ole ollut erikseen päiväkotiryhmille räätälöityä ohjelmaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön laatimien Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (2010, 42) mukaan hyvässä kirjastossa ja laadukkaita kirjastopalveluja tarjoavassa kunnassa "lapsille lukemisesta ja muista kirjastosta saatavista palveluista on tehty houkuttelevia päiväkotien ja koulujen kanssa tehtävän yhteistyön avulla". Kirjastoissa puhutaan paljon kirjaston ja koulun yhteistyöstä sekä sen kehittämisestä. Myös toiminnallinen lastenkirjastotyö tuntuu usein painottuvan koululaisiin.

Keväällä 2013 Jokioisten kirjastossa kokeiltiin esikouluikäisille suunnattua Kirjaleikkiä, jonka tarkoituksena on opettaa kirjastonkäyttöä leikin ja yhteisen tekemisen avulla. Malli Kirjaleikille löytyi Hilikka Nuopposen (2002, 9) artikkelista, jossa Nuopponen korostaa Kirjaleikin iloisen tunnelman ja sadunomaisuuden tärkeyttä niin, että lapsen on mukava palata kirjastoon aina uudelleen. Kokeilu Jokioisten kirjastossa tuntui heti onnistuneelta: lapset olivat valppaita ja innolla mukana Kirjaleikissä. Esikouluikäisten Kirjaleikkiä päätettiin jatkaa seuraavanakin lukuvuonna. Toive aktiivisemmasta yhteistyöstä kirjaston ja päiväkotien välillä jäi muhimaan. Mitä kirjastossa voitaisiin yhdessä päiväkodin kanssa järjestää esikouluikäistä pienemmillekin lapsille?

Päiväkodin ammattilaiset ovat rytmittäneet lasten hoitopäivään sopivasti satuja ja tarinoita sekä niihin liittyviä askarteluja, lauluja ja leikkejä. Tarvitaanko kirjastosta siis muuta kuin iloinen tervetuloitovotus ja laadukas lastenkirjojen kokoelma lainattavaksi? Miten kirjastossa voitaisiin parhaiten tukea päiväkodin työtä, lapsen kasvua ja varhaisen lukuinnostuksen syntyä? Ovatko kirjaston ja päivähoidon toimin-

nan tavoitteet yhdistettävissä niin, että aktiivisella yhteistyöllä on mahdollista tehokkaammin edistää lapsen lukuharrastusta ja hyvinvointia?

1.2 Tavoitteet ja toimintaympäristö

Opinnäytetyössäni keskityn 3–6-vuotiaille päiväkotilapsille suunnattujen kirjastopalvelujen kehittämiseen ja toteuttamiseen Jokioisten kunnankirjastossa.

Opinnäytetyöni ensisijaisena tavoitteena on pienten lasten lukuharrastuksen edistäminen lastenkirjastotyössä. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on tarkoitukseni laatia päiväkodin käyttöön sopiva satudiplomi tai -passi, jota suorittaessaan lapsi tutustuu monipuolisesti erilaisiin satuihin ja tarinoihin ja joka antaa hänelle hyviä eläytymisen, pohtimisen ja leikin kokemuksia. Lisäksi tavoitteenani on suunnitella ja toteuttaa päiväkotiryhmien ohjattuja kirjastokäyntejä, jotka tuovat lasten arkeen vaihtelua ja tutustuttavat lapsia kirjastoon. Uusien toimintamuotojen kokeilujen avulla on tarkoitus löytää omalle kirjastolle ja omille päiväkotiasiakkaille sopivia palveluja, joita on helppo kehittää ja toteuttaa vastaisuudessakin.

Jokioisten kirjasto sijaitsee Jokioisten kunnan keskustassa kahden päiväkodin vieressä. Jokioinen on noin 5600 asukkaan kunta, jonka kirjastossa työskentelee väkijoukosta neljä henkilöä, eikä siellä ole erikseen lastenkirjastotyötä tekevää henkilöä. Yhteistyökumppanina toiminnan suunnittelussa on Teerimäen päiväkotiryhmä, jonka toiminnasta kerron luvussa 3.4.

1.3 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyöni on toteutukseltaan produktio/tuotos. Seinäjoen ammattikorkeakoulun AMK-tutkinon opinnäytetyöhöiden (2013, 7–8) mukaan produktio/tuotos on kehittämishanketta rajatumpi. Sen tuloksena on suunniteltu ja kehitetty uusia tuotteita tai työvälineitä. Suunnittelu- ja kehittämistyö raportoidaan opinnäytetyössä ja tuotos liitetään opinnäytetyön osaksi. Opinnäytetyössä on myös analysoitava produktioon/tuotokseen liittyvää prosessia, aineistoa ja/tai tuloksia.

Työni teoriaosassa tarkastelen kirjastopalveluja ja yleisten kirjastojen toiminnalle asetettuja linjauksia. Näkökulmani on lastenkirjastotyössä ja ensisijaisesti oman opinnäytetyöni aiheen mukaisesti alle kouluikäisissä lapsissa ja päiväkotikäisille lapsille kohdennetuissa kirjastopalveluissa. Kirjaston tulee kehittämistyön tueksi hankkia tietoa asiakaskunnastaan, joten perehdyn myös varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteisiin ja tavoitteisiin, kirjaston ja päivähoidon yhteistyön suunnitelmallisuuteen sekä Teerimäen päiväkodin toimintaan.

Opinnäytetyössäni toteutettavan satudiplomin tai -passin ideana on, että lapselle luetaan. Perusteita lapselle lukemisen tärkeydestä selvitän sekä lukutaidon että sadun vaikuttavuuden näkökulmista. Diplomin/passin toteuttamisen pohjaksi käyn läpi sekä sadun historiaa että lastenkirjallisuuden sadullista monimuotoisuutta. Opinnäytetyössäni käytän termiä "satu" määritelmäänsä laajemmassa merkityksessä.

Opinnäytetyössäni kuvaan satupassin ja ohjattujen kirjastokäyntien suunnittelua ja toteutusta sekä arvioin saatujen kokemusten perusteella toimintamuotojen käyttökelpoisuutta jatkossa. Lopuksi pohdin opinnäytetyöprosessin aikana syntyneitä ajatuksia mm. lasten kirjastopalvelujen toteuttamisesta ja kirjaston ja päivähoidon yhteistyöstä. Työn liitteinä ovat tuotoksina laaditut satupassi ja ohjattujen kirjastokäyntien suunnitelmat.

2 KIRJASTOPALVELUJA LAPSILLE

2.1 Lastenkirjastotyön linjauksia

Kirjastoseurojen kansainvälinen liitto IFLA (International Federation of Library Associations) korostaa lastenkirjastotyön ohjeistuksessaan (Guidelines for Children's Libraries Services 2003, 3–4) kirjaston vastuuta mm. lukutaidon kehittymisen tukemisessa. Paikallisen kirjaston pitäisi olla tuttu ja mukava paikka jokaiselle lapselle. IFLA:n mission mukaan kirjaston on tarjottava lapsille erityistä toimintaa ja kannustettava lapsia kirjastonkäyttäjiksi jo varhain.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön Unescon tekemän Unescon yleisten kirjastojen julistuksen (2001, 4–5) mukaan yleinen kirjasto on läheisin portti tiedon ääreen ja "luo perusedellytykset elinikäiselle oppimiselle, itsenäiselle päätöksenteolle sekä yksilön ja sosiaalisten ryhmien kulttuurikehitykselle". Julistuksen mukaan kirjaston tehtäviin kuuluu lasten lukutottumusten luominen ja vahvistaminen pienestä pitäen sekä mielikuvituksen ja luovuuden edistäminen. Yhtenä monista tehtävistä on kaikkien ikäryhmien kirjallisten harrastusten ja hankkeiden tukeminen ja osallistuminen niihin, sekä tarvittaessa niiden alkuun saattaminen.

Kansainvälisiä linjauksia konkreettisemmin yleisissä kirjastoissa pyritään seuraamaan ja noudattamaan kansallisesti asetettuja tavoitteita. Suomessa kirjastopalvelut ovat peruspalvelua, jonka toteuttamista ohjaavat lainsäädäntö sekä kirjastopoliittiset ohjelmat, laatusuositukset ja strategiat. Kirjaston olemassaolon perusteet on määritelty kirjastolaissa, jonka tehtävänannon mukaisesti myös lastenkirjastotyötä on kehitettävä.

Lastenkirjastotyöhön kohdistuu kirjastonhoitaja Vuokko Blinnikan (2003, 148) mukaan monia odotuksia. Tavoitteina on pidetty lukuhalun herättämisen lisäksi aineiston hyödyntämistä ja tiedonjakelun tarjoamista. Kirjastonhoitaja Eeva Jäppisen (2000, 82–99) vuonna 2000 ilmestyneessä artikkelissa lastenkirjastotyön painopisteet ovat tiedonhankintataitojen edistämisessä, kirjastonkäytön opetuksessa elämyspedagogiikan keinoin sekä lasten ja nuorten lukuharrastuksen edistämisessä.

Anni Oravakankaan Pro gradu -tutkielmassa Lasten- ja nuortenkirjasto 2.0 tarkastellaan kirjastoalan tekstiaineistosta lasten- ja nuortenkirjastopuheen aiheita, esitettyjä näkökulmia ja ajankohtaisia teemoja 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Oravakangas (2013, 48–49) toteaa tutkimistaan teksteistä, että niissä korostuu lukemisharrastuksen ja lukutaidon eteen tehtävä työ. Lukutaito on nähty avaintaitona nyky-yhteiskunnassa pärjäämiseen. Lukuharrastuksen tukemista ja lukemisen edistämistä pidetään myös kirjaston mediakasvatustyön pohjana (Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa 2014, 5).

2.2 Kirjastolaki kirjastotyön missiona

Lastenkirjastotyö on osa yleisten kirjastojen tehtäväkenttää. Sitä, kuten muutakin kirjastotyötä, viitoittaa Kirjastolaki (L 4.12.1998/904), jossa mainittuja tavoitteita voidaan pitää yleisten kirjastojen toiminta-ajatuksena eli missiona:

Yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Kirjastotoiminnassa tavoitteena on edistää myös virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä.

Yleisten kirjastojen neuvosto ([viitattu 26.2.2014], 6) on tähän missioon perustuen luetellut strategiassaan kirjaston perustehtävät käytännössä:

- Kirjasto ruokkii kaiken ikäisten lukutottumuksia, mielikuvitusta ja tiedonhailua.
- Kirjasto tukee järjestettyä ja omaehtoista oppimista.
- Kirjastosta saa aineksia henkilökohtaiseen kehitykseen.
- Kirjastosta löytää iloa, virkistystä ja elämyksiä.
- Kirjasto on tie kulttuuriperinnön ja tieteen tulosten tuntemukseen.
- Kirjastossa erilaiset kulttuurit kohtaavat.
- Kirjastosta kansalainen saa perusinformaation.
- Kirjasto tekee yhteistyötä paikallisten yhdistysten ja muiden yhteisötoimijoiden kanssa.

- Kirjasto tukee kansalaisten tietoyhteiskuntataitoja kuten medialukutaitoa.

Strategiassa lueteltujen kirjaston tehtävien kautta voidaan kirjastolain toteutumista tarkastella myös lastenkirjastotyössä. Kirjastolain painotus väestön yhtäläisiin mahdollisuuksiin on vahva missio, kun kirjaston palvelua kehitetään omille, erilaisille asiakasryhmille.

2.3 Lapset kirjaston asiakasryhmänä

Yleisten kirjastojen neuvoston strategiassa (s. 10) huomautetaan, että kirjastot joutuvat ajattelemaan ja järjestämään monia perusasioita uudelleen voidakseen vastata käyttäjäkunnan muuttuviin tarpeisiin. Kirjastojen on opittava segmentoimaan käyttäjiään, jotta kaikkien käyttäjäryhmien tarpeet tulisi otettua huomioon.

Zuzana Helinsky (2012, 48) on määritellyt kirjastoasiakkaiden segmentoinnin seuraavasti: "Segmentointi tarkoittaa, että asiakkaat jaetaan ryhmiin, joilla on yhteisiä tarpeita, ja joiden voidaan odottaa reagoivan tai suhtautuvan kirjaston tarjontaan samalla tavalla." Segmentointi auttaa päätöksenteossa, kun on ratkaistava, mihin ja miten voimavaroja käytetään sekä mitä tuotteita ja palveluja otetaan käyttöön (s. 53). Eri asiakasryhmien segmentointi kuuluu osana asiakaslähtöiseen ajatteluun, jota pidetään yhtenä markkinoinnin ajattelumallina (Vuokko 2004, 66).

Yleisten kirjastojen asiakaskunta voidaan karkeasti jakaa esim. iän mukaan, mutta kuten Yleisten kirjastojen neuvoston strategiassa (s.10) huomautetaan, on jokaisen kirjaston segmentoitava omat käyttäjäkuntansa ja käytettävä eri tilanteissa erilaisia kriteerejä.

Lapset ja nuoret asiakasryhmänä on usein niputettu yhteen, kun palveluja suunnitellaan ja tarjotaan. Niputtaminen puoltaa myös paikkaansa, esim. kun kirjaston perustehtävien toteutumista halutaan edistää suunnitelmallisen kouluyhteistyön avulla. Tällöin kouluyhteistyön mahdolliset palvelukatveet ovat voineet syntyä tietoisesti, yleensä resurssien puutteesta johtuen, mutta kouluyhteistyötä toteutetaan silti tavoitteellisesti kokonaisuutena. Yhteistyösuunnitelmissa koululaiset on yleensä segmentoitu tarkemmin eri vuosiluokkien perusteella. Alle kouluikäisistä lapsis-

ta esikoululaiset voivat jo kuulua suunnitelmallisen kirjaston ja koulun yhteistyön piiriin. Usein esiopetus toteutetaan päiväkodeissa, jolloin päiväkotitoimii kirjaston yhteistyökumppanina.

Alle kouluikäiset lapset voidaan segmentoida keskenään samaan asiakasryhmään, mutta on huomattava, että esim. kotihoidossa olevan vauva- tai taaperoikäisen lapsen tarpeet ovat erilaiset kuin esikoululaisen tarpeet. Tarkempi segmentointi ohjaa paremmin suunnittelutyötä. Alle kouluikäiset lapset voidaan ikäperusteen lisäksi jaotella sen mukaan, miten heidän päivähoitonsa on järjestetty tai millä alueella he asuvat. Osa lapsista voi vaatia erityistä huomiota asiakkaana, esim. maahanmuuttajataustaiset lapset. Lapsia voidaan segmentoida myös heidän mieltymystensä ja harrastustensa mukaan.

Yleensä pieniä lapsia lähestytään asiakkaina suuntaamalla palvelutarjontaa perheille ja päivähoidon puolelle. Kun lapsille suunnataan palveluja päiväkotien kautta, myös päiväkotitoimii nähdään kirjaston asiakasryhmänä. Päiväkodin huomioon otettavat tarpeet voivat liittyä esim. omien lapsiryhmien tarpeisiin ja opetuksellisiin sisältöihin, asiointin helppouteen, kirjaston aukioloaikoihin tai aineiston saatavuuteen.

2.4 Laatusuositukset ja lastenkirjastotyö

Lastenkirjastotyön tavoitteina voidaan pitää kaikkia luvussa 2.2 lueteltuja kirjaston perustehtäviä. Se, miten monimuotoisesti tavoitteet toteutuvat, riippuu kirjastosta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) julkaisemassa Yleisten kirjastojen laatusuosituksessa esitetään hyvän kirjaston ja laadukkaita kirjastopalveluja tarjoavan kunnan tunnusmerkkejä, jotka vaikuttavat myös lastenkirjastotyön laatuun. Tässä luvussa tarkastelen lastenkirjastotyötä mm. laatusuosituksessa esille tulevien asioiden pohjalta yleisellä tasolla. Monipuolisesta lastenkirjastotyön palvelutarjonnasta ja lukuharrastusta tukevista toimintamuodoista otan esimerkkejä lähinnä vain lukudiplomeista, jotka sivuavat opinnäytetyöni aihetta.

2.4.1 Hyvinvointi, viihtyvyys ja syrjäytymisen ehkäiseminen

Yleisten kirjastojen laatusuosituksessa (2010, 35) todetaan, että hyvässä kirjastossa/laadukkaita kirjastopalveluja tarjoavassa kunnassa "kirjaston mahdollisuudet kuntalaisten hyvinvoinnin ja viihtyvyyden lisääjänä, elinikäisen oppimisen mahdollistajana ja syrjäytymisen ehkäisijänä tiedostetaan ja käytetään hyväksi". Turvallisuus, osallisuus, luovuus ja arvostus luetellaan lasten hyvinvoinnin perustaksi lakisääteisen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadintaa ohjaavassa opissa (Lasten ja nuorten 2008, 10).

Hyvinvointinäkökulma muistuttaa siitä, miten lapsi kohdataan asiakkaana. Välittävänä aikuisina kirjaston henkilöstön on huolehdittava lapsen turvallisesta ympäristöstä. Lapsen arvostaminen asiakkaana ja henkilöstön lähestyttävyyden vahvistavat viihtyvyyttä. Kirjastossa pienikin lapsi voi rohkaistua omatoimisuuteen ja harjoitella turvallisesti asiointia. Lapsen myönteiset kokemukset kannustavat häntä kirjastonkäyttöön myös myöhemmin.

2.4.2 Riittävä henkilöstömitoitus ja osaamistaso

Yleisten kirjastojen laatusuosituksessa (2010, 46) kiinnitetään huomiota riittävään henkilöstömitoitukseen ja osaamistasoon, sillä ne turvaavat eri asiakasryhmien tarvitsemat palvelut. Kirjaston erikoistehtävinä mainitaan mm. lastenkirjastotyö sekä koulu- ja oppilaitosyhteistyö, joiden edellyttämä asiantuntemus voitaisiin suosituksen mukaan pienemmissä kunnissa varmistaa kuntien välisen sopimus pohjaisen yhteistyön avulla. Jotta kirjasto voi tuottaa laadukkaita palveluja, henkilöstöä pitäisi suosituksen mukaan olla vähintään 0,8–1 henkilötyövuotta tuhatta asukasta kohti. Osaamisesta mainitaan mm., että ajanmukaisten palvelujen kehittämiseen tarvitaan henkilöstön markkinointi-, tapahtumatuotanto- ja projektiosaamista, ja että henkilöstön osaamista on ylläpidettävä ja kehitettävä.

Usein ainakin pienemmissä kirjastoissa näyttäisi siltä, että sama, niukkakin henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa kirjaston palvelut kaikille asiakasryhmille eikä erikoistumiseen välttämättä ole resursseja. Joitakin lasten kirjastopalveluja voidaan suunnitella ja toteuttaa yhteistyönä muiden kirjastojen kanssa, esim. verkkopalve-

luja, lukudiplomeja ja -kampanjoita. Palveluja omille asiakkaille, esim. kirjavinkkausta, voidaan myös ostaa muualta. Osaamisen johtamisen merkitys korostuu, kun henkilöstöä ei ole riittävästi. Kun palvelun perustaso ja tavoitteet on määritelty, voimavaroja voidaan kohdentaa suunnitelmallisesti.

IFLA:n Guidelines-oppaassa (2003, 13–14) luetellaan taitoja, joita lastenkirjastotyötä tekevillä tulee olla. Lastenkirjastotyötä tekevän tulee tietää mm. lapsen ja lukutaidon kehittymisen vaiheista, lukemaan innostamisen menetelmistä ja lastenkirjallisuudesta. Monet luettelossa mainituista ominaisuuksista liittyvät asenteisiin, kuten innostuneisuus, aloitekyky, joustavuus sekä innokkuus uusien taitojen oppimiseen ja ammatilliseen kehittymiseen. Tämänkin perusteella voitaisiin ajatella, että myös oikea asenne on lastenkirjastotyötä edistävä resurssi.

Lauhikari ja Alin (2002, 69) huomauttavat, että rutiini ja leipääntyminen uhkaavat lastenkirjastotyön tekijöitä. Neuvoksi tuoreen ja innostuneen asenteen säilyttämiseksi he antavat, että kannattaa verkostoitua kollegoiden kanssa ja seurata alan keskusteluja. He painottavat lasten parissa työskentelyn tärkeyttä: se tähtää tulevaisuuteen ja on kirjastotyön kivijalka ja koko kirjaston asia.

2.4.3 Kokoelma

Yleisten kirjastojen laatusuosituksessa (2010, 50–51) korostetaan, että "lasten lukutaidon ja lukemisharrastuksen kehittämiseksi sekä medialukutaidon ja oppimistaitojen kehittämisen turvaamiseksi tarjolla on monipuoliset ja laadukkaat lastenkokoelmat". Lasten kokoelman kiinnostavuus, monipuolisuus ja houkuttelevuus taataan riittävällä uuden aineiston hankinnalla. Riittävän hankinnan lisäksi suosituksessa painotetaan riittävää poistoa, jotta kokoelma pysyy tuoreena. Kirjastolla on oma kokoelmapolitiikkansa ja se on mukana seudullisessa kokoelmatyössä, jonka avulla turvataan monipuolinen tarjonta. Osana kokoelmatyötä pidetään myös sisältöjen avaamista ja esittelyä.

Vielä vuonna 1990 lastenkirjaston ytimenä pidettiin sen kokoelmaa (Teinilä 1990, 169). Kokoelmakeskeisyys voi yhä korostua kirjastonkäytönopetuksessa, jos sen pääasiallisena sisältönä on kertoa lapselle pääsanoista, kirjaston luokituksesta,

aakkosista ja hyllyjärjestyksestä. Sisältöjen avaamisella ja aineiston esittelyllä pyritään lisäämään kirjastonkäytön ja lukemisen kiinnostavuutta. Alle kouluikäiset voivat tutustua kokoelmaan elämyksellisesti mm. kirjaleikin, vinkkauksen, kirjastoseikkailujen tai -suunnistusten avulla.

2.4.4 Kirjastotilat

Yleisten kirjastojen neuvoston strategiassa (s. 16) pidetään yleisen kirjaston yhtenä kriittisenä menestystekijänä, että kirjasto muuttuu kokoelmavarastosta kohtaamispaikaksi. Kirjaston toiminnassa kokoelman käytettävyyttä voitaisiin strategian mukaan parantaa kirjaston tilasuunnittelussa. Kirjaston tilasuunnittelussa asiakasnäkökulma on Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (2010, 54) mukaan keskeisempi kuin kokoelmanäkökulma. Suosituksessa todetaan, että tilojen ja erilaisten toimintojen on oltava helposti hahmotettavissa, myös opastuksen on oltava selkeä. Kirjaston sijainti muiden palvelujen läheisyydessä, riittävät tilat, tilojen muunneltavuus, oikea-aikaiset aukiolot ja kalustuksen luoma viihtyvyys ovat suosituksen mukaan hyvän kirjaston ominaisuuksia.

Kirjaston tulisi olla ei-muodollinen oppimistila ja kohtaamispaikka lapsille ja nuorille (Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2009, 26). Julkisena tilana kirjasto voi kuitenkin näyttäytyä lapsille ja nuorille hyvinkin muodollisena paikkana, jossa aineisto kyllä löytyy oikeilta paikoiltaan, mutta sitä oikeaa paikkaa on vaikea löytää. Jotta alle kouluikäinen lapsi löytää itseään kiinnostavaa aineistoa, pitää kiinnittää erityistä huomiota esillepanoon ja opasteisiin. Sen lisäksi että kokoelma itsessään on kiinnostava, sen pitää olla kiinnostavasti esillä sopivalla korkeudella esim. kirjannäyttelyissä, esittelytasoilla ja kuvakirjalokerikoissa. Lapsen pitää nähdä ja ylettyä.

Tilasuunnittelussa pitää jättää tilaa lapsen omaan toimintaan: kirjojen tutkimiseen, lukemiseen, pelaamiseen, ehkä piirtämiseen ja leikkiinkin. Pitää löytyä paikka, jossa voi viihtyä sekä yksin, muiden lasten kanssa että aikuisen kanssa. Lapsille järjestetyillä kirjastokäynneillä voidaan yhdessä tutustua kirjastotiloihin ja -palveluihin, jolloin lapsi huomaa ja rohkenee tarttua niihin mahdollisuuksiin, joita hänellä on kirjaston asiakkaana.

Erityisesti lapsille pitäisi turvata lyhyt ja turvallinen matka kirjastoon (Yleisten kirjastojen 2010, 40). Jos kirjasto sijaitsee keskeisellä paikalla, koulujen ja päiväkotien läheisyydessä, siitä on suuri etu kirjaston lastenkirjastotyön suunnittelussa ja aktiivisessa yhteistyössä eikä lapsiryhmien liikuttelu vie paljon aikaa tai vaadi erillistä kuljetusta. Mikäli kirjastolla ei ole heti aamusta alkavia, laajoja aukioloaikoja, kirjasto voi saavutettavuuden parantamiseksi ottaa vastaan lapsiryhmiä myös varsinaisen aukioloajan ulkopuolella.

2.4.5 Monipuolinen palvelutarjonta

Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (s. 41–42) mukaan hyvän "kirjaston palvelutarjonta on monipuolinen ja siihen sisältyy aineisto- ja verkkopalvelujen lisäksi muita palveluja kuten sisältöjä esiintuovia palveluja ja tapahtumia. Kokeilevat, uudet palvelumuodot täydentävät perinteisempiä palveluja". Hyvässä kirjastossa asiakas kokee itsensä tervetulleeksi. Myös lasten mielipiteitä kartoitetaan ja kuullaan. Yhteistyö päiväkotien ja koulujen kanssa on tärkeää, kun lapsille lukemisesta ja muista kirjastosta saatavista palveluista halutaan tehdä houkuttelevia.

Kirjaston palvelutarjonnassa pitäisi näkyä myös mediakasvatuksellisuus, sillä Opetusministeriön kirjastopolitiikassa (s. 26) yleisten kirjastojen toiminnan yhtenä tavoitteena on tukea lasten ja opiskelijoiden tiedonhallinta- ja medialukutaitojen kehittymistä. OKM:n *Hyvä medialukutaito* -julkaisussa (2013, 6–7) medialukutaitoa pidetään osana monipuolista lukutaitoa ja nähdään välineenä oppimiseen, tiedonhankintaan, itseilmaisuuksiin ja osallistumiseen. Varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja koulujen ohella kirjastot kuuluvat mediakasvatuksen toimijakenttään. Mediakasvatuksella tuetaan hyvän medialukutaidon kehittämistä. Mediakasvatuksen avulla lasta kannustetaan itsensä ilmaisemiseen ja omaehtoiseen tekemiseen (s. 20).

Keskeisimpänä lastenkirjastotyön muotona on yhä pidetty kirjojen lainausta, mutta lastenkirjaston työmuodot ovat vuosien varrella monipuolistuneet (Blinnikka 2003, 149). Erilaisia lastenkirjastotyön muotoja on esitetty tarkemmin monissa opinnäytetöissä, mm. Elina Nurkkalan Oulun seudun ammattikorkeakoulussa vuonna 2010 valmistuneessa opinnäytetyössä *Lastenkirjastotyön tulevaisuus: Asiantuntijoiden näkemyksiä*. Erilaisista toimintamuodoista Nurkkala (2010, 24–41) kuvaa kirjas-

tonkäytön ja tiedonhaun opetuksen, mediakasvatuksen, satutuntien ja kirjavinkkauksen lisäksi mm. kirjastojen verkkopalveluja sekä uusia palvelumuotoja kokeilevia projekteja.

Satutunneista diplomeihin. Kirjastojen perinteisiin lukuharrastusta edistäviin toimintamuotoihin kuuluvat satutunnit, joiden sisältöä on monissa kirjastoissa kehitetty monimuotoisemmiksi. Satutuntien vuorovaikutuksellisuuden ja elämyksellisyyden avulla lapselle halutaan tarjota satuja ja tarinoita sekä kokemuksen kirjastosta mukavana, elämysten paikkana (Mäkelä 2002, 14–15). Monissa kirjastoissa, esim. Hankasalmen ja Kälviän kirjastoissa, halutaan lisätä satutuntien kiinnostavuutta antamalla satutuntikävijälle oma satupassi, johon saa jokaisesta satutunnille osallistumisesta leiman tai tarran (Satutunnit, [viitattu 28.4.2014]; Satutuokiot, [viitattu 28.4.2014]).

Lukemaan innostamiseen tarkoitettuja lukudiplomeja on toteutettu ensisijaisesti koululaisille, mutta monissa koululaisille tarkoitetuissa lukudiplomimateriaaleissa löytyy kirjastoja myös esikoululaisia varten. Lukudiplomin suorittamiseksi edellytetään yleensä tietty määrä luettuja kirjoja ja kirjoihin liittyvien tehtävien tekeminen. Mäntyharjulla kirjasto markkinoi lukudiplomia selkeästi myös alle kouluikäisille otettuaan vuonna 2011 lukudiplomin piiriin esikoululaisten lisäksi myös viisivuotiaat päivähoitolapset (Lukulumous, [viitattu 28.4.2014]).

Somerolla lukudiplomi on kohdistettu alakouluikäisille, mutta sitä ei kuitenkaan ole sidottu luokka-asteisiin: lukudiplomi on jaettu ikäryhmittäin eri tasoihin siten, että esim. ensimmäisen tason diplomin voi suorittaa sekä esikoululainen että 2-luokkalainen (Lukudiplomi, [viitattu 28.4.2014]). Somerolla vaadittava tehtävä tehdään verkossa kirjaston lukudiplomisivustolla, josta se lähetetään nettilomakkeena opettajalle.

Lukin Satupuu ([viitattu 28.4.2014]) on Lukki-kirjastojen alle kouluikäisille tarjoama satudiplomi. Tässä diplomissa edellytetään tiettyä luettujen kirjojen määrää, mutta jätetään kuitenkin päiväkodin ja esikoulun sovittavaksi, miten satuihin tutustutaan ja mikä on yhteinen tavoite. HelMet-kirjaston Satudiplomissa (2013) on samoin suorittamisen ideana lukea tietty määrä kirjoja, joiden nimet kerätään koontilistaan. Tehtävävaatimusta ei ole, mutta listaan voi halutessaan kirjoittaa arvion kirjasta.

Satudiplomin tarkoituksena on innostaa perheitä ja pikkulapsiryhmiä yhteisiin lukuhetkiin, mutta ikäraja ei diplomin suorittamiselle ole. HelMetin Satudiplomi on näyttävä diplomitoteutus sekä kuvitettuna kirjalistana että verkkosivustona.

Keväällä 2014 pilotoitiin Oulussa esikoululaisille tarkoitettu Lukuhöperö-passi, joka toteutettiin osana valtakunnallista Lukuinto-ohjelmaa (Lukuintoa esikoululaisille 2014). Lukupassin tavoitteena on herättää ja tukea lasten ja vanhempien lukuintoa sekä luoda uusia esiopetuksen ja kirjaston välisiä yhteistyökäytänteitä. Lukuhöperö-passimateriaali, mm. passin suorittamiseen liittyvät tehtäväehdotukset, on vapaasti kaikkien käytettävissä lasten lukuharrastusta edistävissä toiminnoissa (Lukuhöperö, [viitattu 28.4.2014]).

Alle kouluikäisille on toteutettu myös erilaisia lukukampanjoita. Esim. vuonna 2013 Kaarinan varhaiskasvatuksen Lue lapselle -kampanjassa päivähoitolapsille jaettiin omat lukupassit, joihin merkittiin vuoden aikana kotona ja hoitopaikassa luetut sadut (Lue lapselle 2013).

2.5 Tavoitteena kirjastopalvelujen kehittäminen

Kirjastolaki (L 4.12.1998/904) velvoittaa kuntia kirjasto- ja tietopalvelun arviointiin. Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (2010, 6) tavoitteena on toimia apuvälineenä tässä arvioinnissa, joka palvelee uusien palvelumallien ja -muotojen kehittämistä.

Laadun arvioinnin ja kehittämisen työvälineeksi on keväällä 2014 julkaistu Hanna Kaistin (2014, 5) laatukäsikirja *Yllättävän hyvä kirjasto!*, joka on tarkoitettu käytännön kirjastotyöhön. Käsikirjan laatumatriisissa on valtakunnallisten laatusuositusten ja laajan kirjastoyhteistyön pohjalta lueteltu eri kirjastopalveluihin liittyvät tavoitteet, indikaattorit, toimet ja itsearviointikysymykset. Laatukäsikirja on toteutettu Hämeenlinnan, Kouvolan ja Lahden maakuntakirjastojen yhteishankkeena, mutta muutkin kirjastot voivat soveltaa ja muokata sitä omaan käyttöönsä.

Yleisten kirjastojen neuvoston strategiassa (s. 15–17) on määritelty yleisten kirjastojen kehittämisen strategisia päämääriä ja laadittu toimenpideohjelma yleisille kirjastoille kriittisiä menestystekijöitä purkamalla. Kirjastostrategioita laaditaan kehittämistyön tueksi myös paikallisesti. Strategian laadintaprosessin vaiheisiin kuu-

luvut vision, mission tai arvojen selkiyttäminen, organisaation sisäinen ja ulkoinen analyysi, päämäärien ja tavoitteiden asettelu sekä strategisen toimintaohjelman määrittäminen (Näsi & Aunola (2002) Lehtisen & Niinimäen (2005, 23) mukaan).

Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (2010, 42, 61) mukaan asiakassuuntautuneisuuden pitää näkyä kirjaston kaikessa toiminnassa. Palvelujen kehittämistä toteutetaan asiakaslähtöisesti, myös yhdessä asiakkaiden kanssa. Kirjaston on tunnistettava asiakasryhmänsä sekä niiden nykyiset ja tulevat tarpeet. Kirjastopalvelut nähdään osana hyvinvointi-, oppimis- ja kulttuuripalveluja, joita tuotetaan yhteistyössä eri sektoreiden, kuntien ja palveluntuottajien kanssa (s. 35).

Kirjastopalveluja kehitettäessä kirjastoa voidaan tarkastella markkinoinnin näkökulmasta nonprofit-organisaationa. Pirjo Vuokko (2004, 14) kuvaa kirjassaan *Nonprofit-organisaatioiden markkinointi* nonprofit-organisaatioita: toiminnassa painottuu missio eikä tavoitteena ole tuottaa voittoa. Tärkeää on, minkä vuoksi ja mitä kohderyhmää varten toimitaan. Vuokko (s. 46) on muokannut markkinoinnin määritelmää sopimaan nonprofit-ympäristöön:

Markkinointi on ajattelutapa ja johtamisprosessi, jonka tehtävänä on tunnistaa, ennakoita ja tyydyttää organisaation tärkeiden sidosryhmien tarpeet ja tehdä se niin, että näin tuetaan organisaation keskeisten tavoitteiden toteutumista.

Vuokko (s. 43) muistuttaa, että markkinointi ei ole vain viestintää: markkinointia on myös tuotteiden, palvelujen ja toiminnan kehittäminen.

Kirjastopalvelujenkin kohdalla on alettu puhua tuotteistamisesta. Tuotteistaminen on Jorma Sipilän (1996, 12) määritelmän mukaan asiakkaalle tarjottavan palvelun määrittelyä, suunnittelua, kehittämistä, kuvaamista ja tuottamista siten, että asiakashyödyt maksimoituvat ja tulostavoitteet saavutetaan. Hyvin tuotteistettu palvelu on monistettavissa, joten osaamisen voi hyvin dokumentoituna siirtää ammattilaiselta toiselle (Parantainen 2011, 16–17). Tuotteistamisen avulla säästyy siis asiantuntijoiden aikaa ja asiakkaiden on helpompi hahmottaa, millaisesta palvelusta on kyse.

Joissakin kunnissa, esim. Hämeenlinnassa, kirjastopalveluja tuotetaan tilaaja-tuottaja-palvelusopimuksen mukaisesti (Tilaja-tuottaja -palvelusopimus 2014).

Tällöin kirjasto myy palveluitaan kunnalle palvelusopimuksen perusteella. Sopimuksessa on määriteltävä mm. tuotettavat palvelut sekä palvelujen sisältö- ja laatuvaatimukset (Tilaaaja-tuottaja -toimintatavan, [viitattu 22.5.2014]). Palvelujen tuoteistaminen palvelee siis myös tilaaaja-tuottaja -sopimuksen tekoa.

Apuneuvoja lastenkirjastotyön kehittämiseen. Suomessa ei tällä hetkellä ole käsikirjatyypistä, ajankohtaista lastenkirjastotyön opasta alle kouluikäisille suunnattujen kirjastopalvelujen kehittämisen avuksi. Vuonna 2000 julkaistiin *Koulu kirjastossa: kirjasto oppimisympäristönä* -teos, joka on syntynyt kirjaston ja koulun yhteistyön syventämisen tarpeeseen. Vuonna 2001 ilmestyneessä *Kirjaseikkailu: lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas* -teoksessa Marja-Leena Mäkelä kuvaa monia lastenkirjastotyön muotoja, joiden tavoitteena on virittää lukuharrastusta. Käytännön lastenkirjastotyöhön tarkoitettu *Kirja kantaa - Tarina tukee* -kirja on suunnattu 6-8 -vuotiaiden kirjastonkäytön opetukseen ja lukemisen innostamiseen.

Lastenkirjastotyössä voidaan hyödyntää valtakunnallisesti kehitettyjä toimintamalleja ja palvelumuotoja, esim. mediakasvatussivustojen mediatuokioideoita ja oppimateriaaleja ja OKM:n rahoittamaa kirjastojen yhteistä lasten Okariino.fi-verkkopalvelua. Ideoita löytyy lisäksi mm. kirjastojen verkkosivuilta, opinnäytetöistä ja Yleisten Kirjastojen hankerekisteristä (hankkeet.kirjastot.fi).

Kirjastot voivat hakea OKM:n rahoitusta hankkeisiin, joissa on tarkoitus kokeilla ja vakiinnuttaa kirjastopalveluja. Avustusta voidaan myöntää keskitettyjen hankkeiden lisäksi myös paikallisille hankkeille, joissa tavoitteena on mm. kehittää kirjastopalveluja ja prosesseja sekä edistää lukemisen ja kirjallisuuden harrastamista (Valtionavustukset 2013, 2).

Kirjastotyön arviointi, asiakkaiden segmentointi, kirjastostrategian ja yhteistyösopimusten laatiminen jäsentävät kehittämistyötä. Oman alan seuraaminen, kouluksiin osallistuminen ja verkostoituminen lisäävät palvelujen kehittämiseen vaadittavaa osaamista. Yleisten kirjastojen laatusuosituksessa (s. 64) todetaan, että

kirjasto seuraa muiden toimintaa ja kehittää omaansa muiden kokemuksia hyödyntäen. Kirjasto kehittyy siellä työskentelevien yksilöiden oppimisen kautta. Uuden toimintatavan löytäminen vaatii aikaisempien kriittistä tarkastelua ja tarvittaessa hylkäämistä. Tarvitaan oppimista, kehittämistä, luovuutta edistävä toimintakulttuuri.

3 KIRJASTON JA PÄIVÄHOIDON YHTEISTYÖ

3.1 Varhaiskasvatuksen ohjaus

Yleisten kirjastojen laatusuosituksessa (2010, 35) kannustetaan sektorirajat ylittävään, kunnan sisäiseen yhteistyöhön, jossa kirjasto on mukana kehittämässä hyvinvoinnin, oppimisen ja kulttuurin prosesseja. Kirjaston on myös hankittava asiakaskunnastaan tietoa, jonka avulla kirjaston palveluja ja toimintaa voidaan kehittää (s. 62). Valtioneuvoston periaatepäätöksessä varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (2002, 7) tavoitteena on mm. että kaikissa lapsiperheiden palveluissa omaksutaan lapsi- ja perhelähtöiset varhaiskasvatuksen tavoitteet ja toimintatavat.

Varhaiskasvatus on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu) -asiakirjan (2005, 11) mukaan pienen lapsen elämänpiirissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Sen tavoitteena on lapsen tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (2002, 7) korostetaan lapsen vanhempien ensisijaista vastuuta lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Yhteiskunnan tehtävänä on tukea vanhempia tässä tehtävässä.

Yhteiskunnan järjestämä varhaiskasvatus on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 8–11) mukaan suunnitelmallinen ja tavoitteellinen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus, jota ohjataan sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. Varhaiskasvatuksen toteuttamisen taustalla ovat päivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset sekä valtakunnalliset linjaukset. Valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden perusteella kunnissa laaditaan sekä kunta-, yksikkö- että lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat.

Toiminta päiväkodeissa on yksi keskeisimpiä yhteiskunnan järjestämiä varhaiskasvatuspalveluja. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Esiopetukseen kuuluvaa suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta tarjotaan vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Esiopetus järjestetään siihen soveltuvassa paikassa kunnan päätöksen mukaisesti, esim. päiväkodissa (Esiopetuksen järjestäminen, [viitattu 27.3.2014]).

3.2 Varhaiskasvatuksen tavoitteiden yhtymäkohtia kirjaston toimintaan

Kirjaston ja päivähoidon yhteistyötä voidaan tarkastella myös varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden perusteella, sillä monet varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet linkittyvät yleisten kirjastojen omaan toiminta-ajatukseen mm. kirjallisuuden ja taiteen harrastuksesta, jatkuvasta tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämisestä sekä elinikäisestä oppimisesta.

Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 15) mukaan edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvoiva lapsi nauttii yhdessäolosta lasten ja kasvattajien yhteisössä sekä kokee iloa ja toimimisen vapautta. On tärkeää, että lapsi tuntee olevansa hyväksytty, saa vahvistusta itsetunnolleen, uskaltaa yrittää ja oppii sosiaalisia taitoja. Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen ovat lapsen ominaisia tapoja toimia, jotka on otettava huomioon, kun toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan (s. 20).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 23–24) muistutetaan, että taiteellisten kokemusten ja tekemisen kautta lapsi tutustuu mielikuvitusmaailmaan sekä kehittyy yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Lapsen myöhemmät taidemielitykset, valinnat sekä kulttuurinen arvostus rakentuvat näiden varhaisten kokemusten varaan. Taiteesta iloitseva ja nauttiva kasvattaja vaikuttaa innostavan ilmapiirin syntyyn sekä antaa esikuvan taiteeseen suhtautumisen tavoista. Ruokosen ja Rusanen (2009, 10) mukaan varhaiskasvattajat ovat lasten kulttuurisia kasvattajia.

Lastenkirjallisuus kuuluu osana päivähoiton taiteelliseen, esteettiseen ja kulttuuriin kasvatukseen (Ruokonen & Rusanen 2009, 10). Marja Suojala (2009, 41–43) pitää tärkeänä, että jokaiselle lapselle annetaan mahdollisuus tutustua lastenkirjallisuuden eri lajeihin ja että varhaiskasvatuksessa luodaan myönteistä suhdetta kirjoihin. Suojala korostaa monipuolisten lukuhetkien, lapsen itseilmaisun ja elämyksellisen lukuympäristön merkitystä.

Päivi Lindberg (2011, 60–61) tarkastelee lapsen kielellistä ympäristöä. Hänen mukaansa ympäristössä tulee olla paljon innostavia, motivoivia ja osallistavia tarjoumia, jotka avaavat lasten kielen kannat ja auttavat kiinnostumaan kirjoitetusta

kielestä. Hän muistuttaa, että lapsi kiinnostuu ja innostuu itselleen tärkeistä asioista, jotka ovat hänen oman toimintansa kannalta merkityksellisiä.

Mediakasvatus kuuluu Välimäen ja Ojalan (2008) mukaan ajanmukaiseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita tukevassa julkaisussa *Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa* (2008, 10) todetaan, että "varhaiskasvatuksen mediakasvatuksessa kehitetään varhaisia valmiuksia mediakulttuurissa elämiseen ja oman mediasuhteen ymmärtämiseen sekä edistetään lapsen hyvinvointia ja osallisuutta". Elämyksellinen, kokemuksellinen ja leikillinen oppiminen tukee lapsen mahdollisuuksia aktiivisuuteen ja osallisuuteen yhteisössään. Pientenkin lasten tietoyhteiskuntaosallisuutta ja mediataitoja tuetaan Opetus- ja kulttuuriministeriön Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa (2012, 18). Alueellisen toiminnan yhtenä suuntaviivana ohjelmassa esitetään maan kattavan kirjastoverkon hyödyntämistä, jotta kaikilla olisi tasapuolinen mahdollisuus kartuttaa lukutaitoaan ja päästä tietoyhteiskuntaan.

Kirjastoa voidaan tarkastella myös varhaiskasvatusympäristönä, johon Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 17) mukaan kuuluvat mm. toiminnallisesti eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt. Ympäristöstä saadaan toimintaan erilaisia tiedollisia, taidollisia ja kokemuksellisia aineksia. Oppimiseen innostava ympäristö herättää mielenkiintoa ja kannustaa lasta toimimaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 26–27) painotetaan, että varhaiskasvatuksessa ei opiskella oppiaineita eikä lapselle aseteta suoriutumista vaativia. Tarkoituksena on tukea sellaisten valmiuksien hankkimista, joiden avulla lapsi voi perehtyä, ymmärtää ja kokea erilaisia ilmiöitä. Erilaisiin ilmiöihin perehtymiseen sopivaa sisältöä on perusteiden mukaan saatavissa kirjastoista, teattereista, näyttelyistä jne.

3.3 Yhteistyön suunnitelmallisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 7) yhtenä tavoitteena on lisätä moniammatillista yhteistyötä lasta ja perhettä tukevien eri palvelujen kesken. Eri tahojen kanssa tehtävällä yhteistyöllä luodaan monimuotoista toimintaa laaduk-

kaaseen varhaiskasvatukseen. Yhteistyökäytännöistä ja periaatteista pitäisi sopia yhteistyötahojen kanssa, ne pitäisi myös kirjata kunnan ja yksikön varhaiskasvatussuunnitelmaan (s. 10).

Kirjaston ja päivähoidon välisiä yhteistyösuunnitelmia on laadittu mm. Seinäjoella ja Valkeakoskella. Seinäjoen kirjaston ja päivähoidon yhteistyösuunnitelman ([viitattu 29.3.2014]) mukaan kirjasto haluaa palvelujensa avulla mm. antaa lapsille ja päiväkotihenkilöstölle mahdollisuuksia erilaiseen kirjallisuuden tutustumiseen ja lukuharrastuksen virittämiseen. Suunnitelman on tarkoitus toimia suosituksena yhteistyön toteuttamiselle, jota kirjaston ja päivähoidon yhteistyöryhmä arvioi vuosittain.

Valkeakosken kaupunginkirjaston ja varhaiskasvatuspalvelujen yhteistyöohjelmassa (2013) tavoitteena on kuulla asiakasryhmää ja hyödyntää kirjaston palveluja monipuolisesti. Vuosisuunnitelmasta sovitaan varhaiskasvatuspalveluiden koollekutsumassa kulttuurityöryhmässä. Päivähoidon kanssa tehdyt yhteistyösuunnitelmat eivät verkkotiedonhaun perusteella näyttäyty kovin yleisinä, mutta esikoululaiset on usein huomioitu kirjaston ja koulun yhteistyösopimuksissa. Päiväkotilapset voivat olla mukana myös paikallisissa Kulttuuripolku-ohjelmissa, joissa kirjasto on mukana yhtenä toimijana.

Kirjaston ja päivähoidon yhteistyötä voidaan vilkastuttaa myös erilaisin hankkein. Vuonna 2013 OKM:n rahoitusta saaneena hankkeena on mm. Vaasan kaupunginkirjaston hanke *Olipa kerran... Det var en gång...* (2013), jossa tavoitteena on korostaa lapselle lukemisen merkitystä ja tehdä ääneen lukemisesta tärkeä osa päivähoidon ja kodin rutiineja. Helsingissä kirjastotoimella ja päivähoidolla alkoi vuonna 2012 yhteishanke *Sadut ja tarinat*, joka oli osa aktiivista asukastoimintaa ja yhteistyötä tukevaa Lähiöprojektia ([viitattu 30.3.2014]). Hankkeen aikana päiväkotien, perhepäivähoidon ja leikkipuistojen lapsille ja heidän perheilleen järjestettiin lukuhetkiä ja teatteritapahtumia.

Monien kirjastojen verkkosivujen perusteella kirjaston palvelujen markkinointi päivähoidolle näyttää kovin organisaatiolähtöisenä. Pirjo Vuokon (2004, 64, 67) mukaan organisaatiolähtöisessä markkinoinnissa asiakkaiden ja sidosryhmien toivotaan haluavan sitä, mitä organisaatiolla jo on tarjottavanaan. Asiakaslähti-

sessä ajattelumallissa kohderyhmien tarpeet ja kriteerit vaikuttavat siihen, mitä tarjotaan.

Kirjastojen verkkosivut eivät tokikaan kerro koko totuutta kirjastojen päivähoidolle suunnattujen palvelujen markkinoinnista. Kunnissa tehdään paljon käytännönläheistä ja vuorovaikutteista yhteistyötä, eikä mahdollisesti kirjattuja tavoitteita ja suunnitelmia välttämättä julkaista verkkosivuilla.

3.4 Teerimäen päiväkotijokioisilla

Jokioisilla noudatettava Seutukunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ([viitattu 10.5.2014]) perustuu valtakunnallisiin perusteisiin. Jokioislaisena painotuksena suunnitelmassa tuodaan esille oman kotiseudun merkitys. Varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksessa ([viitattu 10.5.2014]) halutaan mm. luoda lapsuutta arvostava ja rauhallinen kasvuympäristö Jokioisilla. Tavoitteena on, että lapsi saavuttaa onnistumisia, kokee oppimisen riemua ja toimii sopusoinnussa ympäristönsä kanssa.

Esiopetussuunnitelmassa ([viitattu 10.4.2014], 7) näkyy Seutukunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoin kotiseutu-jokioislaisuus-teema. Oman ympäristön ja kulttuuriin tutustumisen avulla lapsi oppii hahmottamaan maailmaa ja kohtaamaan uusia asioita ja ihmisiä. Esiopetussuunnitelmassa (s. 10–12) yhtenä laajana sisältöalueena on kieli ja vuorovaikutus. Tavoitteena on mm. kielellisten taitojen kehittäminen, kuuntelu- ja keskittymistaitojen kehittäminen sekä sana- ja käsitevarastojen laajentuminen. Kirjaston toiminnan kannalta tärkeää on myös, että lapsi "kehittää lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä taitoja kiinnostuksensa ja kehitystasonsa mukaan saaden kokemuksia, elämyksiä ja tietoa kirjallisuuden ja erilaisten viestimien välityksellä". Kirjastoon ja lastenkirjallisuuteen tutustuminen ovat suunnitelmassa osa kielen ja vuorovaikutuksen sisältöaluetta.

Toimintakaudella 2013-2014 toinen Jokioisilla käytössä olevista päiväkodeista on Teerimäen päiväkoti, jossa on kolme osastoa 3–6-vuotiaille lapsille ja esiopetussopilaille (Jokioisten päiväkodit, [viitattu 10.4.2014]). Toimintakaudella päiväkodissa on ollut lapsia n. 75 (Kankaanpää 2014).

Sinitiaisryhmän ([viitattu 10.4.2014]) toiminnassa painottuu viikon kolmena aamupäivänä toteutettava pienryhmätoiminta. Toimintakaudella 2013–2014 Sinitiaisten ryhmä on 3–5-vuotiaiden kokopäiväryhmä. Ryhmien nimiksi on valittu lastenkirjallisuudesta tutut muumihahmot: Hattivatit, Nuuskamuikkuset, Nipsut ja Vilijonkat. Viisivuotiaiden lasten kokopäiväryhmänä toimii Punatulkut, jonka toiminnan johteemoina ovat mm. leikki, luova toiminta ja lukeminen (Punatulkkuryhmän, [viitattu 10.4.2014]). Talintinttien ryhmä on 6-vuotiaiden esiopetus- ja päivähoitoryhmä (Talitintit, [viitattu 10.4.2014]), jossa esiopetusta annetaan Jokioisten kunnan esiopetussuunnitelman mukaisesti.

Toimintakaudella 2013-2014 päiväkodin erityisenä teemana on sadut ja tarinat. Lukeminen päiväkodissa on muutenkin säännönmukaista. Esim. Sinitiaisten ryhmässä luetaan yleensä Tuomolan (2014) mukaan aamuisin 2–3 kirjaa, jotka lapset ovat saaneet valita. Päivälevolle mennessä lapsille luetaan tavallisesti noin puolen tunnin ajan aikuisen valitsemaa kirjaa. Lisäksi kirjoja luetaan päiväpiirissä ja pienryhmissä. Pienryhmässä luettavat kirjat valitaan tietyn teeman ja käsiteltävän asian mukaan.

Lastenkirjojen hankkiminen Teerimäen päiväkodin käyttöön on Kankaanpään (2014) mukaan satunnaista. Uutuustarjontaa ja kirja-arvioita seurataan lehdistä esim. Lastentarha-lehdestä, vapaa-ajalla voidaan lisäksi selata kirjoja kirjakaupassa. Päiväkodin 650 euron kirjallisuusmäärärahasta hankitaan myös tarvittava ammattikirjallisuus. Päiväkodissa on kirjastohuone, jossa on ammattikirjallisuuden lisäksi satu- ja kuvakirjoja. Jokaisessa lapsiryhmässä on kirjahylly lasten käytössä. Päiväkodin kirjoja kierrätetään eri osastojen välillä. Päiväkodin henkilökunta käy lisäksi kirjastossa lainaamassa uutta luettavaa.

Jokioisten kirjaston ja päivähoidon kesken ei ole erikseen tehty yhteistyösopimusta, jossa määriteltäisiin yhteistyön tavoitteet ja kirjaston palvelut päiväkodin lapsiryhmille sekä sovittaisiin yhteistyön toteutumisesta. Kirjastossa on kuitenkin otettu päiväkodin lapsiryhmiä vastaan erikseen sovittaessa myös aukioloaikojen ulkopuolella. Vuonna 2013 kirjastossa kokeiltiin Kirjaleikkiä esikouluikäisille, mutta muuten ei kirjastossa ole ollut erikseen päiväkotilapsille toteutettua palvelutarjontaa.

4 LAPSELLE LUKEMISEN MERKITYS LUKUTAIDON KEHITTÄMISESSÄ

Marja-Leena Mäkelä (2001, 24) muistuttaa, että lukuharrastuksen virittäminen on aloitettava pienimmistä. Samaa painottaa Sari Sulkunen (2014, A5), jonka mukaan lukutaidon kehittyminen alkaa jo taaperon kanssa riimitellessä ja lapselle satuja lukiessa. Tukemalla lapsen kielellisiä ja lukutaitoa edistäviä valmiuksia annetaan hyvä alkusysäys lukutaidon kehittymiselle. Sulkunen kirjoittaa lukutaidosta, että se "ei ole vain sanojen ja lauseiden lukemista vaan tekstikokonaisuuksien ymmärtämistä, tulkintaa, arvioimista ja käyttöä eri tarkoituksia varten".

Nurmilaakson (2011, 32–36) mukaan lapsen kielellisen tietoisuuden kehittyminen on lukemaan oppimisen edellytys. Äänteiden, sanojen, lauseiden sekä sanojen sisällön ja merkityksen ymmärtäminen kuuluvat kielelliseen tietoisuuteen. Lapsen sanavarasto ja puhe kehittyvät, kun lapselle puhutaan. Lisäksi lapsen on tärkeää kuulla kirjoitettua kieltä ja monenlaisia tekstejä, jotta ymmärtävä lukeminen alkaa passiivisesti kehittyä.

Lapselle lukeminen on Korkeamäen (2011, 46) mukaan tärkeää, sillä kuullun ymmärtäminen näkyy myöhemmin luetun ymmärtämisessä. Sen lisäksi että lapsi on kuullessaan oppinut kirjoitetun kielen rakennetta, hänen sanavarastonsa ja tietämyksensä oman arjen ulkopuolisista asioista ovat kasvaneet. Tärkeitä ovat myös lapsen kokemukset ja mielikuvitusmaailma. Ryhmässä vuorovaikutteisuus sekä lapsen oman kokemuksen arvostaminen ja kuuleminen lisäävät lukutilanteen vaikuttavuutta, sillä lapsi oppii myös muilta lapsilta huomattessaan, että sama teksti voi antaa toisille erilaisia merkityksiä.

Korkeamäki (2011, 48) kirjoittaa, että "lukemiseen käytetty aika on investointi, joka kantaa pitkälle tulevaisuuteen. Yleensä niistä lapsista, joille on luettu paljon, tulee myös innokkaita lukijoita". Tämä näkyy myös kansainvälisen PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study)-koulusaavutustutkimuksen tuloksissa. Kuparin, Sulkusen, Vettenrannan ja Nissisen (2012, 5) raportin mukaan tutkimuksen tarkoituksena on selvittää neljäsluokkalaisten lukutaidon tilanne eri maissa. Tutkimuksessa on osio (s. 81), jossa vanhemmilta on kysytty, kuinka usein ennen kou-

lunaloitusta lapsen kanssa on luettu kirjoja, kerrottu tarinoita, keskusteltu tapahtuneista asioista ja siitä, mitä on luettu, pelattu sanapelejä jne. Lapsilla, joiden kanssa oli usein harrastettu kysytyjä toimintoja, oli neljäsluokkalaisina selvästi muita lapsia parempi lukutaito (s. 82). Tutkimustulosten perusteella nähdään myös, että vanhempien oma lukuharrastus ja arvostus lukemista kohtaan vaikuttavat lapsen asenteisiin ja lukumotivaatioon (s. 85). Ennen kouluikää lapset oppivat paljon päivähoitossa ja esikoulussa, mutta kodin vaikutus on erityisen suuri (s. 81).

5 SATUJEN MAAILMAAN

5.1 Satuperinteemme

Satujen tyypilliset "olipa kerran" - aloitukset ovat tuttuja kaikille. Jo aloituksen kuullessamme olemme voineet aavistaa, että tulossa on jotakin satumaista: nämä sanat ovat olleet aukeavia portteja satujen maailmaan. "Sen pituinen se" -lopetus on sulkenut portin, mutta kuullun sadun ihmeellisyys on jäänyt ajatuksiimme, tunteisiimme ja leikkeihimme. Jokaisella meillä on muistoja lapsuutemme saduista ja siitä, minne satu on meidät mielikuvituksessamme kiidättänyt. Kaikilla meillä on siis käsitys siitä, mitä on satu. Satukirjallisuuden määrittely ei kuitenkaan ole aina aivan yksioikoista.

Tunnettu yhdysvaltalainen lapsipsykologi Bruno Bettelheim (1984, 20) korostaa sadun arvoa taidemuotona ja kirjallisuudenlajina. Teoksessaan *The Users of Enchantment* (1975, suomennos *Satujen lumous, merkitys ja arvo* 1984) hän tarkastelee ensisijaisesti tunnettuja kansansatuja, mutta hänen vaalimansa arvostavan suhtautumisen satuun taiteena voidaan varmasti ajatella ylettyvän lastenkirjallisuuden yleensä. Bettelheimin (s. 10–11) mukaan kertomuksen on huvitettava lasta ja herätettävä uteliaisuutta, jotta se voi pitää yllä lapsen mielenkiintoa. Hän kirjoittaa lisäksi, että "taitojen, kuten lukutaidon, oppiminen menettää arvoaan, jos sillä, mitä lapsi on oppinut lukemaan, ei ole mitään olennaista merkitystä hänelle".

Sadun historia ulottuu kauas menneisyyteen ja moniin kulttuuriympäristöihin. Ihmiset ovat Satu Apon (2001, 14–16) mukaan kertoneet puhutun kielen avulla erilaisista tapahtumista, myös arkitodellisuuden ulkopuolisista olennoista, ympäristöistä ja tapahtumista. Monet tutkijat uskovat satujen polveutuvan myyteistä, sillä myyteissä ja saduissa on samanrakenteista fantasiaa. Myytit ovat syntyneet uskosta näkymättömiin voimiin, olentoihin ja maailman kerrostumiin. Satu ja myytti eriytyivät jo varhain omiksi lajeikseen (Kivilaakso 2010, 11).

Kansansadulle on tyypillistä, että monet eri kertojat ovat vuosisatojen ajan muuntaneet kuulemaansa satua omanlaisekseen eikä tietoa sadun alkuperäisestä tekijästä ja kertojasta enää ole (Kivilaakso 2010, 9). Mirva Saukkola (1997, 9–12)

muistuttaa, että kansansadut olivat alunperin aikuisille suunnattua, sensaatiomais-takin viihdettä. Niistä ei tehty siistittyjä versioita lapsille vaan lapset saivat kuullakseen samat satujen julmuudet kuin aikuiset. Alunperin satuja alettiin kirjoittaa muistiin aikuisia varten. Lapsille suunnattuja versioita kansansaduista alkoi ilmes-tyä erityisesti 1800-luvulla.

Kirjallinen satu eli taidesatu syntyi Marja Suojalan (2001, 32–33) mukaan 1800-luvulla. Taidesatujen kirjoittajat hyödynsivät kansansaduista tuttuja aiheita, henkilöhahmoja ja juonen rakennetta. Taidesatu otettiin kasvatuksen välineeksi, ja sen avulla haluttiin välittää moraalisia arvoja ja tapoja. Suuri vaikutus suomalaisen taidesadun kehittymiseen oli Zacharias Topeliuksella (1818–1898), joka hyödynsi omissa saduissaan kansansatuja ja lisäsi niihin didaktista ainesta kansallisroman-tiikan aatteesta ja omasta kasvatustilfilosofiastaan. Lehtosen (2003, 22–23) mukaan Topelius tähdensi Jumalan ja isänmaan merkitystä lastenkirjallisuudessa, mutta pedagogisista tavoitteestaan huolimatta vastusti kuivaa moralisointia. Hänen näkemystensä mukaan lapsen tunteita, tahtoa ja mielikuvitusta on kehitettävä ja lap-selle on tärkeää tuottaa iloa. Topeliuksen näkemykset ja esikuva loivat ns. topeli-aanisen perinteen, joka on näkynyt pitkään suomalaisessa lastenkirjallisuudessa (Suojala 2001, 32).

5.2 Satua vai mitä? Lastenkirjallisuuden määrittelyä

2000-luvulla julkaistussa *Kirjallisuuden sanakirjassa* Yrjö Hosiailuoma (2003, 827) on määrittänyt sadun seuraavasti:

Vapaaseen mielikuvitukseen perustuva, tavallisesti moniepisodinen, usein opettavainen kertomus, jolle on ominaista selväpiirteinen ja pit-kälti vakiintunut juonirakenne. Saduissa kerrotaan maagisista ilmiöis-tä, taioista ja sankarien yliluonnollisista seikkailuista, usein myös epä-onnisista tapahtumista, joista selvittää onnellisesti.

Sadun tarkka määrittely on Hilikka Ylösen (2000, 9–11) mukaan vaikeaa. Hänen mukaansa "satu on kertomataidetta, jossa on useita episodeja ja jossa on normaali-tajunnan ylittäviä kokemuksia". Sadut perustuvat mielikuvituksen lisäksi kansan-uskomuksiin ja myytteihin, joissa arkitodellisuus, aika tai paikka eivät rajoita. Sadut

voivat sijoittua omaan maailmaansa. Niissä tapahtuu yliluonnollisia asioita todentuntuisissa ympäristöissä ja luonnonlait voivat kumoutua.

Suojalan (2001, 32) mukaan kansansatu määritellään perinteiseksi, suullisena kulkeutuneeksi tekstiksi, jossa on maagisia elementtejä. Taidesatu puolestaan on kirjailijan tuottama lyhyt teksti, jossa hyödynnetään perinteisen ihmesadun sääntöjä ja muokataan niitä. Taidesadun laajamuotoisena vastineena pidetään saturomaania. Satukirjallisuus ei kuitenkaan ole yhtenäistä, joten sadun käsite voi Suojalan (s. 31–32) mukaan olla ongelmallinenkin. Raja satu- ja fantasiakirjallisuuden välillä häilyy, samoin sadun ja realistisen kerronnan raja. Fantasiaelementti voi ilmetä muuten realistisessa kerronnassa vain yksittäisenä säikeenä.

Myry Voipio (2010, 11–12) huomauttaa, että perinteinen satu ja klassinen fantasiakirja ovat helposti määritettävissä. Ongelmalliseksi määrittäminen tulee, kun tarinan rajat liukuvat ja tarinasta löytyy sekä satua, fantasiaa, nonsensea, gotiikkaa ja ehkäpä jopa sci-fiä. Yhtä ainoaa oikeaa fantasian määritystä tai suhdetta satuun ei voida sanoa olevan olemassa.

Suojalan (2001, 36) mukaan fantasia eroaa sadusta kahden maailman rakenteensa vuoksi: fantasiassa on sekä realistinen todellisuus että kuvitteellinen todellisuus, jossa vallitsee omat lainalaisuutensa. Fantasia voidaan maailmojen perusteella jakaa vielä korkeaan tai matalaan fantasiaan (high and low fantasy). Korkeassa fantasiassa asiat tapahtuvat pääasiassa tai ainoastaan kuvitteellisessa maailmassa eivätkä niiden henkilöhahmot ole välttämättä ihmisiä. Matalassa fantasiassa realistiseen maailmaan tulee mukaan yliluonnollisia elementtejä.

Suojala (2001, 37) pitää nonsensea ("hölynpölyä") lastenkirjallisuudessa keskeisenä ilmiönä, jota esiintyy sekä runossa että proosassa. Nonsense kuvataan merkityksellisyyden ja merkityksettömyyden väliseksi leikiksi tai peliksi. Nonsensseen ei sisälly opettavuutta, vaan siinä heittäydytään kielelliseen leikkiin ja irrotellaan karnevalistisestikin reaali maailman logiikan ulkopuolella.

Lastenkirjallisuus on Heikkilä-Halttusen (2011, 96–97) mukaan muuttunut visuaalisemmaksi. Sekä uusia satuja että klassikkosatuja julkaistaan usein satukuvakirjoina ja lyhyiden satujen kokoelmia on ilmestynyt entistä harvemmin. Heikkilä-Halttunen on arvellut, että pelkän satutekstin lumoon ei enää välttämättä uskota.

Taidokkaat kuvitukset voivat näyttää vanhoista saduista uusia puolia tai tuoda ne lähemmäs nykylasta (Suojala 2001, 50). Satukuvakirja on Raitasalon (2010, 46) mukaan määritelmällisesti lähellä kuvakirjaa. Satukuvakirjassa sadun elementit ovat vahvasti esillä ja ne voivat ilmetä sekä sanoin että kuvin.

Kuvakirjaa on Heinimaan (2001, 142–143) mukaan määritelty eri tavoin. Kuvan ja tekstin keskinäisen suhteen perusteella voidaan kirjat jaotella katselukirjoihin, kuvakertomuksiin, kuvakirjoihin ja kuvitettuihin lastenkirjoihin. Tämän jaottelun mukaan varsinainen kuvakirja on kokonaisuus, jossa kuvat ja teksti luovat yhdessä merkityksiä vuorovaikutuksessa keskenään. Lukutilanne vaikuttaa kuitenkin siihen, toimiiko kirja katselukirjana, kuvakertomuksena vai kuvakirjana. Heinimaan (s. 143) mukaan Rhedin (1992, 86–126) jaottelee kuvitetut kirjat eepsiin kuvakirjoihin, joissa kuvat selventävät tekstiä, laajennettuihin kuvakirjoihin, joissa kuvat laajentavat tarinaa, sekä alkuperäisiin kuvakirjoihin, joissa tekstin ja kuvan kiinteän vuorovaikutuksen vuoksi tekstiä ei voi ajatella ilman kuvaa.

Runokin voi olla satu. Leena Laulajainen (2009, 62) kirjoittaa, että satu ja runo ovat etenkin lastenkirjallisuudessa lähellä toisiaan. Hän kertoo, että puhuessaan sadusta hän puhuu myös saturunosta. Kertovuus on olennainen osa monia lastenrunoja, joskin tarina voi mahtua pariin säkeeseen (Grünthal 2003, 241).

Suojala (2001, 51) tuo esille satukirjallisuuden yhteydet muihin lastenkulttuurin muotoihin. Televisio, radio sekä digitaalisesti pelattavat vuorovaikutteiset pelit ovat laajentaneet sadunkerronnan perinnettä, kun samat tarinat ja satuhahmot ovat alkaneet esiintyä eri medioissa. 2000-luvulla onkin alettu puhua intermediaalisuudesta eli medioiden välisyydestä (Suojala 2010, 45).

5.3 Suomalaisen sadun monimuotoisuus

Kaarina Kolu (2010, 85) luettelee suomalaisten satujen monimuotoisuutta. Saduista löytyy faabeleita, luontosatuja, kasvukertomuksia, ihmesatuja, legendoja, seikkailusatuja, kauhusatuja, tulevaisuuskuvitelmia, utopioita, lyyrisiä satuja, filosofisia satuja ja didaktisia satuja.

Suojalan (2001, 52) mukaan suomalainen lastenkirjallisuus on vahvasti kiinni luonnossa, eläimistössä ja satukirjallisuuden perinteessä. Lastenkirjallisuuden sankareina voi olla elollistettuja leluja, inhimillistettyjä eläimiä ja fantasiahahmoja. Usein sankarina on lapsi, jonka puolella sadun kertoja on. Saduissa on hyödyllisinä pidettyjä opetuksia, mutta Apo (2001, 16) tähdentää viihdyttämisen merkitystä: "...ettei mikään satujen anti (esteettinen, lingvistinen, psykologinen, pedagoginen, eettinen jne.) saavuta kuulijaa, lukijaa tai katsojaa, jos kertomus ei toimi viihteenä."

Ylönen (2000, 21–26) muistuttaa, että satu kuvastaa oman aikakautensa arvoja ja normeja. Nykysadussa vaikeudet eivät enää vie lähelle kuolemaa. Leikittely ja hauskuus ovat lisääntyneet. Sankarit ovat entistä oma-aloitteisempia ja voivat olla jopa itse ongelmiansa aiheuttajia. Nykysadunkertojat suhtautuvat lempeämmin ihmisten heikkouksiin ja epäonnistumisiin. Keskeisenä sanomana on edelleen hyvän ja pahan taistelu ja hyvän voitto. Seikkailuja, vaaroja ja vaikeuksia saduissa löytyy edelleen. Päivi Heikkilä-Halttunen (2001, 132) kirjoittaa, että

moderniin sadustoon kiteytyvät samanaikaisesti lapsuuden unelmat, nuoruuden huikentelevaiset pyrkimykset ja aikuisuuden seestyneet toiveet. Tästä syystä sadut ovat edelleen parhaimmillaan hyvinkin monenikäisten yhteistä lukemistoa.

5.4 Satujen merkitys lapselle

Sadun merkitys syntyy Ylönen (2000, 7) mukaan sekä käsiteltävänä olevasta sadusta, lapsesta, joka sadun kokee, että tilanteesta, jossa satu esitetään. Sadun avulla voidaan edistää monien asioiden oppimista, mutta keskeistä kuitenkin on sadun vaikutus tunne-elämään. Sadut tuovat lapsen arkeen iloa tarjoamalla yllätyksiä, ihmeitä, seikkailuja ja jännitystä (s. 27). Satujen tärkeä tehtävä onkin ilahduttaa lasta (s. 51).

Sinikka Ojanen (1980, 18) muistuttaa, että yksittäinen satu merkitsee jokaiselle erilaista elämystä. Elämys voi myös olla eri hetkinä erilainen, sillä lapsi pystyy vastaanottamaan erilaisia asioita eri vaiheissaan ja kasvettuaan lapsi voi löytää samasta sadusta uusia näkökohtia. Parhaana satuikänä pidetään 4–8 vuoden ikää, mutta Ylönen (2000, 40) korostaa yksittäisen lapsen omaa satuikää, johon vaikuttavat lapsen tausta, elämäntilanne, ominaisuudet ja kehitystaso.

Lapsen kiinnostus ja syventyminen satuun ovat tärkeitä, Ylösen (2000, 65) mukaan ne saavat sadun elämään. Jotta satu antaisi oivalluksia, lapsen pitäisi ymmärtää sadun keskeiset asiat. Kaikkia sadun yksityiskohtia ei kuitenkaan ole tarpeen ymmärtää. Oleellista sadun ymmärtämiselle on kuvitteellisuuden käsittäminen (s. 40). Yleensä vasta 5–6-vuotias ymmärtää todellisen ja kuvitteellisen eron ja tietää, että satu on kuvitelmaa (s. 55). Todellisen ja kuvitteellisen erottaminen ei välttämättä onnistu vielä nelivuotiaalta, vaan hän pitää kuulemiaan asioita totena. Ylönen (s. 117) huomauttaa kuitenkin, että ei ole haitallista, jos lapsi pitää totena mielikuvitusolentoja, esim. keijukaisia, kunhan hän ei pelkää niitä. Saduista saadut mielikuvat rakentavat lapsen omaa sadun maailmaa. Satu ja leikki ovatkin olennaisia lapsen mielikuvituksen ja muun abstraktin ajattelun kehittämisessä (s. 28).

Ylösen ([viitattu 28.1.2014]) mukaan saduilla on sekä itseisarvo että välineellistä arvoa. Itseisarvo syntyy sadun kokonaisuudesta sekä sen kiinnostavuudesta lukijalle, kuulijalle ja katsojalle. Sadun välineellinen arvo nousee esille, kun sadussa käsitellään esim. pelkoa, surua tai moraaliarvoja. Ylönen tähdentää, että välineellistä arvoa tulisi etsiä ja hyödyntää vain, kun lapsi sitä tarvitsee.

Sadun avulla lapsi voi käsitellä vaikeitakin asioita turvallisesti mielikuvituksessaan (Ylönen 2000, 28). Ojasen (1980, 20) mukaan lapsi voi mielikuvituksessaan kohdata pelot omilla ehdoillaan ja selvitä voittajana. Satu rohkaisee kasvuun ja kehitykseen, auttaa lasta selvittämään tunteitaan ja ihmissuhteitaan sekä ottamaan etäisyyttä itsestään (s. 11). Sadun avulla lapsen myötäelämisen taito kehittyy.

Ylönen (2002, 23–24) muistuttaa, että sadut auttavat lasta eettisesti tärkeiden asioiden oppimisessa. Satujen arvomaailmassa lasta ohjataan usein erottamaan oikea ja väärä. Tämän oppiminen ja oikeudenmukaisuuden kehittyminen alkavat 3–4-vuotiaana. Lapsi rakentaa arvojen maailmaa omien oivalluksiansa avulla. Satu voi antaa pohdittavaa mm. erilaisuuden hyväksymisestä ja suvaitsevaisuudesta, auttavaisuudesta ja myötätunnosta.

Satujen ja tarinoiden kuuntelemisella on Jantusen (2011, 171–172) mukaan suuri merkitys lapsen kielellisessä kehityksessä. Lapsen puhekyky kasvaa ja sanavarasto laajenee. Lapsi vie leikkiin oppimiaan sanoja ja sanontoja sekä sadun tapahtumia, joita lapsi voi leikissä kehitellä ja muunnella. Näin leikkeihin tulee uutta si-

sältöä. Saduista lapsi saa mallin tarinan rakenteelle: sillä on alku, huippukohta ja loppu. Satujen kuunteleminen kasvattaa lisäksi lapsen keskittymiskykyä ja taitoa kuunnella.

5.5 Satuhetki lapsen kanssa

Monenlaisen toiminnallisuuden vastapainoksi lapsi tarvitsee Hilikka Ylösen (2000, 114) mukaan levollista olemista kotona. Lapsi nauttii tavallisesta lukemisesta ja läheisyydestä. Kun läheinen ihminen kiireettömänä hetkenä lukee lapselle satua, satu on erityisen antoisa. Satu ei Ojasen (1980, 40) mukaan ole tiedon jakamista, vaan siihen kuuluvat yhteiset elämykset ja vastavuoroisuus. Jos satu muuttuu jännittäväksi, lapsi voi turvautua sadun kertojaan. Kotona lapsi voi valita mieleisensä sadun, keskeyttää, viipyillä tekstissä, tutkia kuvaa ja keskustella (Ylönen 2000, 116). Ritva Haapaniemi-Maula (1997, 8) painottaa, että mikään ei korvaa ihmisen suhdetta toiseen ihmiseen sadunkerronnassakaan: sadun voi kuunnella äänitteeltä tai nähdä näytöltä, mutta tällainen ei rakenna ihmissuhdetta.

Monet kirjoittajat tähdentävät hyvän sadun valinnassa, että hyvä satu päättyy aina hyvin. Ylösen (2000, 55–60) mukaan satu, jonka lopussa hyvyys voittaa, on tutustumisen arvoinen. Paha ei saa hallita enää sadun lopussa tai satu on lapselle soveltumaton. Ylönen korostaa aikuisen vastuuta siitä, lukeeko arveluttavalta tuntuvan sadun. Sadun valintaan ei kuitenkaan vaikuta ainoastaan tekstin sisältö, vaan huomioon on otettava myös lapsen kehitystaso ja elämäntilanne. Koska nelivuotias ei pysty erottamaan todellista ja kuvitteellista, hänelle ei kannata lukea liian ankaria satuja. Myöhemmin sama satu voi aivan hyvin antaa lapselle antoisan satuelämyksen. Satua valittaessa ei voi tietää, mikä tietty satu jollakin hetkellä voisi olla lapselle tärkeä ja mieluinen. Lapsipsykologi Bruno Bettelheim (1984, 26) toteaa, että lapsi päättää sen itse ja näyttää sen tunteensa voimakkuudella. Usein lapsi pyytää kuulla uudelleen itselleen mieluista satua.

Yksi sadunvalinnan tärkeistä kriteereistä on sadunlukijan suhde satuun: lukijan täytyy tuntea satu omakseen (Haapaniemi-Maula 1997, 11). Myös Sirkka-Liisa Heinonen (2001, 201) tähdentää lukijan omakohtaista suhdetta luettavaan tekstiin: hänen pitää luottaa tekstiin ja nauttia siitä myös itse. Vääriltä valinnoilta, myös sa-

dun jännittävyuden suhteen, voi välttyä, kun lukee sadun ensin itselleen. Haapaniemi-Maula (1997, 11) kannustaa pitämään kiinni mieleisistä ja hyviksi todetuista saduista, sillä hyvä satu kannattaa kertoa aina uudelleen.

Monet lapsen satukokemuksista syntyvät ryhmässä hoito- tai koulupäivän aikana, kerhoissa tai kirjastossa. Ylönen (2000, 92–93) huomauttaa, että satu ei voi toteutua ryhmässä samalla tavalla kuin kodissa. Vanhemmat tuntevat lapsensa paremmin ja voivat helpommin tulkita lapsen ilmeistä ja eleistä hänen saamaansa satukokemusta. Läheisyys, vuorovaikutus ja yksilöllisyyden huomioon ottaminen jäävät ryhmässä väistämättä vähemmälle. Heinosen (2001, 202) mukaan tärkein edellytys ryhmässä tapahtuvalle luennalle on lukijan ja lapsen välinen yhteys. Lapsen elämykselle ja kirjallisuuden kokemiselle on luotava hyvä ympäristö ja ilmapiiri. Satunurkkaukset ja satutyynyvät voivat kuulua osana sadun taikapiiriin. Tärkeää on ottaa lapsi huomioon vuorovaikutuksen osapuolena. Lukija vahvistaa yhteyden säilymisen katsomalla välillä lasta, vaikka suurimman osan ajasta katse onkin kirjassa.

Ryhmässä sadun valinnassa on otettava huomioon koko ryhmä. Ylönen (2000, 93–94) mukaan yleensä on turvallista valita luettavaksi lempeä satu, joka tuo hyvän mielen monelle. Kun ohjaajana toimiva aikuinen tuntee ryhmän hyvin tai kun ryhmä on riittävän pieni, ohjaaja pystyy monipuolisemmin valitsemaan käsiteltäviä tekstejä. Voidaan yhdessä tuntea jännitystä, huojennusta ja myötätuntoa. Joskus ryhmä antaa uusia mahdollisuuksia, kun sadun esittämisen ja kokemisen mahdollisuudet monipuolistuvat. Ryhmässä satu voidaan myös näytellä ja se voidaan viedä yhteiseen askarteluhetkeen, leikkiin ja liikkumiseen.

Joitakin satuja voidaan pitää terapeuttisina, mutta Ylönen (2000, 62–64) tähdentää, että kodeissa ja erilaisissa ryhmissä ei tehdä terapiaa, ellei niissä ole terapia-koulutuksen saanutta henkilöä. Siitä huolimatta hän pitää hyödyllisenä, että kasvattajat valitsevat luettavaksi lapsen tilanteeseen sopivia satuja. Kun lapsi sadun luomien mielikuvien avulla löytää sadusta yhtäläisyyksiä omaan elämäänsä, satu koskettaa häntä tunnetasolla. Satua ja sen yhtymäkohtia lapsen elämään ei pidä tulkita eikä selittää lapselle, vaan hänen omalle oivallukselleen on annettava tilaa.

6 SATUPASSIN JA OHJATTUJEN KIRJASTOKÄYNTIEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

6.1 Aiheen valinta

Ennen kuin varmistui, että keskittyisin omassa opinnäytetyössäni päiväkotikäisille lapsille suunnattujen kirjastopalvelujen kehittämiseen ja toteuttamiseen, pohdin työni tavoitteita ja mahdollista vaikuttavuutta. Mietin, mitä annettavaa kirjastolla on päiväkodille, jossa joka tapauksessa lapsille luetaan satuja päivittäin. Riittääkö hyvä kokoelma? Riittääkö, että meidät tiedetään: täällä olemme ja tervetuloa? Pohdintani myötä vahvistui ajatus siitä, että päiväkotikäiset lapset ja päiväkodit ovat ensisijaisen tärkeitä kirjastopalvelujen kehittämisen kohderyhmiä. Satudiplomin tai -passin käyttöönotto voisi saada sekä lapset, vanhemmat että päiväkodin henkilöstön kiinnittämään enemmän huomiota lukemiseen ja sen tärkeyteen. Parhaimmillaan lukuinnostus lisäisi yhteisiä lukuhetkiä myös perheissä ja lasten kirjastokäyntien avulla kirjasto palveluineen tulisi tutummaksi.

Lisäksi pohdin, millainen toteutus voisi pääpiirteittäin olla, olisiko omalla kirjastollani, itselläni ja Teerimäen päiväkodilla resursseja sitoutua toteutukseen sekä toimisiko aihe opinnäytetyönä. Tämä edellytti tunnusteluja ja yhteydenottoja sekä omassa kirjastossani että päiväkotiväen suuntaan, lisäksi aihe oli hyväksyttävä Seinäjoen ammattikorkeakoulussa.

Ensimmäinen raakilemainen suunnitelmani ajoittui marraskuuhun 2013, jolloin kirjaston ei ollut enää mahdollista hakea suunnitelmaan perustuvalla hankkeella Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) valtionavustusta vuodelle 2014. Henkilökohtaisen aikatauluni näkökulmasta tieto valtionavustuksen mahdollisesta myöntämisestä olisi myös venynyt liian pitkälle, sillä päätökset myönnettyistä valtionavustuksista tehdään helmi-/maaliskuussa. Oman arvioni mukaan suunnitelma olisi kuitenkin hyvin täyttänyt tällaisen paikallisen kirjastohankkeen kriteerit.

6.2 Satupassi

Alustavien tunnustelujen sekä opinnäytetyöni työsuunnitelman teon ja esittelemisen jälkeen keräsin taustatietoja mm. perehtymällä satujen maailmaan. Hahmottelin satudiplomin/-passin erilaisia toteutustapoja ja kartoitin erilaisten toimintamallien mahdollisia hyötyjä ja hankaluuksia. Vaihtoehtoja miettiessäni pidin johtajukseni toteutuksen yksinkertaisuutta ja helppoa muokattavuutta.

Alkuperäiseen suunnitelmaani kuului, että satudiplomin/-passin suorittamiseen kuuluisi kirjan lukemisen/kuuntelemisen lisäksi siihen liittyvän tehtävän tekeminen. Suoritukset voitaisiin kerätä esim. monistettuun vihkoon tai lapsen omaan portfolioon, joita lapsen on myöhemminkin mukava katsella. Pohtiessani erilaisten tehtävämahdollisuuksien kirjoa päätin tältä osin rajata työtäni: en esittäisi valmiita tehtävämalleja. Perustelin tämän varhaiskasvatuksen ammattilaisten omalla ydinosaamisella lasten toiminnan ohjaamisessa. Näin lapsia ohjaavan henkilökunnan on helpompi ottaa huomioon omat ajalliset resurssinsa sekä myös heittäytyä omiin ideoihin ja toteutuksiin, jotka tukevat lapsen kasvua ja päiväkodin kasvatustyötä. Halusin myös, että kirjasto voisi tarjota päiväkodille tällaisen mahdollisuuden ilman suorittamiseen liittyviä suurempia vaatimuksia. Niukimmillaan suoritukseksi riittäisi siis vain kirjan tai sadun lukeminen.

Hahmottelemallani toimintamallilla vastuu satudiplomin/-passin suorittamisesta ja mahdollisten tehtävien tekemisestä jää päiväkotiin. Suunnitteluvaiheen yhtenä haasteena pidin sitä, miten lukemisen tärkeyden sanoma saadaan välitettyä myös koteihin. Tämän toteutuksen puitteissa päätin ensisijaisesti luottaa lapseen ja sadun voimaan. Haapaniemi-Maula (1997, 7) toteaa artikkelissaan *Satu Lapsen kasvattajana*, että lapsi tuo sadun mukanaan. Iloiset sadulliset elämykset välittyvät toivottavasti päiväkodista ja kirjastosta myös koteihin!

Konkreettiseen suunnittelutyöhön päästiin vasta tammikuussa. Työsuunnitelmani mukaisesti pidin kiinni siitä, että satudiplomi tai -passi tarjottaisiin käyttöön Teerimäen päiväkodissa jo helmikuussa. Aikataulullisista syistä satudiplomin/-passin suorittamiseen liittyvät käytännöt tuli siis ratkaista melko nopeasti. Koska päiväkodin toimintakausi olisi satudiplomin/-passin käyttöönottovaiheessa jo pitkällä, päätin pitää siihen sisältyvän kirjallistan kohtalaisen suppeana. Toivoin myös, että sa-

tudiplomin/-passin suorittamisesta ei tulisi kovin ryppyotsaista ja liian sitovaa, vaan päiväkodin arjessa sen voisi luontevasti sovittaa muun toiminnan lomaan. Jotta suorittamisen tavoite antaisi enemmän tilaa lukemisen ja tekemisen ilolle, päätettiin jo ensimmäisessä tapaamisessa päiväkotiväen kanssa, että ainakaan tämän kevään aikana päiväkotilapset eivät suorita satudiplomia vaan keräävät sen sijaan merkintöjä omiin satupasseihinsa. Tästä eteenpäin käytän siis valitsemaamme termiä satupassi.

6.2.1 Yhteinen satupassi

Tapaamisessa päiväkotiväen kanssa tuli esille vaihtoehto, jossa tehtäisiin erikäisille päiväkotilapsille omat satupassit. Tämä voisi helpottaa satupassiin tulevien kirjojen ja satujen valintaa, sillä kuvitteellisuuden ymmärtämisessä ja tarinan seuraamisessa voi olla isoja eroja 3-vuotiaiden ja 6-vuotiaiden välillä. Lisäksi erikäisille suunnitellut satupassit antaisivat satupassin käytölle jatkuvuutta, kun seuraavana vuonna voitaisiin jatkaa seuraavan satupassin kanssa.

Näistä näkökulmista huolimatta päädyin toteuttamaan vain yhden yhteisen satupassin kaikille Teerimäen päiväkodin lapsille. Syy tähän oli ensisijaisesti aikataullinen. 3–4 kuukaudessa ei kuitenkaan ehdi niin paljon kuin kokonaisena toimintakautena, joten tässä vaiheessa yhteen satupassiin on mahdollista mahduttaa monenikäiselle sopivaa luettavaa. Ja koska kyseessä on uuden toimintamuodon kokeilu, voidaan siitä saatujen kokemusten perusteella satupassia tältäkin osin kehittää uuden toimintakauden alkaessa.

6.2.2 Satupassin muoto ja kuvitus

Passin toteutusta varten olin hahmotellut muutaman vaihtoehdon päiväkotitapaamisesta varten. Näytin tapaamisessa paria hahmotelmaa, jotka omasta mielestäni voisivat olla toimivimmat. Sovittiin, että otettaisiin passin muodoksi A5-kokoinen vihkonen.

Alusta alkaen pidin tärkeänä, että lasten satupassissa on kuvat kirjojen kansista. Näin lapsi, joka ei osaa vielä lukea, voi innostua satupassin kirjoista pelkän kuvan perusteella. Lisäksi lapsen olisi kuvien avulla helppo myöhemminkin palata jo luetun sadun tunnelmaan. Aluksi yritin saada kirjallistan kansikuvineen mahtumaan yhdelle taiteltavalle A4-arkille, mutta tilaa oli kirjaa kohti mielestäni liian vähän. Varsinaisessa toteutuksessa onkin kaksi taiteltua A4-arkkia A5-vihkoseksi niitattuna, siten että yhdellä sivulla on viiden kirjan kansikuvat ja perustiedot (tekijä ja nimi). Näin yksi kansikuva on kooltaan noin 4 x 3 cm ja vielä tunnistettavissa. Tekijänoikeussyistä varmistin sähköpostitse satupassiin valitsemieni kirjojen kustantajilta, voinko käyttää kirjojen kansikuvia satupassissa. Kaikki kustantajat vastasivat nopeasti ja suhtautuivat pyyntööni myönteisesti.

Päiväkotitapaamisessa kyselin ideaa satupassin kannen kuvituksesta, esim. voisiko kuvitus olla lasten piirustuksia. Päiväkotiväen ehdotuksen perusteella sovittiin, että kanteen ei tule valmista kuvitusta, vaan jokainen lapsi kuvittaa itse oman satupassinsa kannen. Kanteen tulee lisäksi lapsen valokuva, joka otetaan ryhmän ensimmäisen kirjastokäynnin päätteeksi. Tuolla käynnillä on myös tarkoitus jakaa satupassit lapsille.

6.2.3 Satupassin täyttäminen ja ohjeistus

Lukemisen jälkeen kirjallistaan merkitään, että satu on luettu. Kirjallistassa on jokaisen kirjan kohdalla on tähti, joka voidaan esimerkiksi värittää. Tähti voitaisiin myös vaikkapa ruksata tai tähden paikalle olisi mahdollista liimata tarra tai itse leikattu kuva tai kuvio. Pohtiessani merkintätapaa jätin aivan tietoisesti asian satupassin käyttäjän ratkaistavaksi.

Lisäksi kirjan kohdalla on pari tyhjää riviä, johon voidaan oman valinnan mukaan merkitä muistiin lukutilanteeseen liittyviä asioita, kuten päivämäärä, tieto missä luettu (esim. lepohuoneessa), ehkä mielipiteitäkin. Tähän kannattaa myös kirjoittaa satukokoelmasta luetun yksittäisen sadun nimi.

Viimeisen sisäsivun otsikkona on "Muita luettuja kirjoja" ja tyhjiä rivejä tähtineen. Muutkin kirjamuistot on mukava tallentaa. Tämä voisi myös toimia ensimmäisenä sysäyksenä lukupäiväkirjan pitoon.

Satupassin täyttäminen aloitetaan päiväkodissa, mutta tarkoituksena ei ole, että kaikki satupassin kirjalistassa mainitut teokset pitäisi lukea päiväkodissa. Päiväkodin henkilökunta voi omien mieltymysten mukaan valita listasta omalle ryhmälleen sopivia satuja. Lukemisen lisäksi päiväkodissa voidaan tehdä luettuihin satuihin liittyviä tehtäviä, mutta se ei välttämätöntä. Tästä kirjoitin yhdessä sähköpostiviestissäni (30.1.2014) päiväkodin vastaavalle lastentarhanopettajalle:

Pelkästään kokemus sadun kuulijana on arvokas, vaikkakin tarinan pohtiminen esim. piirtämällä tai muulla tavoin tuo satuun omakohtaisemman suhteen. Toivoisin silti, että valitsette tarinoista muutamia mieleisiä ja työstätte niistä jotakin kivaa.

Tarkoituksena on, että satupassi annetaan toimintakauden päätyttyä päiväkodista lapsen kotiin, jossa lapset voivat esitellä satupassia perheelleen ja jossa sen täyttämistä voidaan jatkaa. Vaikka tuossa vaiheessa ollaan kesän kynnyksellä ja monet ulkopuuhat lasten kanssa ovat ajankohtaisia, toiveena on, että lasten kanssa lukeminen ei unohdu.

Halusin satupassiin mahdollisimman niukasti ohjeistustekstiä. Toki ohjeet voivat olla tarpeellisia, mutta oman näkemykseni mukaan moni mukavaksi tarkoitettu asia tehdään usein turhan vaikeaksi pitkällä ja joskus monimutkaisillakin ohjeistuksilla. Tämän satupassin suunnittelu- ja käyttöönottovaiheiden aikana on ollut mahdollista keskustella passin käytön periaatteista, joten en tässä vaiheessa pitänyt tarkempaa kirjallista ohjeistusta tarpeellisena. Ohjeistuksen yksinkertaisuus ja tarvittava laajuus ovat kuitenkin niitä satupassin kohtia, jotka on otettava lähempään tarkasteluun kokeilun jälkeen, etenkin jos satupassia tarjotaan kunnan kaikille esi-koulu- ja päivähoitoryhmille ja vaikkapa lapsiperheille.

Tekstissä puhutellaan sekä lukijaa että kuulijaa ja tuodaan korostetusti esiin, että kyse on yhteisestä lukuhetkestä. Kyse ei siis ole teitittelystä, vaan oletuksesta, että satupassia täytetään yhdessä. Tekstin kohderyhmänä ovat lapsen lisäksi sekä päiväkotihenkilöstö että vanhemmat, jotka voivat jatkaa lapsen kanssa satupassin täyttämistä päiväkodin toimintakauden päätyttyä.

6.2.4 Kirjojen valinta satupassiin

Aloitin satupassiin tulevien kirjojen valinnan ja lasten kirjastokäyntien suunnittelun syventymällä lastenkirjallisuudesta kertovaan kirjallisuuteen. Lisäksi tarkastelin, mitä lastenkirjallisuutta on vuosien varrella palkittu ja millä perusteilla, sekä lueskelin lastenkirjallisuuteen keskittyviä blogikirjoituksia. Erityisesti lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkijan Päivi Heikkilä-Halttusen Lastenkirjahylly-blogi (lastenkirjahylly.blogspot.fi/) oli suureksi iloksi ja avuksi kirjojen valinnassa.

Satupassin kirjavalinnan ensimmäisenä lähtökohtana oli Teerimäen päiväkodin henkilöstöltä saamani lista heidän suosikkilukemistostaan. Oli hyvä tietää, mitkä sadut, saturomaanit ja kuvakirjat ovat ennestään hyväksi todettuja ja päiväkodin aktiivisessa käytössä. Listassa oli monia keskeisiä lastenkirjailijoita, joiden tuotannosta valitsin ensimmäiset kirjaehdotukseni. Näiden rinnalle halusin nostaa uudempiä satuja, saturomaaneja ja kuvakirjoja, joissa voisi olla ainesta päiväkodin lukemistossa. Esim. helppolukuisissa, lukemaan opetteleville koululaisille tarkoitettuissa kirjasarjoissa voi löytyä mukavia kirjoja myös ääneen luettaviksi. Tutustuin moniin kirjoihin myös lukemalla niitä.

Kutsuin päiväkodin henkilöstöä tutustumaan kirjaehdotusten valikoimaan. Kirjojen äärellä oli helppo puhua yksittäisistäkin kirjoista, kirjojen kielestä ja kuvituksesta sekä päiväkodin erilaisista lukutilanteista. Nämä keskustelut olivat hyödyllisiä koostaessani lopullista kirjalistaa.

Itseoikeutettuna klassikkokirjailijana satupassin kirjalistassa on Zacharias Topelius, jonka laajassa tuotannossa on paljon valinnanvaraa. Erikseen satupassissa mainitaan vain satu *Vattumato*. *Kaiken maailman eläinsadut* tarjoaa satupassissa monipuolisen valikoiman eri aikojen ja eri maiden eläinsatuja, mm. Andersenin ja Grimmin klassikkosatuja, joita satupassissa ei ole erikseen nostettu esille. Tärkeistäkin klassikoista moni on jäänyt tämän passin ulkopuolelle, mm. ensimmäisenä merkittävänä suomenkielisenä satukirjailijana pidetyn Anni Swanin sadut.

Satupassi painottuu suomalaisiin teoksiin, mutta joitakin poimintoja löytyy käännöskirjallisuudesta. Pohjoismaisia lastenkirjailijoita listalla ovat ruotsalainen Elsa Beskow 1800-luvun lopun teoksellaan *Satu pikku, pikku eukosta*, norjalainen

Thorbjørn Egner saturomaanillaan *Kasper, Jesper ja Joonatan: Kolme iloista rosvoa* 1950-luvulta, ruotsalainen Astrid Lindgren kuvakirjoillaan *Kultasiskoni* (suom. 1974) ja *Hämäränmaassa* (suom. 1995) sekä Jujja ja Tomas Wieslander 1990-luvulla suosituiksi nousseilla *Mimmi Lehmä ja Varis* -kirjoillaan. Brittikirjallisuudesta mukana ovat vain Donaldsonin runokuvakirjat *Mörkylistä*, vaikka tarjolla olisi ollut saturomaaniklassikkoja *Liisa Ihmemaassa*, *Nalle Puh*, *Kaislikossa suhisee* jne. Amerikkalaisesta *Tammen kultaiset kirjat* -sarjasta kirjalistaan saatiin paljon valinnanvaraa kuvakirjoihin, tässä nostona alunperin jo 1920-luvulla ilmestynyt Margaret Williamsin *Samettipupu*.

Kirjalistan suomalaisperäisistä teoksista monen julkaisuajankohta sijoittuu lähelle nykyaikaa, tosin Tove Janssonin modernit kuvakirjat ilmestyivät jo 1950–1960 -luvulla. Marjatta Kurenniemen jo 1940-luvulla alkaneesta laajasta satutuotannosta mukana on 1992 ilmestynyt satukokoelma *Marjatan satuja*. Mukana on teoksia monelta merkittävältä, laajan tuotannon lastenkirjailijalta, esim. Kaarina Helakisalalta, Hannele Huovilta, Leena Laulajaiselta ja Maria Vuoriolta. Mukana on myös 2000-luvulla tuotantonsa aloittaneita kirjailijoita, esim. Petra Heikkilä, Hannu Hirvonen ja Riikka Jäntti.

Kirjavalinnassa kiinnitettiin huomiota myös erilaisiin kuvituksiin, tosin kaksi vastustamatonta teosta on samalta kuvittajalta. Matti Pikkujämsä on vuonna 2013 palkittu Rudolf Koivu-palkinnolla *Kaiken maailman eläinsadut* -satukokoelman kuvituksesta. Hänen kuvittamansa Ville Hytösen kirja *Hipinäaasi apinahiisi* oli Finlandia Junior -palkintoehdokkaana vuonna 2013. Monet tekijät ovat myös itse kuvittaneet kirjansa, esim. Petra Heikkilä, Riikka Jäntti ja Hannu Taina. Rakastetuksi klassikoksi noussut kuvittaja-satukirjailija Rudolf Koivu kuitenkin puuttuu teoksineen tästä listasta.

Inhimillistetyt eläimet ovat monen kirjallisten teoksen päähenkilöinä. Eläinsatujen osuus tulee kirjallisuudesta esille lähes korostetusti, se kertonee jotain myös niiden osuudesta suomalaisessa lastenkirjallisuudessa. Elollistetut leikkikalut ovat sankareina Williamsin *Samettipupussa* ja Tuula Kallioniemen *Pikku nalle* -kirjoissa. Mielikuvitusolentoja kirjallisuudessa edustavat mm. Topeliuksen *Vattukuningas*, Tove Janssonin *Muumit* ja Donaldsonin *Mörkyli*. Lähimpänä realistista kerrontaa on

Hannu Tainan kuvakirja *Matti ja kaikkien aikojen kesä* (1994), jossa matkataan mummolan maalaismaiseman kesäisiin puuhiin.

Kirjojen teemat olivat kirjavalinnassa myös tarkastelun kohteena. Satu voi olla "vain" hupsu ja hauska, perustua sanailuun ja kummelluksiin. Satu voi myös herättää vakavampaa pohdintaa, esim. yksinäisyydestä, ystävydestä, kiusaamisesta ja pelkojen kohtaamisesta.

Pohtiessani ensimmäisiä kertoja satupassin kirjallista rakennetta hahmottelin listaan erilaisia kategorioita esim. teeman mukaan. Olisin halunnut listaan myös tietoa kustakin kirjasta tai sarjasta, jotta lukijan olisi helpompi valita kiinnostava kirja luettavaksi omille kuulijoilleen. Luovuin näistä suunnitelmista kirjallista selkeyden vuoksi. Ainoa myönnytys kategorioinnille on maininta kuvakirjoista. Tämä kuvakirjamaininta puuttuu Jäntin *Vaahteratuvan väki* -kirjoista, koska sarjan teokset ovat saturomaaneja lukuun ottamatta kuvakirjaa *Toivo ja hirveä hämähäkki*. *Mörkyli* edustaa satupassissa ainoaa runokuvakirjaa, vaikka useammatkin tarinalliset runot esim. Kirsi Kunnaksen tuotannosta olisivat varmasti puoltaneet paikkaansa.

Kirjallista kokoamisen haasteena oli löytää monipuolista valinnanvaraa 3–6-vuotiaille päiväkotilapsille. Väljyyttä ja valinnanvaraa kirjallistaan tuovat satukoelmat ja sarjat. Kaikki satupassin teokset eivät varmastikaan saa jokaista pienempää kuulijaa antoisalle mielikuvitusmatkalle, ja joku niistä voi tuntua yksittäisestä esikouluikäiseltä lapselliselta. Satupassin kirjavalinnassa en kuitenkaan ole halunnut aliarvioida pienimpiä kuulijoita: kuultu satu voi vaikuttaa lapsen mielikuvituksen kehittymiseen, vaikka hän ei kaikkea juuri nyt ymmärtäisikään. Isompi päiväkotilapsi puolestaan voi löytää samasta sadusta uusia oivalluksia. Samaa perustelua käytin valitessani satupassiin joitakin teoksia, joita on myös Lounais-Hämeen peruskoulujen lukudiplomikirjalistoissa.

Hyvä kirja ei mielestäni ole tietynikäisten oikeus, vaan kuuluu kaikille. Sadun ja sen sankarihahmojen tuttuus voi parhaimmillaan toimia myöhemmin houkuttimena kirjan omatoimiseen lukemiseen. Kun lapsella on ollut pakottomia kuuntelukokemuksia itseään kiinnostavista kirjoista, hänellä voi jo olla käsitystä omasta kirjallisesta mieltymyksestään. Se toivottavasti kannustaa myös oman lukutaidon kehittämiseen.

6.3 Päiväkotiryhmien kirjastokäynnit

Satupassin toteuttamisen lisäksi opinnäytetyöni tavoitteena on suunnitella ja toteuttaa ohjelmaa päiväkotiryhmien kirjastokäynneille. Ohjatuilla kirjastokäynneillä voidaan ottaa erilaisia näkökulmia satuihin, tarinoihin ja kirjastonkäyttöön. Niissä voi olla seikkailullista ja mediakasvatuksellista toimintaa, mutta niiden ei kuitenkaan aina tarvitse olla tiukan ohjelmallisia. Pääpaino ei ole kirjastonkäytön säännöissä, mutta niitäkin käsitellään muun toiminnan lomassa. Tavoitteena on, että lapset voivat kokea kirjaston turvallisena ja iloisten kokemusten paikkana, jossa lapsiasiakkaat otetaan huomioon. Ja kuten Marja-Leena Mäkelä (2001, 25) on kirjoittanut: "Kun on pienestä pitäen tottunut käymään kirjastossa, ei sitä vierasta isompanakaan."

6.3.1 Satupassistartti

Ensimmäisen kirjastokäynnin luontevana ohjelmana oli esitellä ja jakaa satupassit lapsille. Jo valitessani kirjoja satupassiin halusin mukaan myös sen kirjan, jota lapsille ensimmäisellä kirjastokäynnillä luettaisiin. Lapset voisivat siis saman tien saada ensimmäisen merkinnän satupassiinsa. Kirja oli Wieslanderin *Mimmi Lehmä ja Varis* ja sieltä tarina *Mimmi Lehmä kirjastossa*. Lisäksi ensimmäisellä käynnillä oli tarkoitus ottaa jokaisesta lapsesta kuva kiinnitettäväksi satupassin kanteen. Satupassia viimeistellessäni hahmottelin jo mielessäni, mitä muuta ohjelmaa kirjastokäynnillä olisi. Tein myös lasten vanhemmille tiedotteen satupassista ja kirjastokäynnistä.

Ennen satupassien ja tiedotteiden kopioimista pyysin päiväkodin vastaavaa lastentarhanopettajaa kirjastoon tutustumaan näihin. Puhuimme myös kirjastokäynnin ohjelmasta. Tässä vaiheessa itselläni oli vasta idea-aihe valkoiseksi paperoidusta tyhjästä kirjasta, jonka ottaisin esille lukeakseni siitä lapsille sadun ja jonka avulla herättelisin lasten mielikuvitusta ja tarkkaavaisuutta. Oli omia ajatuksia selventävää puhua tästä suunnitelmasta. Koska idea ei ollut valmiista, jossakin jo toteutetusta ohjelmasta, en ollut aivan varma, toimisiko tämä lasten kanssa ja kauanko käynti kestäisi. Yhtä käyntiä varten olin varannut tunnin ja arvioinut, että aktiivista

ohjelmaa olisi 30–45 min. Tapaamisen jälkeen luonnostelin itseäni varten ohjelman pääpiirteittäin ja arvioin kuhunkin vaiheeseen kuluvan ajan.

Konkreettisia ennakkovalmisteluja Satupassistarttia varten oli jonkin verran. Tulostin jokaista ryhmää varten omat satupassit ja vanhemmille jaettavat tiedotteet. Paperoin valkoisella kopiopaperilla kultasyrjäisen vieraskirjan ja skannasin muutamista Mimmi Lehmä ja Varis -kirjan sivuista kopiot pohdintatehtävää varten. Mimmi Lehmä -kirjoja kustantavalta Kustannus-Mäkelältä varmistin, että voin käyttää kirjan kannesta ja kuvitussivusta kopioituja kuvia suunnittelemani tavalla. Tulostin ja muovitin aakkoskortit elävöittämään lukutuokiota. Lainasin toiselta kirjastovirkailijalta Mimmi Lehmä -pehmolelua. Ennen ryhmän tuloa järjestelin lastenosastoa valmiiksi vierailua varten.

Kirjastokäynnin tavoitteet. Kirjastokäynnin tavoitteena on jakaa satupassit mieleenpainuvasti, tavallisen päiväkotiarjen ulkopuolella, sekä lukea lapsille satupassissa olevaa kirjaa, jotta lapsi voi saada passiinsa ensimmäisen merkinnän. Lisäksi tavoitteena on kiinnittää huomiota satuun ja kirjaan: joku on kirjoittanut ja kuvittanut kirjan. Tyhjän kultasyrjäisen kirjan avulla herätellään lapsen mielikuvitusta ja lasta kannustetaan vuorovaikutukseen. Vierailun lomassa opetellaan myös kirjastonkäyttöön liittyviä asioita: kirjastossa ei juosta eikä huudeta, kirjasto on tarkoitettu kaikille, kirjastossa voi tehdä monenlaisia asioita, kirjaston kirjaa käsitellään kauniisti.

Kirjastokäynnin toteutus. Kirjastokäynnit sovittiin toteutettaviksi kolmena aamupäivänä siten, että kukin päiväkotiryhmä on jaettu kahteen samana aamupäivänä vierailevaan ryhmään.

Satupassistartin yhteydessä lapsille esiteltiin Satupassi (Liite 1), jonka lisäksi mukaan päiväkotiin annettiin vanhemmille jaettavaksi Tiedote Satupassista (Liite 2). Satupassistartin ohjelma (Liite 3) rakentui lopulta pitkälti vuorovaikutukseen.

Ohjelman heikkona kohtana olisi saattanut olla se, että lapset istuivat lähes koko kirjastokäynnin ajan. Jaksaisivatko lapset istua, kuunnella ja osallistua keskusteluun? Kaikki ryhmät olivat kuitenkin valppaina, vaikka pientä nahinaakin oli. Toisessa 5-vuotiaiden ryhmässä yksi lapsi tuli hieman myöhemmin paikalle, samanaikaisesti toiset lapset istuivat jo "käärmeellä" eikä tilaa tuntunut löytyvän. Jotta

tilanne rauhoittuisi ja myös myöhemmin tullut mahtuisi hyvin joukkoon, teimmekin pikaisen hiippailukierroksen kirjastossa. Kun lapset asettuivat uudelleen istumaan, kaikki sujui mallikkaasti.

Jokaisen ryhmän käynti noudatti suunnitelmaa, mutta keskustelu polveili lasten omien kommenttien perusteella. Tyhjä valkoinen kirja tuntui olevan lapsille yllätys, erityisesti sivujen kultaus sai mielikuvituksen liikkeelle. Eräs tyttö kertoi, että hänellä on kotona kultainen mekko, jolloin pohdittiin, voisiko kirjassa olla kultaisten mekkojen ompeluohjeita. Kun näytin tyhjiä sivuja, tuumailin, että siinä voisi olla taikakirjoitusta. Tähän yhden ryhmän silmälasipäinen lapsi huudahti, että sitä voisi ehkä lukea, jos olisi taikalasit.

Pienimmätkin lapset tunnustivat hyvin kirjan kannen. Pienempien kanssa tutkittiin enemmän kirjan kuvia. Esikouluikäisten kanssa keskustelimme enemmän kirjan eri osista, esimerkiksi tieto sisällysluettelosta tuntui olevan monelle tuttu. Heidän kanssaan keskusteli eteni sivunumeroihin ja jopa manga-sarjakuvien sivujärjestykseen.

"Voi käyttää mielikuvitustaan", sanoi yksi lapsista, kun kerroin etukäteen, että en aio lukemisen aikana näyttää kuvia kirjasta. Lasten edessä oli kopio kirjan kuvitus-sivusta, jota heillä oli mahdollisuus katsoa. Kun Mimmi Lehmä luetteli nimessään olevat aakkoset, nostin samanaikaisesti esille aakkoskortteja. Tämä toimi mielestäni hyvin tässä vaiheessa, sillä lapset ryhdistäytyivät katsomaan aakkosia ja kommentoivatkin tuttuja kirjaimia. Elävöitin lukemistani etenkin kohdassa, jossa Varis luettelee traktorin osia. Jo etukäteen olin päättänyt, että en lue pienempien lasten, eli 3–4 -vuotiaiden ryhmälle ihan koko tarinaa. Tämä ratkaisu toimi ihan hyvin ja keskustelimme enemmän kirjan kuvituskuvan perusteella.

Käynnin lopuksi kerroin satupassista, jonka lapset päiväkodissa käynnin jälkeen saisivat. Otin myös jokaisesta lapsesta valokuvan. Heti käynnin jälkeen muokkasin kuvat oikean kokoisiksi ja tulostin ne. Vein kuvat saman tien päiväkotiin, jotta lapset voisivat liimata ne omiin satupasseihinsa.

Satupassistartteja oli yhteensä kuusi ja lapsia käynneille osallistui 60. Osa lapsista oli käyntipäivänä poissa hoidosta, mutta toivoin, että päiväkotiväellä olisi muuna aikana mahdollisuus käydä näiden lasten kanssa kirjastossa. Järjestetyn ohjelman

kesto oli kaikilla vierailuilla noin 40 minuuttia, joten ennakoarvio kestosta osui oikeaan.

Itse suhtauduin luottavaisesti suunnittelemaani ohjelmaan ja omaan valmiuteeni tarvittaessa soveltaa ohjelmaa eri ryhmien kanssa. Itselläni ei ole satutuntikokemusta, mutta eläytyminen ja keskustelu lasten kanssa tuntui luontevalta. Etukäteen jännittävintä oli ottaa useita ryhmiä vastaan niin peräkkäin: riittäisikö oma into kertoa ja kysellä nämä samat asiat. Lasten ilmeitä ja juttuja oli kuitenkin niin palkitsevaa katsoa ja kuunnella, että oma into riitti jokaiseen vierailuun.

6.3.2 Lelupäivä kirjastossa

Lasten lelujen kirjastoseikkailuja on järjestetty monissa kirjastoissa, sillä kirjastoseikkailun malli löytyy Mediakasvatus.kirjastot.fi -sivuston, Mediakasvatuskeskus Metkan verkkosivujen sekä *Mediametkaa!:* osa 6 -kirjan mediatuokiomateriaaleista. Ruhalan, Niinistön ja Pentikäisen (2012, 39) toimittaman kirjastoammattilaisille suunnatun mediakasvatusmateriaalin suunnitelmassa lapset valokuvaavat pehmolelujaan seikkailemassa kirjastossa. Suunnitelman mukaisessa toteutuksessa ryhmäkoko on korkeintaan kuusi ja tapahtuma kestää 30–40 minuuttia, minä aikana lasten ottamat valokuvat printataan tietokoneelta.

Tämä mediatuntisuunnitelma oli pohjana Jokioisten kirjaston ja Teerimäen päiväkodin yhteisen lelupäivän suunnitelmassa. Suunnitelman hankaluutena pidin sitä, että yhden päiväkotiryhmän vastaanottaminen suunnitelman mukaisissa pienissä ryhmissä olisi pirstonut käynnit useille kerroille ja hankaloittanut organisointia. Kävin päiväkotiväen kanssa keskustelemassa suunnitelman toteutuksesta ja esitin toivomuksen, että valokuvien työstäminen tapahtuisi päiväkodissa käynnin jälkeen eikä kirjastossa käynnin aikana. Näin sovittiin. Tämä antoi mahdollisuuden suunnitella lelupäivän vieton puolikkaalle päiväkotiryhmälle (10–14 lasta) kerrallaan, koska aikaa ei menisi lasten ottamien kuvien tulostamiseen. Lisäksi ryhmät voisivat päiväkodissa jatkaa valokuvien parissa työskentelyä haluamallaan tavalla. Sovittiin myös, että valmiista töistä koottaisiin Lelujen kirjastoseikkailu -näyttely kirjastoon.

Keskustelu päiväkotiväen kanssa oli tässäkin suunnitteluvaiheessa hyödyllistä. Pohtiessamme millaista lelua kutsu leluvierailulle koskisi, en nähnyt aluksi itse mitään syytä rajata lelutyyppejä muuta kuin kooltaan ja irtoavien osien määrältään. Esikoululaisten lastentarhanopettajat toivat esille näkemyksensä, että kutsu kannattaa kohdistaa vain pehmoleluille, jotta välttyttäisiin kilpailuhenkisyydeltä ja vierailu tapahtuisi rauhallisimmissa merkeissä. Tämä olikin oiva ratkaisu, joten keskustelun jälkeen aloin suunnitella kutsua lapsille ja heidän pehmoleluilleen.

Halusin mediakasvatuksellisuuden lisäksi nivoa ohjelmaan päivän teemaan sopivaa lastenkirjallisuutta, joten suunnittelin melko yksinkertaisen tietokilpailun toteutettavaksi lasten ja lelujen esittelykierroksen jälkeen. Lisäksi halusin kierrättää lapsia ympäri kirjastoa ennen valokuvausta, jotta lapset rohkenisivat kulkea ja ottaa valokuvia muuallakin kuin lastenosastolla. Tarkoituksella halusin myös tutustuttaa lapset eri istumapaikkaan kuin Satupassistartissa. Tein melko seikkaperäisen, alustavan suunnitelman aamupäivän ohjelmaksi ja arvioin eri vaiheisiin mahdollisesti kuluvan ajan. Yhtä ryhmäkäyntiä kohti oli varattu aikaa 1 tunti 45 minuuttia, mutta suunnittelin sen kestoksi n. 1,5 tuntia pukemisineen. Mikäli ohjelma menisi ennakoarviointiani nopeammin, ryhmät voisivat vierailun päätteeksi halutessaan viettää aikaa kirjastossa.

Ennakovalmisteluista olennaisinta oli toimittaa riittävän ajoissa Lelupäivä kirjastossa -kutsut (Liite 4) jaettaviksi lapsille. Lisäksi tein lelupäivän ohjelmasta tarkemman tiedotteen päiväkodin ilmoitustauluille vanhempien ja henkilökunnan tutkittavaksi (Liite 5). Toimitin kutsut päiväkotiin noin viikkoa ennen kirjastokäyntejä. Samassa yhteydessä jätin päiväkotiväelle tutustuttavaksi pari tekstisivua Medialeikistä sekä linkin Medialeikistä kertovalle sivustolle. Risto Santavuoren (2011, 8–12) kirjoittamassa Medialeikin esitevihossa kerrotaan mm. miten lapsilähtöinen pedagogiikka Medialeikissä toteutuu lapsen saadessa kameran käyttöönsä. Arvelin, että tästä voisi olla hyötyä lastentarhanopettajien pohtiessa lapsen kameran käyttöä ja sen ohjaamista.

Ennen vierailua keräsin tietokilpailua varten muutamia kirjoja, joiden sankareina on leluhahmoja. Tietokilpailussa käyttämäni kirjat olivat Hannele Huovin *Urpo ja Turpo*, Tuula Kallioniemen *Tule takaisin, pikku nalle*, Elina Karjalaisen *Uppo-Nalle*, A. A. Milnen *Nalle Puh* sekä Margery Williamsin *Samettipupu*. Näistä kirjoista *Pikku*

nalle -kirjat ja *Samettipupu* ovat mukana myös satupassissa. Valitsin kirjoista lyhyet otteet luettaviksi ja kopioin tekstit erillisille papereille.

Kirjastokäynnin tavoitteet. Lelupäivän tavoitteena on tukea lapsen osallisuutta hänen arjessaan. Lapsen kertomusta hänen omasta pehmolelustaan arvostetaan, sillä oma rakas ja vanhakin lelu kuuluu hänen elämänsä tarinaan. Lastenkirjallisuuden tutustuminen näyttäytyy mukavana ja kiinnostavana asiana, kun lapsen kirjallisuudentuntemukseen ja tarkkaavaisuuteen kuulijana kiinnitetään positiivista huomiota. Kuvaustilanteessa lapsi tutustuu kirjastoon aktiivisena toimijana ja havaitsee ympäristöstä uusia asioita ja mahdollisuuksia, joita ei tavallisen kirjastokäynnin aikana ehkä huomaa. Lapsen oma valokuvailmaisuus kehittyy, kun hän pohdii omaa kuvaustehtäväänsä ja ratkaisee sen omalla tavallaan.

Kirjastokäynnin toteutus. Lelupäivää viettämään kutsuttiin Teerimäen päiväkodin esikouluryhmä Talitintit ja 5-vuotiaiden ryhmä Punatulkut. Puolikkaat päiväkotiryhmät vierailivat kirjastossa saman viikon aikana neljänä aamupäivänä ennen kirjaston aukeamista. Lelupäivän viettoon osallistui yhteensä 43 lasta.

Ensimmäisen kirjastokäynnin toteutuksessa noudatin ennakkoon laatimaani ohjelmaa, jossa ensin kokoonnutaan kertomaan omista pehmoleluista ja osallistutaan tietokilpailuun, minkä jälkeen kirjaston nallen johdolla kierretään kirjastoa. Lapset olivat keskittyneesti istuneet käynnin alussa, mutta liikkeelle lähdetessä ryhmää oli vaikea pitää koossa. Tämän perusteella muutin lelupäivän ohjelmaa siten, että ensin kirjastoa kierretään yhdessä, minkä jälkeen vasta istutaan. Kuvausvaiheen aikana lapset sitten saavatkin hajaantua kulkemaan omissa ryhmissään ja katselemaan mielenkiintoisia kuvauspaikkoja. Tämä muutettu ohjelma (Liite 6) toimi loppukäyntien aikana hyvin.

Yhteisen tutustumiskierroksen aikana kirjaston toimintoja tai paikkoja ei esitelty seikkaperäisesti, mutta kaikki yleisölle avoimet tilat kierrettiin. Tärkeänä kierroksen osana oli kurkistaa kirjaston takaikkunasta päiväkotiin päin, vaikka päiväkoti ei ihan kunnolla mäen päältä kirjastoon näkyntykään. Kirjasto rakennuksena ja tilana kuuluu lapsen ympäristöön, jota hän kirjastokäynnilläkin oppii hahmottamaan. Mikäli päiväkoti ei olisi näköetäisyydellä, ikkunasta voitaisiin katsoa muita asioita, esim. tietä, jota pitkin kirjastoon tultiin.

Pehmolelujen esittelykierroksella lapset vastailivat mielellään pehmoleluun koskeviin kysymyksiin, vaikka muutama lapsi ei aluksi keksinyt tai rohjennut kertoa lelustaan muuta kuin nimen. Lapset olivat saaneet pehmolelujaan vauvoina tai hiljattain, isosisaruksiltaan, matkoilta tai kirpputoreilta. Osa pehmoleluista oli lasten itsensä päiväkodissa suunnittelempia ja tekemiä. Suurin osa pehmoleluista oli lasten mielestä rauhallisia ja kilttejä, mutta näissäkin tarinoissa oli kirjoja. Erään vilkkaamman pojan pehmolelu alkoi tehdä kuperkeikkoja pojan sylissä, kun tuli pojan vuoro eikä poika itse yhtäkkiä tohtinut sanoa mitään. Kun kyselin, oliko hänen pehmolelunsa vähän ujo, niin tästäkin pehmolelusta syntyi tarinaa.

Kaikissa ryhmissä tuntui olevan hyvä ilmapiiri ja jokaisen lapsen oma, lyhytkin tarina oli tärkeä. Pehmolelun esittelykierroksella halusin, että myös aikuiset kertoisivat mukana olevistaan pehmoleluistaan. Tämänkin takia oli hyvä, että lelupäivän leluina olivat nimenomaan pehmolelut, sillä pehmolelut yhdistävät eri sukupolvia. Viimeiseksi esittelin oman nalleni ja monet lapset huomasivat heti, että siltä puuttuu toinen silmä. Lapset tunnustelivat sahanpuruilla täytettyä nalleani ja saivat käsityksen siitä, miltä vanhanajan nalle tuntuu.

Tietokilpailu toimi yllättävän hyvin ja sen ideaa olisi helppo toteuttaa muillakin lasten kirjastokäynneillä. Lapset tunsivat hyvin esillä olleet kirjat. Punatulkut olivat hiljattain lukeneet satupassikirjana *Samettipupun*, josta he keskustelussa muistivat tapahtumia hyvinkin yksityiskohtaisesti. Kallioniemen *Pikku nalle* oli vieraampi, samoin Shepardin alkuperäiskuvitus *Nalle Puh* -kirjassa. Lapset olivat innokkaita vastaajia ja he yleensä viittasivat heti keksittyään vastauksen, vaikka pätkän lukeminen oli vielä kesken.

Vaikka jokainen lapsi ei kaikkia kirjoja varmasti tunnistanut, lapset kuuntelivat tarkkaan lukemiani yksityiskohtia, tarkkailivat kirjankansia ja tekivät päätelmiä. Koska tässä tietokilpailussa ei ole voittajia, pidin yhteistä palautetta tärkeänä. Kiittelin heidän kirjallisuudentuntemustaan, sillä sitähän heillä oli. Sen lisäksi että osaaminen ja tietäminen vahvistavat lapsen itsetuntoa, lastenkirjallisuuden tuntemus näyttää toivottavasti kiinnostavana ja arvostettavana asiana.

Valokuvauskierrokset sujuivat mielestäni hyvin. Osa lapsista innostui mitä kekseliäimpiin pehmolelukuviin, mutta osa lapsista ei ollut kovin kiinnostunut valoku-

vaamisesta ja puuhaili mieluummin muuta, esim. rakensi palikkatornia. Kaikki kuitenkin osallistuivat kuvaamiseen. Pääasiana pidän kuitenkin, että lapset viihtyivät kirjastossa ja löysivät mieleistään tekemistä. Kuvaamisvaiheessa jättäydyin sivummalle, mutta otin valokuvia lapsista ja heidän pehmoleluistaan. Vierailu päättyi pehmolelujen ryhmäkuviin, myös lapsista pehmoleluineen otettiin lopuksi valokuvat.

Toteutuksen aikana en kellottanut eri vaiheita, mutta kirjastovierailun kesto oli kaikilla kerroilla suunnilleen sama, eli noin 1,5 tuntia. Lapsilla oli kirjastokäynnin aikana melko paljon ohjelmaa, mutta mielestäni siinä oli lopulta tasapainoisesti omaa toimintaa ja pohdintaa sekä istumisen ja liikkumisen vaihtelua. Olin etukäteen arvellut, että käynnin kesto voi olla liian pitkä, mutta sellaiseen loppupäätelmään en toteutusten perusteella kuitenkaan päätenyt.

6.3.3 Satujuna

Lähtökohtana Satujuna-kirjastokäynnin suunnittelulle oli kehittää idealtaan yksinkertainen, helposti toteutettava ja leikinomainen ohjelma Teerimäen päiväkodin pienimmille lapsille. Käyntiä suunnitellessani selailin muutamia leikkikirjoja ja tutkin kirjastojen sivuilta sopivia päiväkotiryhmien kirjastokäynnin malleja. Ajatus kirjastoa pitkin kulkevasta junasta ei suinkaan ole uusi, sillä yksi kirjaston ohjelmaksi suunniteltu junaleikin malli löytyy *Kirja kantaa - Tarina tukee* -kirjasta (Alin, Louhikari & Santaholma 2002, 123). Tämän junaleikin ideana on lapsijonosta muodostuva juna, joka kiertele kirjastossa keräten kirjoja eri kirjastoluokista. Lopuksi asemalla tutkitaan yhdessä kerättyjä kirjoja.

Halusin pitää lastenkirjallisuuden junaleikin keskiössä ja päätin valita eläinaiheiset kuvakirjat junamatkan aiheeksi. Satujunamatkalla pysähdytään eri eläinaiheisilla asemilla, joilla yksi lapsi kerrallaan saa poistua hetkeksi junasta ja ottaa mukaansa yhden kuvakirjan. Aluksi hahmottelin, että asemalla olisi vain yksi kirja, joka vinkattaisiin lapsiryhmälle. Päädyin kuitenkin toteutukseen, jossa lapsi voi itse valita haluamansa kirjan muutaman kirjan joukosta. Leikillisyyttä satujunamatkaan lisää matkalippujen osto lähtöasemalta ja maisemien katselu matkan aikana.

Samalla kun sovin päiväkotiryhmän käynnit, kerroin Sinitiaisryhmän lastentarhanopettajille suunnitelmastani. Halusin kuulostella heidän mahdollisia ajatuksiaan toteutuksesta, mutta myös varmistaa, että satujunamatkan aikana valitut kirjat voidaan lainata päiväkotiin. Tämän keskustelun jälkeen tein luonnoksen ohjelmasta, jonka kestoksi toivoin noin puolta tuntia, vaikka sitä oli suunnitelman perusteella vaikea arvioida.

Ennakovalmisteluna valmistin A4-arkillisen eläinaiheisia matkalippuja. Jokaisessa matkalipussa on eri eläimen kuva. Samoja eläinten kuvia käytin myös asemakyltti- en teossa. Kuvina käytin Microsoft Office Word -ohjelmistotuotteen ClipArt-kuvia, joiden käyttöoikeuksiin tutustuin Microsoftin kotisivuilla. Ennen kirjastovierailupäivää keräsin näistä eläimistä kertovia kuvakirjoja niin, että jokaisella eläinaiheisella asemalla oli valinnanvaraa. Vierailupäivän aamuna rakensin asemat kyltteineen ja kirjoineen kirjaston tiloihin.

Kirjastokäynnin tavoitteet. Lapsi tutustuu kirjastoon ja erilaisiin kuvakirjoihin junaleikin avulla. Lapsella on leikissä oma rooli, jossa hän valitsee kuvakirjojen joukosta itseään eniten kiinnostavan. Lapsen omalle valinnalle annetaan arvoa, kun muut lapset seuraavat valintaa rauhassa ja valittu kirja esitellään kaikille. Mielikuvitusta herätellään, kun junamatkan aikana katsellaan junasta näkyviä maisemia kirjastotiloihin ja kun pohditaan, millainen eläin on lohikäärme.

Kirjastokäynnin toteutus. Satujuna-käynnille osallistui Teerimäen päiväkodin 3–5-vuotiaiden lasten Sinitiaisryhmä. Satujuna toteutettiin puolikkaalle päiväkotiryhmälle kahtena aamupäivänä. Satujunaan osallistui yhteensä 16 lasta.

Satujunan ohjelma (Liite 7) rakentui tarkemmaksi toteutuksen aikana. Olin etukäteen ajatellut, että asemalle saavuttaessa ilmoitan, mille asemalle saavutaan, esim. "Tuut tuut, saavumme Kissa-asemalle!" Käytännössä huomasin heti, että osa leikin hauskuutta on, kun lapset itse katsovat asemakylttiä ja päättävät, mistä asemasta on kyse ja kenen vuoro on nousta junasta.

Ohjelman alussa kyselin, millaisia eläinhahmoja lapset olivat havainneet kuvakirjoissa ja saduissa. Lapset olivat tässä vaiheessa melko arkoja vastaillemaan. Tämä sai miettimään, samaistuvatko näin pienet lapset niin tarinoiden hahmoihin, että eivät ole tulleet aikaisemmin ajatelleeksi niiden olevan eri lajia. Lapset kuitenkin

kin rohkaistuivat muistelemaan edellisen kirjastokäynnin Mimmi Lehmää ja Varista, ja sen jälkeen muistui muitakin eläimiä mieleen. Tämä keskustelu toimi lyhyenä aloituksena päivän ohjelmalle.

Jukka Virtasen Satujuna-runosta luin ensimmäisen säkeistön ennen junamatkalle lähtöä. Tiesin jo runon valitessani, että se voi olla lapsille vähän vaikea. Luin muutamman säkeen erikseen uudelleen ja kyselin mm., mitä tarkoittaa sanaa "piletti". Jälkimmäisestä ryhmästä yksi lapsi tiesi, mitä tarkoittaa pilettejä, joten ilman keskustelua asia olisi jäänyt useimmille epäselväksi.

Leikin alkaessa kerroin lapsille lyhyesti, mitä tulee tapahtumaan. Koska leikki on yksinkertainen, mielestäni ei kannata etukäteen antaa siitä kovin seikkaperäisiä suullisia ohjeita. Kerroin leikin kulun tarkemmin sen edetessä ja lapset oppivat sen nopeasti. Asemalle saavuttaessa lapset tutkivat innokkaina, minkä eläimen asema on kyseessä. Jokaisella asemalla kerroin lapsen valitsemasta kirjasta sen nimen ja tutkimme yhdessä kannen kuvasta tai sisäsivujen kuvista, onko kirjassa muita eläimiä. Joistakin kirjoista luin takakannen tekstiä. Hevosaiheisten kirjan kohdalla totesin, että hevonen on aika painava eläin ja kysyin lapselta: "Jaksatko varmasti junassa kannatella kirjaa, jossa kerrotaan noin painavasta eläimestä?" Molempien ryhmien hevostekijän valinneet lapset vastasivat tosissaan, että kyllä he jaksavat.

Ensimmäisen Satujunamatkan alussa tuntui, että matka on tehty hetkessä. Lisäsin hieman junaradan pituutta ja puikkelehdintaa pitkin kirjastoa. Sattumalta reitin tiellä oli nuorten osaston säkkituoli, joka leikissä muuttui maanvyörymäksi ja jonka Olipa kerran -veturina työnsin pois raiteilta.

Satujunamatkan päätteeksi kirjat lainattiin päiväkotiryhmän kirjastokortilla. Vaununjonon edetessä lainaustiskillä pyysin lapsia jäämään lähelle, joten kaikki olivat paikalla, kun oli Sen pituinen se -vaunun vuoro. Lapset näkivät lainauskuitin tulostuksen kuittitulostimesta.

Viimeiseksi kerrattiin kaikki mukana olleet eläimet. Kyselin myös, millainen eläin on lohikäärme ja millaista elämää lohikäärme viettää. Lapsilla oli tähän hyviä vastauksia: "Lohikäärme on vapaa" ja "Lohikäärme asuu vuorilla ja luolissa". Pohdittiin vähäsen myös muita satuolentoja. Tässä vaiheessa yksi tytöistä totesi iloisesti hammaskeijujen olevan totta ja päättelin itsekseni, että sadun maailmaa ei kannat-

tane hämmentää liikaa tosielämän asioilla. Saduissa vain tapahtuu oikeasti ihmeellisiä asioita.

Kahdeksan lapsen ryhmäkoko oli Satujunalle sopiva, mutta olin varautunut siihen, että lapsia voisi olla muutama enemmänkin. Molemmat käynnit kestivät noin puoli tuntia. Ne olisikin ajansäästön vuoksi kannattanut sopia samalle aamupäivälle, sillä asemien kokoamiseen ja purkuun meni yllättävän paljon aikaa.

Tämän kirjastokäyntiä suunnitellessani olin ollut välillä aika epävarma, sillä Satujunan idea tuntui liiankin yksinkertaiselta. Olikin sitten mukava huomata, miten lapset alun keskusteluarkuuden jälkeen innostuivat leikkiin. Epävarmuus hälveni viimeistään siinä vaiheessa, kun lastentarhanopettaja totesi käynnin sopineen hienosti Sinitiaisryhmän ikäisille lapsille.

7 TOIMINNAN ARVIOINTI

7.1 Käytännön toteutukset

7.1.1 Satupassi

Satupassia suunnitellessani pyrin yksinkertaiseen toteutukseen, jossa ei ole monimutkaisia ja velvoittavilta tuntuja ohjeita eikä liikaa tekstiä. Satupassissa ei myöskään esitellä kirjoja tarkemmin. Yksinkertaisuus toteutuu, mutta satupassin toimivuus päiväkodin arjen yhtenä työvälineenä paljastuu vasta käytössä. Käytännön kokemuksista keräsin palautetta sekä suullisesti että kirjallisesti.

Kaikissa ryhmissä satupassia pidettiin hyvänä ideana ja lasten kirjallisuuskasvatusta tukevana. Eri ryhmien työskentelytavat satupassin kanssa kuitenkin vaihtelivat. Pienimpien lasten Sinitiaisryhmässä satupassia ei aina täytetty heti lukuhetken jälkeen eikä myöhemmin enää välttämättä muistettu, ketkä lapset olivat olleet lukuhetken aikana paikalla. Punatulkuryhmässäkin todettiin, että satupassi on ollut käytössä satunnaisesti ja omissa toimintatavoissa on hiottavaa. Esikouluikäisten Talintinteissä satupassi toimintamuotona onnistui palautteen perusteella parhaiten. Satupassit olivat aina käden ulottuvilla ja lukumerkinnät tehtiin heti lukuhetken jälkeen.

Niukkaa ohjeistustekstiä pidettiin riittävänä, oman arvioni mukaan osin sen vuoksi, että meillä oli käyttöönottoaiheessa useita mahdollisuuksia keskustella satupassin käytöstä. Ohjeistuksen niukkuus antaa päiväkotiryhmille vapauden ratkaista, miten satupassia omassa ryhmässä käytetään ja hyödynnetään arjen työvälineenä. Toisaalta voidaan pohtia, toisiko jonkinlainen velvoittavuus tai selkeä päätös satupassin käytöstä lisää järkevyyttä työskentelylle, ja antaisiko aktiivisempi työskentely, esim. tehtävien teko, jotakin lisäarvoa lasten kirjallisuuskasvatukseen ja päiväkodin toimintaan.

Opinnäytetyössäni toteutetussa satupassissa halusin välttää velvoittavuutta, koska sitä päiväkotiarjessa on varmasti muutenkin. Vastaisuudessa kirjasto voisi kuitenkin

kin antaa satupassin yhteydessä päiväkotiin valmiita tehtäväideoita, esim. luvussa 2.4.5 esittelemäni Lukuhöperö-passin materiaaleista.

Punatulkuryhmän palautteen mukaan jokaisesta luetusta kirjasta on keskusteltu, Williamsin *Samettipupusta* myös piirretty. Lapset ovat olleet kiinnostuneita satupassista ja muutamat kirjat, esim. Samettipupu, Kultasiskoni ja Tove Janssonin kuvakirjat ovat erityisesti herättäneet keskustelua. Kaikissa ryhmissä satu merkittiin luetuksi värittämällä kirjalistassa oleva tähtikuvio. Tätä pidettiin hyvänä merkitsemistapana, sillä se oli samalla pieni, nopea väritystehtävä. Kirjalistan tyhjiä rivejä ei käytetty kovinkaan paljon, mutta omien merkintöjen mahdollisuutta pidettiin silti hyvänä, kuten myös sitä, että myös muulle päiväkodissa luetulle kirjallisuudelle on jätetty tilaa.

Satupassi sopii kokonsa puolesta hyvin lapsen käteen ja kirjojen kansikuvat antavat kirjoista tietoa niillekin lapsille, jotka eivät osaa lukea. Kanteen ei kaivattu valmista kuvitusta, vaan todettiin, että satupassista tulee enemmän oma, kun sen saa itse kuvittaa. Myös omaa, kirjastossa otettua kuvaa kannessa pidettiin tärkeänä, sillä siitä tulee mukava muisto kirjastosta. Kuva voitaisiin vastaisuudessa ottaa myös päiväkodissa tai päiväkodin toimesta, etenkin jos satupassia aletaan käyttää ilman erillistä aloitustapahtumaa.

Satupassin kirjavalinnat toimivat parhaiten esikoululaisten kanssa, koska esikoululaisilla on parhaat valmiudet kuunnella ja ymmärtää monenlaisia satuja ja tarinoita. Esikouluryhmässä satupassi tuli kokonaan täytetyksi. Pienimpien lasten ryhmissä sitä ei luettu kokonaan, mikä oli odotettavissakin jo sen vuoksi, että muutamat kirjalistan saturomaaneista ovat ehkä sopivampia vähän isommille lapsille. Pienimpien lasten ryhmissä saturomaaneja luetaan päivälevon aluksi ja kuvakirjat saavat arjen lukuhetkissä aktiivisemmän tehtävän. Pienimpien lasten päiväkotiryhmien toimintaa ajatellen kirjalistassa voisi siis olla enemmän kuvakirjoja.

Aivan yksimielistä näkemystä ei kokeilun perusteella tullut siitä, kannattaisiko jatkossakin olla kaikille yhteinen satupassi, joka voisi vaihtua vuosittain. Vaihtoehtona tälle olisi omat passit esikouluikäisille ja pienemmille päiväkotilapsille. Erillisten satupassien suunnittelun voidaan ajatella lisäävän kirjaston työmäärää, mutta itse arvelen, että passiin tulevien kirjojen valinta myös helpottuisi.

Satupassissa kirjoja ei esitellä tarkemmin eikä niitä ole ryhmitelty. Tähän ei erityisesti kaivattu muutosta. Satupassissa olevat kirjat oli kirjaston toimesta lainattu päiväkodille, joten henkilöstön oli helppo tutustua käytettävissä oleviin kirjoihin. Nykyistä käytäntöä pidettiin hyvänä, sillä satupassikirjoihin tutustuminen ja niiden lukeminen oli helppoa. Jatkossa näin ei välttämättä voida menetellä. Mikäli satupassi saa jatkoa seuraavana toimintakautena, sitä tarjotaan todennäköisesti myös muille varhaiskasvatusryhmille. Tällöin kirjojen valinnassa ja satupassityöskentelyn suunnittelussa on otettava huomioon, että satupassikirjat tulevat olemaan kysytyjä useammalta taholta. Jos kirjojen varaaminen, lainaaminen ja lainojen uusiminen jäävät päiväkodin oman toiminnan varaan, riittääkö motivaatio? Kirjojen kierron onnistumista on siis vielä pohdittava, jotta satupassitoiminta pysyy aktiivisena.

7.1.2 Kirjastokäynnit

Kevään vierailurunkoon suunnittelin toteuttavani 3–4 erilaista kirjastokäyntiä päiväkodin lapsiryhmille. Valmiita malleja ryhmäkäyntitoteutuksille löytyy, mutta läheskään aina niitä ei voi hyödyntää sellaisenaan tai niiden sisältöä ei ole avattu tarkemmin. Sovelsin ja yhdistin löytämiäni ideoita, joskin Satupassistartin idea rakentui ensisijaisesti satupassityöskentelyn aloittamiseen.

Lopulta kirjastossa järjestettiin kolme erilaista kirjastokäyntitoteutusta. Kaikki päiväkotiryhmät osallistuivat Satupassistarttiin, joka toteutettiin yhteensä kuusi kertaa. Lapsia käynneille osallistui yhteensä 60. Lelujen kirjastoseikkailu järjestettiin Punatulkuille ja Talitinteille, toteutuksia oli neljä ja lapsia mukana 43. Viimeiseksi toteutettiin kahtena aamupäivänä päiväkodin pienimmille suunniteltu Satujuna, jolle osallistui yhteensä 16 lasta. Kahdentoista eri kirjastokäynnin aikatauluttaminen sekä kirjaston että päiväkodin ohjelmaan onnistui hyvin.

Jokaisessa toteutetussa ohjelmassa heräteltiin lapsen mielikuvitusta: Satupassistartissa pohdittiin, millaisia satuja voisi olla valkokantisessa kultasyrjäisessä kirjassa, Lelupäivänä eläydyttiin siihen, mitä oma pehmolelu voisi kirjastossa tehdä ja Satujunassa katseltiin kuvitteellisia maisemia ja kerättiin kirjoja satujunaan.

Kirjastokäynneissä yhdistettiin kirjallisuusnäkökulma, mediakasvatuksellisuus ja leikki, samalla tutustuttiin omaan kirjastoon ja sen käyttöön. Sadunomaisuuden, hauskuuden ja tietopuolisuuden suhde tuntui onnistuvan, varmasti myös siksi, että päiväkotikäiset lapset ovat kiitollinen ja innostunut kävijäjoukko. Päiväkodista sain palautetta kirjastokäyntien hyvästä suunnittelusta ja toteutuksesta. Satupassistarttia pidettiin onnistuneena aloituksena satupassityöskentelylle, Lelupäivä herätti lapsissa innostusta ja pienimmille toteutetussa Satujunassa Sinitiaiset olivat täysillä mukana.

7.2 Resurssit ja yhteistyö

Suunnittelin ja toteutin opinnäytetyöni tuotokset pääasiassa omalla ajallani, koska työaikani puitteissa ei ollut mahdollisuutta sitoutua näin tiiviiseen yhteistyöhön yhden päiväkodin kanssa. Kirjaston puolelta sain vapaat kädet ja käytettävissämme olivat kirjaston tilat, kokoelma ja materiaalit.

Yhteistyöstä päiväkodin kanssa sovin Jokioisten kunnan varhaiskasvatuspäällikön ja Teerimäen päiväkodin vastaavan lastentarhanopettajan kanssa. Olin heti alussa mukana kahdessa päiväkodin viikkopalaverissa, joissa kerroin suunnitelmistani ja kuulostelin päiväkotiväen ajatuksia ja tunnelmia. Lisäksi keskustelin eri päiväkotiryhmien lastentarhanopettajien kanssa toteutuksista. Näillä keskusteluilla oli suoraan vaikutusta moniin tekemiini ratkaisuihin. Lelupäivän jälkeen saimme kirjastoon päiväkodin Lelujen kirjastoseikkailu -näyttelyn, jossa oli esillä lasten ottamia kuvia omista pehmoleluistaan kirjastossa. Tiivistyneen yhteistyön ansiona voidaan pitää myös sitä, että sovimme päiväkodille omia aamupäivän lainauskäyntiaikoja kerran kuukaudessa. Näin muutama lapsi kerrallaan voi käydä hoitajan kanssa valitsemassa mieleisiään kirjoja lainattavaksi.

Tapaamisissa ja keskusteluissa oli yleensä mukana vain muutama henkilö tai osa henkilökuntaa, koska päiväkodin arjesta ei monen henkilön ole mahdollista irrottautua samanaikaisesti. Asiat hoituivat hyvin ja palautteessa yhteistyötä kirjaston kanssa pidettiin mutkattomana ja sujuvana. Tiedottamisessa olisin mielestäni voinut kuitenkin ottaa napakammankin roolin. Päiväkodin henkilöstö oli tietoinen siitä, että satupassi ja järjestetyt kirjastokäynnit olivat toimintamuotojen kokeiluja, joita

on tarkoitus tarvittaessa kehittää. Kaikki ideat ja palaute suunnittelun aikana ja toteutusten jälkeen olivat todella tärkeitä ja toivon, että päiväkotiväki tunsi voivansa niitä vapaasti antaa.

7.3 Mitä jatkossa?

Opinnäytetyöni tavoitteena oli löytää omalle kirjastolle ja omille päiväkotiasiakkaille sopivia palvelumuotoja, joita voi hyödyntää vastaisuudessakin. Opinnäytetyön tuotoksena toteutettiin päiväkodin käyttöön suunniteltu satupassi sekä kolme erilaista, ohjattua kirjastokäyntiä. Päiväkotihenkilöstö piti satupassitoiminnan jatkoa kannattavana, vaikka sen toimivuus vaihteli päiväkotiryhmittäin. Päiväkotiryhmien kirjastokäynnit on dokumentoitu tarkasti ja ne on hyödynnettävissä ja sovellettavissa kenen tahansa käyttöön.

Ennen kuin päiväkotilapsille suunnattuja kirjastopalveluja aletaan suunnitella uutta toimintakautta varten, kirjastossa kannattaa segmentoinnin ja lastenkirjastotyön arvioinnin avulla päättää voimavarojen käytöstä, jotta kirjaston toiminta kehittyä kokonaisuutena kaikki asiakasryhmät huomioiden.

Palvelutarjonnan laajuudesta riippumatta kirjaston ja varhaiskasvatuksen on hyvä pyrkiä aktiiviseen yhteistyöhön, jossa molempien tahojen tavoitteet on yhdistettävissä. Yhteistyösuunnitelman avulla voidaan sitoutua sovittuihin yhteistyön periaatteisiin ja käytäntöihin, jolloin yhteistyön toteutuminen ei perustu vain eri tahoilla työskentelevien yksittäisten henkilöiden omaan aktiivisuuteen.

Jos satupassitoimintaa päätetään jatkaa, satupassin toteutustapaa voidaan hyödyntää lähes sellaisenaan. Isoin ratkaistava kysymys on, toteutetaanko seuraavalle toimintakaudelle yksi satupassi kaikille vai eri satupassit eri-ikäisille. Satupassitoiminnan ei välttämättä tarvitse alkaa heti toimintavuoden alussa, vaan aloitus voisi olla esimerkiksi valtakunnallisen Satupäivän yhteydessä lokakuussa. Tällöin myös eri päivähoitoryhmien toiminta on alkanut vakiintua.

Voidaan myös pohtia, toisiko diplomisuoritus passin käyttöön lisää sitoutuvuutta ja olisiko suoritukseen liittyvillä vaatimuksilla myönteistä vaikutusta lasten ja henkilöstön motivaatioon. Sitoutuminen lähtee varhaiskasvatuspuolen omasta päätök-

sestä, mutta siitä, lainauskäytännöistä ja satupassiin kytkettyjen tehtävien teosta on hyvä sopia yhteistyössä, jotta satupassi toimisi mahdollisimman hyvin arjen työvälineenä.

8 POHDINTAA

Opinnäytetyöni aihetta valitessa pohdin, mitä toimintaa kirjastossa voitaisiin järjestää päiväkotilapsille. Satupassikokeilulla ja päiväkotiryhmien ohjatuilla kirjastokäynneillä olen pyrkinyt vastaamaan tähän kysymykseen. Käytännön suunnittelutyössä olen hyödyntänyt opinnäytetyöni teoriaosaa, jossa olen käynyt läpi lastenkirjastotyön ja varhaiskasvatuksen periaatteita, satuja ja lastenkirjallisuutta sekä lapselle lukemisen ja sadun merkityksiä.

Päiväkoti-ikäisille lapsille suunnattujen kirjastopalvelujen suunnittelun keskiössä on lapsi itse: hänen mahdollisuutensa tutustua ympäristöönsä, olla osallinen, saada iloa saduista ja yhdessäolosta sekä kiinnostua lukemisen tuomista mahdollisuuksista. Tämä ajatus näkyy kansainvälisissä ja kansallisissa kirjastotyön linjauksissa, jotka tulisi nähdä nykyistä velvoittavampina. Jokaisella lapsella pitäisi olla yhtäläinen mahdollisuus saada kirjastosta aineksia omaan kehittymiseensä. Voidaankin pohtia, riittävätkö suositukset, jos niitä ei joko noudateta tai noudatetaan ylittämällä se alin rima?

Vaikka erilaisia lastenkirjastotyön palvelumuotoja on kehitetty ja toteutettu, on toinen asia, miten alle kouluikäiset ja päiväkotilapset on asiakasryhminä otettu huomioon ja miten monipuolisuus näkyy yksittäisen kirjaston palvelutarjonnassa. Kirjastolakiin ja Yleisten kirjastojen neuvoston strategiaan pohjautuen kirjasto voi tarkentaa oman toimintansa missiota ja pohtia, mitä omalla lastenkirjastotyöllä tavoitellaan. Kun kirjasto on segmentoinut asiakkaansa, miten paljon voimavaroja jää alle kouluikäisten lasten kirjastopalvelujen kehittämiseen ja toteuttamiseen? Mitä vaikuttavuutta odotetaan?

Tarvitaanko siis kirjastosta muuta kuin iloinen tervetuloivotus ja laadukas lastenkirjojen kokoelma lainattavaksi niin kuin alussa kysyin? Tila, kokoelma ja ystävällinen asiakaspalvelu ovat todella tärkeitä kirjaston resursseja, mutta niidenkin vaikuttavuus jää puolitiehen, jos niitä ei voida monipuolisesti hyödyntää. Jotta lastenkirjastotyötä on mahdollista kehittää, toteuttaa ja ylläpitää, kirjastolla tulee olla riittävästi innostunutta ja osaavaa henkilökuntaa. Resurssina voidaan pitää myös koko henkilöstön myönteistä asennetta, koska pelkästään sen avulla voimavarojen

suunnitelmallinen käyttö helpottuu. Alle kouluikäiset lapset pitäisi nähdä koko kirjaston tärkeänä asiakasryhmänä.

Kirjastopalvelujen suunnittelu ja toteuttaminen päiväkotilapsille noudattaa monia teoriaosassa esille nostettuja suosituksia ja tavoitteita. Kehittämistyöhön ja uusien palvelumuotojen kokeiluihin ei kirjastoissa kuitenkaan aina ole mahdollisuutta ilman eri rahoitusta, mutta toisaalta, toteutusten ei tarvitse olla kalliita eikä suuritöisiä. Pitäisikö useammin vain ryhtyä toimeen eikä käyttää aikaa hyllyrivien siistimiseen, hankehakemusten kirjoittamiseen ja rahoituksen odottamiseen?

Pohdin alussa myös, miten kirjastossa voitaisiin parhaiten tukea päiväkodin työtä, lapsen kasvua ja varhaisen lukuinnostuksen syntyä. Kirjastotyön perusteina käytetään kirjastotyön linjauksia, mutta varhaiskasvatuksen periaatteiden tuntemus auttaa täsmentämään omankin työn tavoitteita ja ottamaan suunnittelussa huomioon lapselle ominaisen tavan toimia. Oman kunnan varhaiskasvatustyöhön ja kirjaston yhteistyökumppanina olevan päiväkodin toimintaan perehtyminen pohjustavat ja vahvistavat yhteistyötä. Opinnäytetyöprosessini aikana pystyin hyödyntämään tietojani esim. päiväkodin lukutottumuksista kootessani satupassin kirjalista. Kirjastokäyntien suunnittelussa otin tietoisemmin huomioon mm. leikin ja liikkumisen sekä sen, että lapsi tutustuu kirjastoon paikkana, joka kuuluu hänen omaan ympäristöönsä.

Lastenkirjastotyön vankkana pohjana näen tiedon lastenkirjallisuuden monipuolisuudesta. Kirjallisuuden ja kirjallisuuskeskustelun seuraaminen lisää avarakatseisuutta ja näkemystä siitä, että monenlaisella kirjallisuudella on paikkansa lapsen elämässä. Lisäksi on tärkeää ymmärtää lapselle lukemisen merkitys kielellisen tietoisuuden ja lukutaidon kehittymisen kannalta. Monissa lähteissä korostetaan, että satujen parasta antia on lapsen ilo. Satujen kasvattavuus ja lohduttavuus sekä lapsen kielellisten taitojen kehittyminen ovat toki tärkeitä asioita, mutta niiden vaikuttavuuden voidaan arvella kasvavan, kun lapsi satua kuunnellessaan kokee iloa. Parhaimmillaan lapsi saa samalla kipinän omaan lukuharrastukseensa.

Satupassitoiminta ja päiväkotiryhmien kirjastokäynnit ovat yksittäisiä kirjaston keinoja edistää lapsen lukuharrastusta, mutta ovatko ne parhaimpia tai ainoita? Aktiivisenkin palvelutarjonnan lomassa kirjaston kosketus yksittäiseen päiväkotilap-

seen on hyvin lyhyt ja toimet voivat tuntua riittämättömiltä. Kirjastossa on hyvä muistaa, että vanhemmilla on lapsen kasvatuksen päävastuu, ja nähdä oma työ yhtenä lapsiperheen palveluna. Kaikkia lukemisharrastuksen edistämisen odotuksia ei kannata säilyttää omille harteille, vaikka oma tehtävä otetaankin vakavasti.

Opinnäytetyötäni aloittaessani pohdin, ovatko kirjaston ja päivähoiton toiminnan tavoitteet yhdistettävissä niin, että aktiivisella yhteistyöllä on mahdollista tehokkaammin edistää lapsen lukuharrastusta ja hyvinvointia. Yhteys päivähoitoon on helpompi luoda kuin yhteys kaikkiin päivähoitossa olevien lasten vanhempiin. On hyödyllistä, jos päivähoiton lukuharrastus heijastuu koteihin, lapsen kiinnostus kirjastoon saa koko perheen asioimaan kirjastossa tai jos lapselle lukemisen tärkeyttä voidaan tehokkaasti tuoda esille vanhemmille esim. vanhempainilloissa. Kirjasto ei pysty yksin rakentamaan lukemismyönteistä, innostavaa ilmapiiriä alle kouluikäisen lapsen arkeen, mutta satupassin ja päiväkotiryhmien kirjastokäyntien kaltaisilla toimintamuodoilla kirjasto tulee tutuksi ja lasten huomio kiinnittyy kirjoihin ja satujen tuomaan iloon. Moniammatillinen kirjaston ja päivähoiton yhteistyö näyttäätyykin perusteltuna ja tärkeänä.

Opinnäytetyöprosessissani on ollut palkitsevaa hyödyntää teoriaa ja osaamista yhteistyössä lasten ja päiväkotihenkilöstön kanssa. Innostavaa on myös se, miten oma ja yhteinen osaaminen kasvaa samalla, kun suunnitellaan toimintaa, mietitään tavoitteita ja keinoja sekä koetaan lasten kanssa erilaisia elämyksiä. Vaikka taustalla on ajatus lapsen opettamisesta esim. kirjastonkäyttöön, tärkeää on, että lapsi viihtyy ja saa iloisia kokemuksia. Lasten ilo antaa työlle tarkoituksen.

Opinnäytetyöni työsuunnitelma ryhditti hyvin satupassin ja kirjastokäyntien suunnittelua ja toteutusta, joiden pysymistä aikataulussa pidin ensisijaisen tärkeänä. Teoriaosan ja raportin kirjoittaminen eteni käytännön toteutusten rinnalla. Käytännön toteutukset veivät työvaiheineen melko paljon aikaa, joten olisin lopulta kaivannut työsuunnitelmani aikatauluun enemmän väljyyttä kirjoittamista varten. Toteutukset toivat kuitenkin paljon iloa, joten ne samalla kevensivät työtaakkaa.

Satupassitoteutukseen olen tyytyväinen, sillä se on rakenteeltaan kevyt ja idea on helposti kopioitavissa myös muiden kirjastojen ja päiväkotien käyttöön. Väistämättä vertaan toteuttamaani satupassia Oulussa keväällä 2014 julkaistuun Lukuhöpe-

rö-passiin, joka on ollut hankkeena ja toteutuksena huomattavasti mittavampi, mutta jonka kehittämisessä onkin ollut mukana kuusi asiantuntijaa ja kaksi opinnäytetyöntekijää. Satupassin pitkäikäisyyttä on tässä vaiheessa vaikea arvioida, sillä sen käyttöön tulevat vaikuttamaan oman kirjaston painotukset sekä kirjaston ja päivähoiton yhteistyön suunnitelmallinen toteutuminen.

Päättyessäni toteuttaa ohjattuja kirjastokäyntejä päiväkotiryhmille minulla ei vielä ollut valmiita suunnitelmia tai heti toteutettavia ideoita. Erilaisten kirjastokäyntien suunnittelu ei ole aivan yksinkertaista, vaan ainakin omalla kohdallani vaatii ideoiden keräilyä, kypsytystä ja valintaa. Suunnitteluun kuluva aika on hahmoton ajanjakso, joka alkaa päätöksestä ja jona aikana tehdään muutakin työtä kuin suunnitellaan. Miten tavallinen työarki jättää aikaa hyllyjen välissä samoiluun, surffailuun netissä, monenlaisten kirjojen hypistelyyn ja toteutusta edeltävään, askartelulta näyttävään puuhasteluun? Tästä syystä pidän hyödyllisenä itselleni ja muille, että toteutettujen kirjastokäyntien ohjelmarungot on tarkasti dokumentoitu ja helposti käytettävissä vastaisuudessaakin. Omat ja kirjaston resurssien rajat on hyvä tuntea ja tuotteistamisen avulla voidaan joskus päästä helpommallakin, kun on valmis ohjelmarunko käytettävänä. Mutta kun halutaan toteuttaa jotain uutta, siitä täytyy tehdä selkeä päätös sekä hyväksyä siihen kuluva aika ja epävarmuus. Tämän päätöksen takana pitäisi koko työyhteisön seistä, etenkin jos päätös noudattaa yhteisesti sovittua kirjastostrategiaa.

Toiminnallisissa kirjastokäynneissä ohjelman vetäjä tuo oman persoonallisuutensa peliin ja muokkaa valmiinkin ohjelmarungon näköisekseen. Ryhmäkäynnin vetäminen voi vaatia heittäytymistä eivätkä muut, toiminnasta kiinnostuneetkaan välttämättä halua toimeen. Jatkuvuuden kannalta voidaan nähdä riskinä, jos työ henkilöityy liikaa. Voidaan myös pohtia, antaako kirjastoalan koulutus riittävästi ryhmänvetäjän osaamista kasvatuksellisiin ja elämyksellisiin tuokioihin, ja kuinka paljon kirjastoammattilaisia on tarpeen hätyyttellä pois omilta mukavuusalueiltaan.

Työskentelyn aikana pohdin välillä myös, että rekrytoinnissa voisi joskus olla järkevää palkata lastenkirjastotyöhön kasvatustalon osaaja, esim. lastentarhanopettaja, joka pystyisi nivomaan yhteen kirjaston ja päivähoiton kirjallista ja mediakasvatuksellista toimintaa. Tämä puolestaan sai pohtimaan, paljonko lastentarhanopettajien koulutuksessa käsitellään lastenkirjallisuutta, kuinka paljon päiväkotihenki-

löstölle järjestetään kirjallisuuspainotteista täydennyskoulutusta ja kuinka suunnitelmallista päiväkotien kirjallisuuskasvatus ja mediakasvatus yleisesti ottaen on. Vaikka näillä tiedoilla voisi olla merkitystä erilaisten yhteistyömuotojen, esim. koulutuksen, kehittämisessä, en kuitenkaan lähtenyt tätä selvittämään. Päiväkodeissa on toteutettu ainakin useita kasvatus- ja sosiaalialan opiskelijoiden tekemiä sadunkäyttöön liittyviä tutkimuksia ja toiminnallisia tapahtumia.

Oman opinnäytetyöni perusteella olisi mielenkiintoista nähdä tutkimuksia satupassin tai satudiplomin aktiivisen käytön vaikuttavuudesta lapsen lukuharrastuksen kehittymiseen, sekä lapselle lukemisen vaikuttavuudesta lapsen kirjallisiin mieltymyksiin ja havaintoihin. Samoin olisi mielenkiintoista saada tietää, miten monipuoliset kirjastokäyntikokemukset vaikuttavat lapsen kirjastokäyttämiseen, esim. lapsen rohkeuteen toimia asiakkaana, ja onko niillä vaikutusta koko perheen luku-tottumuksiin ja kirjastonkäyttöön. Etsiessäni tietoa kirjastojen ja päivähoidon yhteistyösopimuksista sekä päiväkotilapsille kohdennetuista kirjastopalveluista huomasin myös, että jatkotutkimusaiheita riittäisi ainakin yhteistyön johdonmukaisesta toteutumisesta sekä kirjasto- ja päiväkotihenkilöstön yhteistyöhön liittyvistä asenteista.

Lastenkirjastotyötä tekevät uskovat luonnollisesti oman työnsä tärkeyteen. Ahkerasti lukemisen asialla kiertänyt ja eri toimintamuotoja kehittänyt kirjastonhoitaja Marja-Leena Mäkelä (2002, 17) kirjoittaa, että

kirjastotyö on ihmistyötä, ja lastenkirjastotyö on tulevaisuustyötä. Ja satutuokiotyö on ylihuomentyytä. Sitä pitäisi tehdä tänään. Mielellään säännöllisesti. Täysin sydämin.

LÄHTEET

- Alin, T., Lauhikari, S. & Santaholma, K. 2002. Työkalupakki. Teoksessa: E. Ainali, T. Alin, M. Kummala-Mustonen, S. Lauhikari, M. Peltoketo, A. Ruuttula-Vasari & K. Santaholma (toim.) Kirja kantaa - tarina tukee. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 115–146.
- AMK-tutkinnon opinnäytetyöohje. 2013. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [Viitattu 15.1.2014]. Saatavana SeAMK:n Intrasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Apo, S. 2001. Klassinen satutraditio. Teoksessa: M. Suojala & M. Karjalainen (toim.) Avaa lastenkirja!: johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Helsinki: Lasten Keskus, 12–29.
- Bettelheim, B. 1984. Satujen lumous, merkitys ja arvo. Helsinki: WSOY.
- Blinnikka, V. 2003. Uudistuva lastenkirjastotyö. Teoksessa: L. Huhtala, K. Grönn, I. Loivamaa & M. Laukka (toim.) Pieni suuri maailma: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia. Helsinki: Tammi, 148–152.
- Esiopetuksen järjestäminen. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 27.3.2014]. Saatavana: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus/esiopetuksen_jarjestaminen
- Esiopetussuunnitelma. Ei päiväystä. [Verkkajulkaisu]. Jokioinen: Jokioisten kunta. [Viitattu 10.4.2014]. Saatavana: <http://www.jokioinen.fi/fi/opetus/esiopetus>
- Guidelines for Children's Libraries Services. 2003. [Verkkajulkaisu]. Zagreb: IFLA Libraries for Children and Young Adults Section. [Viitattu 28.2.2014]. Saatavana: <http://archive.ifla.org/VII/s10/pubs/ChildrensGuidelines.pdf>
- Grünthal, S. 2003. Lastenrunon linjoja 1980- ja 1990-luvulla. Teoksessa: L. Huhtala, K. Grönn, I. Loivamaa & M. Laukka (toim.) Pieni suuri maailma: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia. Helsinki: Tammi, 240–247.
- Haapaniemi-Maula, R. 1997. Satu lapsen kasvattajana. Teoksessa: J. Jokipaltio (toim.) Sadun voimat 1: Lapsi tuo sadun tullessaan. Maaseudun sivistysliitto, 7–14.
- Heikkilä-Halttunen, P. 2001. Kuningattaren selluliitti: suomalaisen sadun teemoja ja mielenmaisemia. Teoksessa: T. Korolainen (toim.) Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas. Helsinki: Tammi, 118–135.

- Heikkilä-Halttunen, P. 2011. Suomalaisen sadun suuret saappaat: 25 vuoden suosikkeja ja aikansa kuvastajia. Teoksessa: T. Korolainen & A. Kanerva (toim.) Satusaappaat ja runopilli: Onnimannin artikkeleita 1978-2008. Osa 1. Tampere: Lastenkirjainstituutti, 95–100.
- Heinimaa, E. Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa: M. Suojala & M. Karjalainen (toim.) Avaa lastenkirja!: johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Helsinki: Lasten Keskus, 142–163.
- Heinonen, S-L. 2001. Sanataide oppimisen ja leikin innoittajana. Teoksessa: M. Suojala & M. Karjalainen (toim.) Avaa lastenkirja!: johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Helsinki: Lasten Keskus, 201–214.
- Helinsky, Z. 2012. Pieni mutta tärkeä kirja kirjastojen markkinoinnista. Helsinki: BTJ Finland Oy.
- Hosiaislouma, Y. 2003. Kirjallisuuden sanakirja. Helsinki: WSOY.
- Hyvä medialukutaito: suuntaviivat 2013-2016. 2013. [Verkkojulkaisu]. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013: 11. [Viitattu 27.4.2014]. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/OKM11.pdf>
- Jantunen, T. 2011. Satujen merkitys ihmiselle. Teoksessa: T. Jantunen & E. Ojanen (toim.) Sydämen sivistys: kasvatuksen ytimessä. Helsinki: Aurinko Kustannus, 166–172.
- Jokioisten päiväkodit. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Jokioinen: Jokioisten kunta. [Viitattu 10.4.2014]. Saatavana: http://www.jokioinen.fi/fi/lapset_ja_nuoret/paivahoito/paivakodit
- Jäppinen, E. 2000. Kirjasto oppimisen ja kasvun tukena. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulu kirjastossa: kirjasto oppimisympäristönä. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 82–103.
- Kaisti, H. 2014. Yllättävän hyvä kirjasto! Ehdotus Hämeenlinnan, Kouvolan ja Lahden kirjastojen laatukäsikirjaksi. [Verkkojulkaisu]. Hämeenlinnan kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto, Kouvolan kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto, Lahden kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto. [Viitattu 20.5.2014]. Saatavana: https://vanamo.verkkokirjasto.fi/c/document_library/get_file?uuid=1334f865-8d6c-4fd0-9fd1-7f85a3e38b16&groupId=10448
- Kankaanpää, K. <xxx.xx@xxx.fi>. 5.5.2014. Kirjastoyhteistyöstä yms. Vastaava lastentarhanopettaja. Jokioisten kunta, Teerimäen päiväkotit. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Pauliina Hartikainen. [Viitattu 10.5.2014].

- Kivilaakso, S. 2010. Suomalaisen sadun varhaisia kehityslinjoja. Teoksessa: K. Kolu (toim.) Suomalainen satu 1: kehittäjiä ja kehityslinjoja. Helsinki: BTJ Finland Oy, 9–20.
- Kolu, K. 2010. Yksilöitä ja yhteisöjä, aatteita ja utopioita: eli mistä oikein kertoo suomalainen satu? Teoksessa: K. Kolu (toim.) Suomalainen satu 1: kehittäjiä ja kehityslinjoja. Helsinki: BTJ Finland Oy, 85–131.
- Korkeamäki, R. 2011. Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristössä. Teoksessa: M. Nurmilaakso & A. Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 42–52.
- Kupari, P., Sulkunen, S., Vettenranta, J. & Nissinen, K. 2012. Enemmän iloa oppimiseen: neljännen luokan oppilaiden lukutaito sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen. Kansainväliset PIRLS- ja TIMSS-tutkimukset Suomessa. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. [Viitattu 11.3.2014]. Saatavana: <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2012/d107>
- L 4.12.1998/904. Kirjastolaki.
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015. 2012. [Verkkojulkaisu]. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. [Viitattu 7.4.2014]. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf?lang=fi>
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa: opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 1. Suunnitelman valmistelu. 2008. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Kuntaliitto. [Viitattu 27.2.2014]. Saatavana: http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=253
- Lauhikari, S. & Alin, T. 2002. Kirjasto tutuksi: kirjastokäynnin toteutus. Teoksessa: E. Ainali, T. Alin, M. Kummala-Mustonen, S. Lauhikari, M. Peltoketo, A. Ruuttula-Vasari & K. Santaholma (toim.) Kirja kantaa - tarina tukee. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 61–74.
- Laulajainen, L. 2009. Sanan taika: esseitä ja artikkeleita. Books on Demand GmbH.
- Lehtinen, U. & Niinimäki, S. 2005. Asiantuntijapalvelut: tuotteistamisen ja markkinoinnin suunnittelu. Helsinki: WSOY.
- Lehtonen, M. 2003. Puoli vuosisataa lastenkirjailija - Zacharias Topelius. Teoksessa: L. Huhtala, K. Grönn, I. Loivamaa & M. Laukka (toim.) Pieni suuri maailma: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia. Helsinki: Tammi, 20–31.

- Lindberg, P. 2011. Kieli ja visuaalinen ympäristö. Teoksessa: M. Nurmilaakso & A. Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 54–61.
- Lue lapselle -kampanja on koko perheen juttu. 2013. [Verkkosivu]. Kaarinan kaupunki. [Viitattu 28.4.2014]. Saatavana: https://www.kaarina.fi/tiedotteet_media/kaikki_tiedotteet/piikkion_kirjasto/fi_FI/ue_lapselle/
- Lukin Satupuu. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Lukki-kirjastot. [Viitattu 28.4.2014]. Saatavana: http://www.vihti.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vihti/embeds/18123_sat_upuusaatejaohjeet.pdf
- Lukudiplomi. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Somero: Someron kaupunginkirjasto. [Viitattu 28.4.2014]. Saatavana: <http://www.somero.net/lukudiplomi/>
- Lukuhöperö: esiopetusikäisille lapsille suunnattu lukupassi. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Oulu. [Viitattu 28.4.2014]. Saatavana: http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=5716bc33-1bf6-45af-a889-837b0f612b20&groupId=1958741
- Lukuintoa esikoululaisille Lukuhöperö-passilla. 2014. [Verkkosivu]. Oulu: Oulun kaupunki. [Viitattu 28.4.2014]. Saatavana: http://www.ouka.fi/oulu/ajankohtaista/etusivu/-/asset_publisher/IQ3E/content/id/5969522
- Lukulumous -lukudiplomi alakoululaisille, esikoululaisille ja viisivuotiaille. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mäntyharju: Mäntyharjun kunta. [Viitattu 28.4.2014]. Saatavana: <http://www.mantyarju.fi/palvelut/354-lapset-ja-nuoret>
- Lähiöprojekti Helsinki. 2014. [Verkkosivu]. Helsinki: City of Helsinki. [Viitattu 30.3.2014]. Saatavana: <http://lahioprojekti.hel.fi/asukkaille>
- Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. 2008. [Verkkojulkaisu]. Stakes ja Opetusministeriön Mediamuffinssi-hanke. [Viitattu 7.4.2014]. Saatavana: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/60e94fb7-dcbc-49db-a7c6-42c4e597659d>
- Mediakasvatus yleisissä kirjastossa: suosituksia ja suuntaviivoja. 2014. [Verkkojulkaisu]. Suomen kirjastoseura. [Viitattu 27.4.2014]. Saatavana: http://suomenkirjastoseura.fi/files/Mediaskasvatus/mediakasvatus_koko%20julkaisu%20netiss%2024%202%202014.pdf
- Mäkelä, M-L. 2001. Kirjavinkkareilta kassiklassikoita: lukuharrastus viriää yhteistyöstä. Teoksessa: T.Korolainen (toim.) Kirjaseikkailu: lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas. Helsinki: Tammi, 23–38.

- Mäkelä, M-L. 2002. Satuseikkailu kirjastossa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Nuopponen, H. 2002. Kirjaleikkiä kirjastossa. [Verkkajulkaisu]. Teoksessa: A. Niikko (toim.) Esiopetusta linnan liepeillä. Joensuu: Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, 9-16.[Viitattu 3.12.2013]. Saatavana: <http://sokl.uef.fi/verkkajulkaisut/esiopetus/PDFt/HilkkaN.pdf>.
- Nurkkala, E. 2010. [Verkkajulkaisu]. Lastenkirjastotyön tulevaisuus: asiantuntijoiden näkemyksiä. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 27.4.2014]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010120317058>
- Nurmilaakso, M. 2011. Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä. Teoksessa: M. Nurmilaakso & A. Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 31–41.
- Ojanen, S. 1980. Mitä sadut merkitsevät lapselle: psykodynaaminen teoriatausta ja kansansadun merkitys. Teoksessa: S. Ojanen, I. Lappalainen & M. Kurenniemi (toim.) Sadun avara maailma: sadut varhaiskasvatuksen tukena. Helsinki: Otava, 9–43.
- Olipa kerran... Det var en gång... Vuoden 2013 AVI-hanke. Vaasan kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto. 2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto - yleisten kirjastojen keskuskirjasto. Yleisten kirjastojen hankerekisteri. [Viitattu 30.3.2014]. Saatavana: <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/olipa-kerran-det-var-en-g%C3%A5ng>
- Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015: Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet. 2009. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetusministeriö Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Opetusministeriön julkaisuja 2009: 32. [Viitattu 9.3.2014]. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm32.pdf?lang=fi>
- Oravakangas, A. 2013. [Verkkajulkaisu]. Lasten- ja nuortenkirjasto 2.0: analyysi lasten- ja nuortenkirjastopuheesta kirjastoalan tekstiaineistoissa julkaisuvuosi- na 2000-2009. Tampere: Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö. Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 27.4.2014]. Saatavana: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-24066>
- Parantainen, J. 2011. Tuotteistaminen: rakenna palvelusta tuote 10 päivässä. 5. p. Helsinki: Talentum.
- Punatulkuryhmän terveiset. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Jokioinen: Jokioisten kunta. [Viitattu 10.4.2014]. Saatavana:

http://www.jokioinen.fi/fi/lapset_ja_nuoret/paivahoito/paivakodit/teerimaki/puna_tulkut/terveisemme

Raitasalo, E. 2010. Suomalaisella satukuvakirjalla on monta ilmettä. Teoksessa: K. Kolu (toim.) Suomalainen satu 2: perinteitä ja moni-ilmeisyyttä. Helsinki: BTJ Finland Oy, 42–55.

Ruhala, A., Niinistö, H. & Pentikäinen, A. (toim.). 2012. Mediametkaa!: osa 6 - kirjasto kutsuu mediaseikkailuun. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka ry.

Ruokonen, I. & Rusanen, S. 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa: I. Ruokonen, S. Rusanen & A. Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 10–15.

Santavuori, R, 2011. Medialeikki. [Verkkojulkaisu]. Kirkkonummen kunnan varhaiskasvatus. [Viitattu 24.3.2014]. Saatavana: http://medialeikki.fi/mediakasvatus/medialeikin_esitevihko.pdf

Satudiplomi yhteisiin hetkiin. 2013. [Verkkosivu]. HelMet-kirjastot. [Viitattu 28.4.2014]. Saatavana: http://www.helmet.fi/fi-FI/Lapset/Kasvattajille/Satudiplomi_yhteisiin_lukuhetkiin%2827004%29

Satutunnit. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Hankasalmi: Hankasalmen kunta. [Viitattu 28.4.2014]. Saatavana: <http://www.hankasalmi.fi/satutunnit/kirjasto/satutunnit>

Satutuokiot. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Kokkola: Kokkolan kaupunki. [Viitattu 28.4.2014]. Saatavana: http://www.kokkola.fi/palvelut/kirjasto/kirjastot_ja_palvelupisteet/kalvian_kirjasto/satutuokiot/fi_FI/Satutuokiot/

Saukkola, M. 1997. Lapsuuden paratiisit. Helsinki: Cultura Oy.

Seinäjoen kirjaston ja päivähoiton yhteistyösuunnitelma. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto ja Seinäjoen kaupungin päivähoito. [Viitattu 29.3.2014]. Saatavana: <http://www2.seinajoki.fi/kirjasto/.yhteistyosuunnitelma.html/35862.pdf>

Seutukunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Ei päiväystä. Moniste. Jokioisten kunta.

Sinitiaisryhmän terveiset. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Jokioinen: Jokioisten kunta. [Viitattu 10.4.2014]. Saatavana: http://www.jokioinen.fi/fi/lapset_ja_nuoret/paivahoito/paivakodit/teerimaki/sinitiaiset/terveisemme

Sipilä, J. 1996. Asiantuntijapalvelujen tuotteistaminen. Helsinki: WSOY.

- Sulkunen, S. 2014. Lukutaito alkaa kehittyä jo paljon ennen kouluikää. Helsingin Sanomat, 10.3.2014, A5.
- Suojala, M. 2001. Taidesatu elää ajassa ja ajattomana. Teoksessa: M. Suojala & M. Karjalainen (toim.) Avaa lastenkirja!: johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Helsinki: Lasten Keskus, 30–55.
- Suojala, M. 2009. Lastenkirjallisuus kielen ja kuvittelukyvyn laajentajana. Teoksessa: I. Ruokonen, S. Rusanen & A. Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 40–44.
- Suojala, M. 2010. Satu vuosituhatvaihteessa. Teoksessa: K. Kolu (toim.) Suomalainen satu 1: kehittäjiä ja kehityslinjoja. Helsinki: BTJ, 34–47.
- Talitentit. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Jokioinen: Jokioisten kunta. [Viitattu 10.4.2014]. Saatavana: http://www.jokioinen.fi/fi/lapset_ja_nuoret/paivahoito/paivakodit/teerimaki/talitentit
- Teinilä, L. 1990. Lastenkirjastotoiminnan tavoitteet. Teoksessa: L. Teinilä, L. Laulajainen, R. Rinta-Tassi & G. Spring (toim.) Lapsi, kieli ja mieli: lasten kulttuurista ja kirjastosta, 167–171.
- Tilaaaja-tuottaja -palvelusopimus 2014: kirjastopalvelut. 2014. [Verkkajulkaisu]. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki. [Viitattu 22.5.2014]. Saatavana: http://www.hameenlinna.fi/pages/388553/2014/palso_2014_kirjasto_www.pdf
- Tilaaaja-tuottaja -toimintatavan peruselementit. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. [Viitattu 22.5.2014]. Saatavana: <http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/jarjestaminen/tiltu/peruselementit/Sivut/default.aspx>
- Tuomola, M. <xxx.xx@xxx.fi>. 26.3.2014. Kirjojen lukeminen Teerimäen sinitiaisilla. Vs. lastentarhanopettaja. Jokioisten kunta, Teerimäen päiväkoti. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti] Vastaanottaja: Pauliina Hartikainen. [Viitattu 10.4.2014].
- Unescon yleisten kirjastojen julistus. 2001. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta. [Viitattu 2.3.2014]. Saatavana: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kansainvaelliset_asiat/kansainvaelliset_jaerjestoet/unesco/sopimukset/Liitteet/unescon_kirjastojulistukset.pdf
- Valkeakosken kaupunginkirjaston ja varhaiskasvatuspalvelujen yhteistyöohjelma. 2013. [Verkkosivu]. Valkeakosken kaupunki. [Viitattu 29.3.2014]. Saatavana: http://www.valkeakoski.fi/portal/suomi/kulttuuri_ja_vapaa-aika/kirjasto/lapset_ja_nuoret/kirjaston_ja_varhaiskasvatuspalveluiden_yhteistyo/

[valkeakosken kaupunginkirjaston ja varhaiskasvatuspalveluiden yhteistyöohjelma/](#)

- Valtionavustukset yleisten kirjastojen erityistehtäviin ja toiminnan kehittämiseen. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kirje OKM/43/623/2013. 2013. [Viitattu 15.1.2014]. Saatavana: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/avustukset/liitteet/Valtionavustukset_yleisten_kirjastojen_erytystehtaviin_ja_toiminnan_kehittamiseen.pdf
- Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. [Viitattu 27.3.2014]. Saatavana: <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/kasvatus.pdf>
- Varhaiskasvatuksen toiminta-ajatus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Jokioinen: Jokioisten kunta. [Viitattu 10.5.2014]. Saatavana: http://www.jokioinen.fi/fi/lapset_ja_nuoret/paivahoito/toimintaajatus
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. [Verkkojulkaisu]. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. [Viitattu 26.3.2014]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Voipio, M. 2010. Fantasian ja sadun rajoilla. Teoksessa: K. Kolu (toim.) Suomalainen satu 2: perinteitä ja moni-ilmeisyyttä. Helsinki: BTJ Finland Oy, 9–24.
- Vuokko, P. 2004. Nonprofit-organisaatioiden markkinointi. Helsinki: WSOY.
- Välimäki, A. & Ojala, V. 2008. Alkusanat. [Verkkojulkaisu]. Teoksessa: Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. Stakes ja Opetusministeriön Mediamuffinssihanke. [Viitattu 7.4.2014]. Saatavana: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/60e94fb7-dcbc-49db-a7c6-42c4e597659d>
- Yleisten kirjastojen laatusuositus. 2010. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20.
- Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011-2016. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Yleisten kirjastojen neuvosto, Helsingin kaupunginkirjasto. [Viitattu 26.2.2014]. Saatavana: <http://www.kirjastot.fi/File/aca26e87-a1eb-4925-8c56-0491d5751bcf/Ykn-strategia-kirjastoversio-fin.pdf>
- Ylönen, H. Ei päiväystä. Näkökulmia satuihin. [Verkkosivu]. [Viitattu 28.1.2014]. Saatavana: <http://www.kolumbus.fi/hilkka.ylonen/sadut.html>
- Ylönen, H. 2000. Loihditut linnut: satujen merkitys lapsille. Helsinki: Tammi.

Ylönen, H. 2002. Satujen arvomaailma. Teoksessa: H. Ylönen & P. Luumi. Kertomus on tie: sadut ja raamatunkertomukset lasten maailmassa. Helsinki: Lasten Keskus, 23–37.

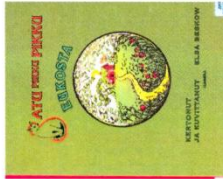
LIITTEET

LIITE 1 Satupassi

SATUPASSI

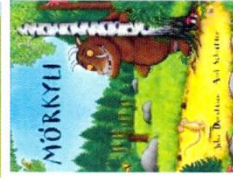

Punatulkut
Teerimäen päiväkot
Kevät 2014

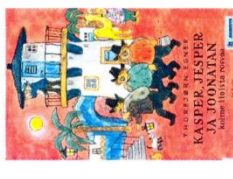
Beskow, Elsa
Satu pikku, pikku eukosta
(kuvakirja)

Donaldson, Julia
Mörkyli-kirjat
(runokuvakirja)

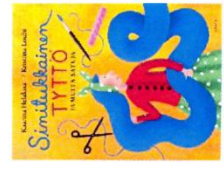
Egner, Thorbjørn
Kasper, Jesper ja Joonatan:
kolme iloista rosvoa

Heikkilä, Petra
Mikko Kettusen pupupöksyt/
Mikko Kettunen ja Ahmatti
(kuvakirja)

Helakisa, Kaarina
Sinitukkainen tyttö ja muita satuja

Hirvonen, Hannu
Rakastunut krokotiili/
Virtahepojen laulujuhlat

Huovi, Hannele
Suurkontio Tahmapää -kirjat

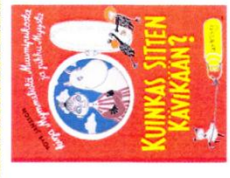
Hytönen, Ville
Hipinääsi apinahiisi
(kuvakirja)

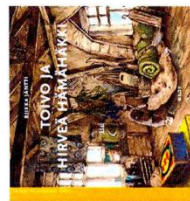
Itkonen, Jukka
Kirpua ja Mäkä
Kirpua matka maailman ääriin: vaellussatu

Jansson, Tove
Kuinkas sitten kävikään?/
Kuka lohduttaisi Nyytiä?
(kuvakirja)

Jäntti, Riikka
Vaahteratuvan väki -kirjat

Kaiken maailman eläinsadut

Kallioniemi, Tuula
Pikku nalle -kirjat

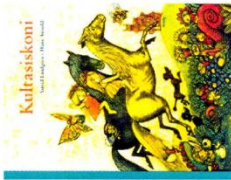
Kurenniemi, Marjatta
Marjatan satuja

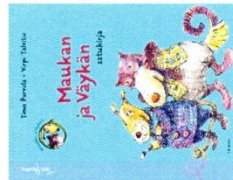
Laulajainen, Leena
Kumma kirje
(kuvakirja)

Lindgren, Astrid
Kultasiskoni/
Hämäränmaassa
(kuvakirja)

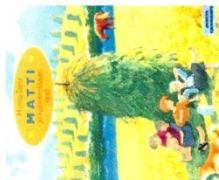
Parvela, Timo
Mauka ja Väykkä -kirjat

Peltoniemi, Sari
Gattonautti ja muita arkisatuja

Taina, Hannu
Matti ja kaikkien aikojen kesä
(kuvakirja)

Tammen kultaiset kirjat
Williams, Margery: Samettipupu
tai jokin muu sarjan kirjoista
(kuvakirja)

Topelius, Zacharias
Vattumato
tai jokin muu Topeliuksen saduista

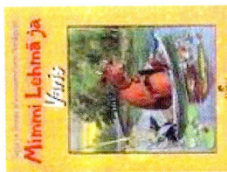

Wieslander, Jujja ja Tomas
Mimmi Lehmä ja Varis -satukirjat

Vuorio, Maria
Jäniksen housuissa

Muita luettuja kirjoja:

SATUPASSI LUKIJAN JA KUULIJAN YHTEISIIN HETKIIN

Tämän satupassin kirjalistassa on kuvakirjoja, satukokoelmia ja saturomaaneja, joista voitte valita mieleistänne luettavaa yhteisiin hetkiin.

Kirjan lukemisen jälkeen voitte merkitä kirjan luetuksi. Voitte myös kirjoittaa omasta lukukokemuksesta tai siitä minkä sadun jostakin kokoelmasta luitte.

Lisäksi voitte keksiä satua liittyviä tehtäviä. Millainen mahtoi olla Mimmi Lehmän kirjastokortti? Millaisiin seikkailuihin oma lelu voisi joutua? Voisiko satuhahmoista askarrella keppinukkeja tai maalata muotokuvia?

Usein on hauska palata uudestaan samaan tarinaan. Siitä voi löytyä uusia puolia iloittavaksi!

Iloisia lukuhetkiä!

Jokioisten Kunnankirjasto

LIITE 2 Tiedote satupassista

Helmikuussa 2014

Terveisiä kirjastosta,

lapsenne on päiväkotiryhmän kanssa vierailut kirjastossa ja saanut itselleen oman SATUPASSIN. Satupassin kirjalistaan on valittu satuja, saturomaaneja ja kuvakirjoja, joita päiväkodissa luetaan lapsille kevään aikana. Satupassi jää toimintakauden päätyttyä lapselle muistoksi. Sen avulla on helppo palata mukaviin satumuistoihin ja sen täydentämistä voi jatkaa kotona. Tärkeintä on sadun tuoma ilo!

Kuva: Siiri Hartikainen

Jokioisten kirjasto

Satupassin ja kevään kirjastovierailujen toteuttaminen Teerimäen päiväkodin kanssa kuuluu opinnäytetyöhöni Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa.

Pauliina Hartikainen
kirjastovirkailija

LIITE 3 Satupassistartin ohjelma

Jokioisten kirjasto/PH
Helmikuussa 2014

Satupassistartti

Kesto n. 40 min.
Aikaa varattu noin tunti ryhmää kohti ulkovaatteiden riisumisen ja pukemisen vuoksi.

OHJELMARUNKO:

- Tervetuloitovotus kirjaston aulatilassa. Kirjastotäti esittäytyy ja kysyy, kuka on käynyt kirjastossa aikaisemmin. Tässä vaiheessa kaksi ohjetta kirjastossa liikkumiseen: ei juosta eikä huudeta. "Tiedättekö te, miten täällä kirjastossa liikutaan?" "Jos on asiaa kaverille ja kaveri on kaukana, mitä tehdään?" Ei kieritä, ei kuperkeikkoja jne.
- Siirrytään rauhallisesti istumaan kirjaston "käärmeelle". Varmistetaan, että kaikilla on tilaa. Tilajärjestelyillä tarkoitus luoda intiimi tunnelma, kirjastotäti istuu lähellä, taustalla on kuvakirjahyllykkö eikä avaraa kirjastotilaa.

Kirja esineenä, satu kirjassa, kuvitus, tekijä

- "Aion lukea teille sadun..." Kysellään lapsilta, onko heille luettu satuja, ja missä niitä on luettu. "Mutta mitä tarvitaan, että voin lukea sadun?" Lapset vastailevat. Jossain vaiheessa vastaukseksi tulee "kirja".
- "Minulla on täällä laukussa kirja..." Otetaan esille valkoiseksi paperoitu vieraskirja, jossa on syräkultaus ja jonka sivuilla ei ole tekstiä. Lapsille näytetään kirjaa. "Onko tämä kiinnostava kirja?" "Mistä tämä voisi kertoa?" "Täällä voi olla kultaisia tarinoita..." Ei hätäillä, annetaan lasten mieltä ja kommentoida.
- Katsotaan itse salamyhkäisesti kirjaan, avataan se ja vähän säikähdetään: "Arvaatteko, mitä täällä on?" Näytetään lapsille tyhjää aukeamaa. "Voiko tätä lukea?" "Mutta mitä jos tähän on kirjoitettu keijupölyllä/taikakirjoituksella? Osaisin lukea sitä ja näyttäisin teille kuvia, ettekä te näkisi mitään!" Voidaan pohtia, mistä satu kirjaan oikein tulee ja voitaisiinko itse kirjoittaa satu.
- Näytetään kirjan tyhjää kantta ja kysellään siitä. "Mitä tässä yleensä on?"
- "Minulla on tässä muutamia papereita, jotka näytän teille. Katsokaa niitä papereita tarkkaan ja miettikää, mikä niistä voisi olla kirjan kansi. Mutta älkää sanoko mitään, miettikää ensin ihan hiljaa." Kopiot kirjan sivuista (kirjasta Mimmi Lehmä ja Varis) levitetään lattialle lasten eteen. Sivussa kirjan etukansi, takakansi, nimiösivu, sisäsivu, kuvitussivu, sisällysluettelo. Keskustel-

laan siitä, mikä voisi olla kirjan kansi, ja tutkitaan, mitä asioita kannessa on (kirjailijan nimi, kuvittajan nimi, kansikuva). Ryhmästä riippuu, paljonko tästä ja muista kirjan sivuista keskustellaan. Kuvituskuvasta voidaan kysyä: "Voiko tätä lukea?" Lapset todennäköisesti vastaavat, että ei voi. Pohditaan yhdessä, mitä pelkän kuvan perusteella voidaan kirjasta päätellä.

- Laukusta otetaan kirja "Mimmi Lehmä ja Varis". Kerrotaan, että on tarkoitus lukea tarina "Mimmi Lehmä kirjastossa". Avataan kirja kirjanmerkin kohdalta. Puhutaan kirjanmerkistä (ja vähäsen kirjan käsittelystä).
- "Nyt aion lukea teille kirjan, mutta en aio näyttää teille kuvia, kun luen." Tämä valmistaa lapsia keskittymään. Lapsille näytetään etukäteen kirjassa olevia kuvia, joissa Varis lekottelee pilven päällä, voidaan keskustella siitä. Lapset voivat myös katsoa kopiota tarinan kuvitussivusta.
- Kohdassa, jossa Mimmi Lehmä luettelee nimessään olevia kirjaimia, lasten eteen nostetaan aakkoskortteja. Lapset ilahtuvat, kun näkevät tuttuja kirjaimia, he todennäköisesti myös valpastuvat.
- Tarinan päätyttyä tutkitaan kirjaston tuolia: voisiko Mimmi Lehmä istua siinä, jos se tulisi tähän kirjastoon. Keskustellaan, voisiko lehmä ylipäätään tulla kirjaston asiakkaaksi ja millainen ilme olisi kirjastotädillä lainaustiskin takana, jos lehmä lompsisi ovesta sisään. Entä jos ovesta tulisi norsu? Viihtyisikö Varis kirjastossa?
- Tutkitaan kirjan kuvaa, jossa kirjastossa on paljon monenlaisia asiakkaita ja kerrotaan, että kirjasto on tarkoitettu kaikille ja täällä voi tehdä monenlaisia asioita. Kirjan kuvassa Varis istuu kirjaston lattialla ja lukee Varis-tietokirjaa.

Tietokirjat

- Esitellään pari tietokirjaa ja luetaan pätkä tietokirjan tekstiä, esim. "sydän sijaitsee ihmisen..." ja keskustellaan siitä, onko tietokirjan teksti satua. Luetaan pätkä tarinallisempaa tietokirjaa, puhutaan vähän tietokirjoista ja omista kiinnostuksen kohteista.

Satupassin esittely

- Kerrotaan satupassista ja esitellään sen sivuja. Sivuillahan näkyy kirjankansia! Satupassin etusivulla on tyhjä ruutu, kysellään, mitä siihen voisi laittaa. Ehdotuksia voi tulla monenlaisia, kaikki hyviä, mutta kerrotaan, että tällä kirjastokäynnillä on tarkoitus ottaa jokaisesta lapsesta kuva liimattavaksi ruutuun.

Kuva satupassiin

- Jokaisesta lapsesta otetaan vuorollaan kuva satupassiin. Jos lapset haluavat, he voivat ottaa kuvaan mukaan kirjastossa olevan Mimmi Lehmä -pehmolelun.

Tilaisuus päättyy

- Kiitokset, tervetuloitotukset kirjastoon ja hei heit.
- Tilaisuuden jälkeen tulostetaan kuvat satupasseihin ja toimitetaan päiväkotiin liimattavaksi satupassiin.

LIITE 4 Lelupäivä kirjastossa -kutsu

Jokioisten kirjasto/PH
Maaliskuussa 2014

Lelupäivä kirjastossa

Kirjastomme Nalle ja muu kirjaston väki
toivottavat sinut ja pehmolelusi
tervetulleiksi kirjastoon päiväkotiryhmäsi
kanssa

perjantaina 14. maaliskuuta klo 9.15

LIITE 5 Tiedote lelupäivän ohjelmasta päiväkodin ilmoitustauluille

Jokioisten kirjasto/PH
Maaliskuussa 2014

Lelupäivä kirjastossa

Kirjastomme Nalle ja muu kirjaston väki toivottaa sinut ja pehmolelusi tervetulleiksi kirjastoon päiväkotiryhmäsi kanssa

PUNATULKUT

maanantaina 10. maaliskuuta klo 9.15-11 /
tiistaina 11. maaliskuuta klo 9.15-11

TALITINTIT

keskiviikkona 12. maaliskuuta klo 9.15-11 /
perjantaina 14. maaliskuuta klo 9.15-11

Vierailun aikana tutustumme pehmolelun kanssa kirjastoon ja otamme leluistamme valokuvia. Työskentely kuvien parissa jatkuu päiväkodissa. Lelupäivään liittyvistä töistä kootaan näyttely kirjastoon.

Punatulkkujen ja Talitinttien yhteinen **Lelujen kirjastoseikkailu-näyttely** on esillä kirjastossa 14.4. - 9.5.2014.

TAVOITTEET

Oma valokuvailmaisu. Lapsi pohtii, millaisen valokuvan ottaa, mitä kuvassa näkyy ja mistä kuva kertoo.

Tutustuminen kirjastoon. Vierailu lelun ja kameran kanssa lisää lapsen tarkkaavaisuutta ja havainnointia. Samalla lapsi tulee tietoisemmaksi omasta osallisuudestaan kirjaston asiakkaana.

Hauskuus. Sadun ja leikin kautta herätellään mielikuvitusta. Muistellaan kirjojen lerusankareita ja pohditaan, mitä oma lelu voisi tehdä kirjastossa.

LIITE 6 Lelupäivä kirjastossa -ohjelma

Jokioisten kirjasto/PH
Maaliskuussa 2014

Lelupäivä kirjastossa

5-6-vuotiaille, 10-14 lasta
Kesto n. 1,5 tuntia

Ennakkovalmistelut

- Kutsut jaetaan lapsille ajoissa. Voidaan lukea tai muistella kirjaa, jossa on lelu sankarina. Päiväkodista otetaan mukaan kolme kameraa. Valokuvia otetaan kolmessa ryhmässä, joten ryhmäjako voidaan suunnitella valmiiksi. Mukaan vähintään kaksi ohjaajaa, jotta ryhmäjako onnistuu.
- Kirjastossa kerätään tietokilpailukirjoja, joissa lelu on kirjan sankarina. Valitaan pätkät luettavista teksteistä ja kopioidaan ne erilliselle paperille.

OHJELMARUNKO

- Saapuminen kirjastoon. Ulkovaatetuksen riisuminen monitoimitilassa.
- Tervetuloitovotus aulassa. Kirjaston Nalle esittäytyy. Kysellään, onko jonkun pehmolelu ennen käynyt kirjastossa.

Tutustumiskierros kirjastossa

- Kirjaston Nalle johtaa joukkoja. Kävellään "kirjastomaisesti", siis rauhallisesti.
- Tavoitteena on, että lapsi katselee ympärilleen ja kiinnittää huomiota näkemiinsä asioihin. Talo kierretään reunoja myöten eli käydään kaikissa kirjaston yleisölle avoimissa tiloissa. Paikoissa ei viivytä kovin kauan eikä paikkojen esittely ole seikkaperäistä.
- Kierroksen aikana voidaan pohtia, mitä lelu voisi tehdä ja minne mennä, millaisia pulmia lelulla voisi kirjastossa olla ja miten niistä selvittäisiin, mikä voisi olla lelun mielipuhua kirjastossa?
- Eteinen: Pääseekö pehmolelu kirjaston sisälle yksin, saako oven auki? Löytyykö eteisen ilmoitustaulusta mitään pehmolelua kiinnostavaa? Mitäs pehmolelu voi tehdä naulakolla, onko se kiipeilypuu? Entä jos pehmolelu riisuu siihen takkinsa tai hattunsa?
- Lukutila: Tässä tilassa ollaan yleensä ihan hissukseen eikä häiritä muita. Nurkasta löytyy kuitenkin satutuntityynyjä. Mitäs niillä tehtäisiin? Ei kai pehmolelu syö viherkasveja? Entäs Miina-nukke?

- Aikuisten osaston tietokirjallisuus: Mitäs täältä löytyy? Pehmolelua voisi kiinnostaa pehmolelujen ompelukirja tai oikeista karhuista kertova kirja (muutama aiheeseen sopiva kirja otettavissa helposti esille).
- Musiikkiosasto: Kenen pehmolelu tykkää musiikista?
- Lainaus- ja palautustiski: Eihän pehmolelu edes ylety näkemään tiskille vaan tarvitsee apua. Saako tässä pöydällä istua? No, pehmolelu saa, jos ei häiritse työntekoa. Mitäs tässä yleensä tehdään?
- Vessa: Tiesittehän, että tässä on vessa? Pehmolelu ei itse saa tätä ovea auki, mutta te saatte.
- Lastenosasto: Pehmolelu voi tässä istua ja lueskella, täältä valita luettavaa. Osaisiko pehmolelu tehdä palapelin? Onko lastenmusiikissa jotain kiinnostavaa? (Täällä olisi paljon katsottavaa, mutta ei viivytäkään.)
- Aikuisten kaunokirjallisuus: Täältä on aikuisten kirjoja ja korkeita hyllyjä. Hyllyjen vierestä löytyy tukijakkaroita, joissa on jalanjäljet. Ovatko ne pehmolelun jälkiä? Mitä jakkaralla tehdään?
- Päiväkoti näkyy! Kurkistetaan takaikkunasta mäen päälle: täältä näkyy oma päiväkoti (Teerimäki). Näin lähellä olemme toisiamme joka päivä!

Lasten ja pehmolelujen esittely

- Esittelykierron. Ensin esittäytyy kirjastotäti ja kertoo kirjaston Nallesta. Koska se on kirjastoon tullut? Mitä se yleensä tekee? Millainen nalle se on?
- Lapset esittelevät itsensä ja oman pehmolelunsa. Kertomista helpotetaan kyselemällä pehmolelusta: Miten kauan pehmolelu on ollut lapsella? Mikä on oman pehmolelun erityisominaisuus?
- Myös mukana tullut päiväkodin henkilöstö esittelee omat pehmolelunsa!
- Lopuksi kirjastotädin nallen esittely. Lapset saavat tunnustella nallea, joka tuntuu erilaiselta. Lapset voivat pohtia, mitä sen sisällä voisi olla.

Tietokilpailu

- Laukusta otetaan yksi kirja kerrallaan ja kysellään, tietävätkö lapset kyseisistä kirjoista ja niiden lelusankareista. Kirjat esim: Uppo-Nalle, Samettipupu, Urpo ja Turpo, Tule takaisin, pikku nalle sekä Nalle Puh. Kirjat asetetaan lasten nähtäville.
- Kerrotaan lapsille, että nyt on vuorossa tietokilpailu ja että jokaisesta esillä olevasta kirjasta luetaan kohta pieni pätkä. Lasten pitää lukemisen loputtua arvata, mistä kirjasta luettu pätkä on. Lisäksi kerrotaan, että henkilöiden nimiä ei lueta, vaan niiden kohdalla sanotaan PIIP. Ei paljasteta, millaisesta pehmolelusta on kysymys. Esim. "Ne ovat kaksi pikkuista PIIPPIÄ: PIIP ja PIIP."
- Kun kaikki kirjat on arvattu tai tiedetty, annetaan TIETOKILPAILUN LOPPUTULOS, esim.: "Te tunnette hienosti lastenkirjallisuutta ja tiedätte paljon kirjojen lelusankareista!"

Kuvauskierros

- Lapsille kerrotaan nyt, että vuorossa on kuvauskierros ryhmissä. Jokainen valokuvaa itse oman pehmolelunsa jossakin päin kirjastoa tekemässä jotakin.
- Päiväkodin henkilöstö jakaa lapset ryhmiin ja ohjeistaa kuvaukseen.
- Lapset kiertelevät ryhmissä ympäri kirjastoa kuvaamassa.

Tilaisuus päättyy ryhmäkuviin

- Lopuksi otetaan ryhmäkuvia pehmoleluista sekä lapsista pehmoleluineen.
- Kiitos käynnistä ja hei hei! Tervetuloa jälleen kirjastoon!
- Kuvien työstäminen jatkuu päiväkodissa.

LIITE 7 Satujunan ohjelma

Jokioisten kirjasto/PH
Huhtikuussa 2014

Satujuna

3-4-vuotiaille, noin 10 lasta
Kesto n. 30 min.

Ennakkovalmistelut

- Varmistetaan etukäteen, että päiväkotiryhmä voi lainata Satujunamatkan aikana kerätyt kirjat.
- Varataan kuvakirjoja, jotka kertovat tietyistä eläimistä (esim. kissa, karhu, kettu). Yhtä asemaa kohti on hyvä olla 4-6 kuvakirjaa.
- Tehdään erilaisia eläinaiheisia matkalippuja.
- Tehdään eläinaiheiset asemakyltit sekä kyltit lähtö- ja pääteasemalle.
- Asemat rakennetaan kirjaston tiloihin.

OHJELMARUNKO

- Mennään yhdessä istumaan vihreille sohville. Tervetuloivotus. Leikin vetäjä esittäytyy. Muistellaan edellistä kirjastokäyntiä. Kysellään lapsilta, muistavatko he kirjoja, joissa eläimet ovat päähenkilöinä.
- Kerrotaan lapsille lyhyesti, mitä tänään kirjastossa tehdään: Lähdemme satujunamatkalle ja pysähdymme matkan varrella eri asemilla. Jokaisella asemalla on jostakin eläimestä kertovia kuvakirjoja. Jokainen lapsi saa matkalipun jollekin asemalle, jossa lapsi voi poistua hetkeksi junasta ja käydä valitsemassa yhden kuvakirjan mukaan junaan. Nämä kirjat lainataan matkan loppuksi päiväkotiin.
- Ennen lipunmyyntiä luetaan vielä ensimmäinen säkeistö Jukka Virtasen runosta "Satujuna lähtee raiteelta kuusi Olipakerran-kaupunkiin! Kaikki piletit loppuunmyytiin..." Kysellään, ovatko lapset ylipäättään kuulleet runoja aikaisemmin. Mitä voisi tarkoittaa piletti? Entä baletti? Tai paletti? Voidaan yhdessä todeta, että sanat ovat joskus vähän vaikeita.
- Voidaan myös kysellä, onko joku joskus tarvinnut matkalippua ja matkustanut junassa.

Lippuluukulla

- Leikin vetäjä julistautuu nyt lipunmyyjäksi ja pyytää, että lapset muodostavat jonon lähtöaseman eteen.
- Lapsille kerrotaan, kuinka nyt toimitaan. Lipunmyyjä sanoo "Olipa kerran" ja lapsi katsoo pöydällä olevia matkalippuja ja kertoo, mille asemalle haluaa matkustaa ja sanoo esim. "Kissa". Myyjä pyytää Kissa-lipun ostanutta siirtymään vierelleen ensimmäiseen vaunuun.
- Kun kaikki ovat saaneet matkalippunsa ja muodostaneet jonon, yhdelle päiväkotiryhmän ohjaajista annetaan tehtäväksi olla junan viimeinen vaunu, jonka nimi on Sen pituinen se.

Junamatkalla

- Leikin vetäjä kertoo nyt siirtyvänsä veturiksi, jonka nimi on Olipa kerran. Kyssellään lapsilta, millaista ääntä juna kulkiessaan voisi pitää. "Juna lähtee! Tsuku-tsuku-tsuku..." Käsiä pyöritellään, jotta matka sujuu joutuisammin ja pyörät liikkuvat. Välillä pitää tarkkailla, pysyykö juna koossa ja kaikki vaunut matkassa.
- Junaraiteet kulkevat pitkin kirjastoa ja asemien välillä katsellaan Aikuisten osaston vuoristoa ja Nuorten osaston metsikköä, ohitetaan tornitalo, joka tunnetaan Musiikkitalona (cd-levyjä) sekä saavutaan Lehtilaaksoon, jossa on lasten lehtiä. Runokujalla lasten runohyllyn luona voidaan pysähtyä runoseisakkeelle ja kuunnella runosäettä.
- Asemille saavuttaessa Olipa kerran -veturi tuuttaa "Tuut tuut, saavumme asemalle". Lapset saavat katsoa itse, mikä eläimen kuva aseman kyltissä on.
- Se lapsi, jolla on matkalippu asemalle, saa poistua junasta hetkeksi ja käydä valitsemassa mieleisensä kuvakirjan.
- Leikin vetäjä esittelee lapsen valitseman kirjan kaikille. Voidaan kannen perusteella tutkia, onko kirjassa muita eläinsankareita. Lisäksi voidaan lukea takakannen esittelytekstiä tai kertoa muuten kirjasta vähäsen. Lapsi ottaa kirjan mukaan loppumatkalle.
- Ennen päätepysäkkiä käydään Kaukomailla eli aikuisten tietokirjojen luona. Vauhti hieman hidastuu, kun huomataan, että hyllyillä on kirjoja kissoista, koirista, karhuista, ketuista ja muista eläimistä. Niitä ei kuitenkaan jäädä tutkimaan nyt pitemmäksi aikaa vaan ohitetaan Musiikkikaupunki (aikuisten osaston cd-levyt) ja mennään pääteasemalle (lainaus).

Pääteasemalla

- Olipa kerran -veturi ohjaa lapset jonoon lainaustiskille.
- Puhutaan kirjastokortista ja siitä, miten jokainen vuorollaan kääntää kirjan viivakoodi valmiiksi ylöspäin.
- Vielä lainatessa ollaan Olipa kerran -matkalla: Leikin vetäjä sanoo jälleen jokaisen lapsen kohdalla "Olipa kerran" ja lapsi sanoo oman eläimensä nimen.

- Kun on viimeisen Sen pituinen se -vaunun vuoro, lapsia pyydetään tarkkailemaan tapahtumia. Kuittitulostimesta tulostuu lainauskuitti, josta keskustellaan.

Loppukeskustelu

- Kerrataan vielä kaikki mukana olleet eläimet.
- Entäs lohikäärme? Millainen eläin se on? Onko se lemmikkieläin? Asuuko se navetassa vai tallissa? Onkohan sellaisia oikeasti olemassa?
- Puhutaan ihan vähän myös muista mielikuvituseläimistä ja -hahmoista ja siitäkin, että kirjoissa voi tapahtua aivan ihmeellisiä asioita.
- Kiitetään Satujunassa matkustaneita lapsia ja toivotetaan kaikki uudestaan tervetulleiksi kirjastoon!